

SELVITYS

Laki ja oikeus matkailuyrittäjän arjessa -hanke

Työkaluja Lapin matkailuyrittäjiä koskeviin juridisiin kysymyksiin kuluttajaoikeus-, immateriaalioikeus-, vakuutusoikeus-, kilpailuoikeus- ja yhtiöoikeusasioissa

25.10.2016

**Asianajaja Juhani Karvo
Veloiteoikeuden professori Juha Karhu**

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Johdanto.....	4
2.	Yhtiöoikeus.....	7
2.1.1	Vastuut yhtiöissä.....	8
2.1.2	Rahan nostot yhtiöstä.....	8
2.1.3	Verotus.....	8
2.2	Elinkeinovapaus.....	9
2.3	Yksityinen elinkeinonharjoittaja.....	9
2.4	Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö.....	10
2.5	Osakeyhtiö.....	12
3.	Vakuutus-oikeus.....	15
3.1	Johdanto.....	15
3.2	Keskeiset kysymykset vakuutusturvassa.....	15
3.3	Vakuutus-tuotteiden sisältö pääpiirteissään.....	16
3.4	Rakennevaihtoehtoja.....	16
3.5	Yleistä liiketoiminnan vakuuttamisesta ja keskeiset käsitteet.....	17
3.5.1	Vakuutuskohde, voimassa-alue ja vakuutusarvo.....	17
3.5.2	Vahingon määrä ja omavastuu.....	18
3.5.3	Pelastamisvelvollisuus.....	18
3.5.4	Suojeluohjeet.....	19
3.5.5	Näyttötaakka.....	19
3.5.6	Korvausvaatimuksen esittämisajankohta ja vanhentuminen.....	20
3.6	Omaisuusvakuutukset.....	21
3.6.1	Yleistä omaisuusvakuutuksista.....	21
3.6.2	Rakennusten vakuuttamisesta.....	21
3.6.3	Palovakuutukset.....	22
3.6.4	Myrsky- ja luonnonilmiövakuutukset.....	23
3.6.5	Murtovakuutukset.....	24
3.6.6	Vuotovakuutukset.....	25
3.6.7	Tulvavakuutukset.....	25
3.6.8	Rikkovakuutukset.....	25
3.6.9	All risks -vakuuttaminen.....	26
3.7	Keskeytysvakuutukset.....	27
3.7.1	Keskeytysvakuutuskorvauksen laskemisesta.....	28
3.8	Yritysten oikeusturvavakuutukset.....	29
3.9	Yritysten vastuuvakuutukset.....	30
3.9.1	(Elämys)palveluiden tarjoajan vastuusta.....	32
4.	Kuluttajaoikeus.....	34
4.1	Johdanto.....	34
4.2	Kuluttajansuoja yleisesti tms.	35
4.2.1	Kuluttajan oikeusaseman peruselementit.....	35
4.3	Kuluttajaturvallisuus.....	38
4.4	Näkökohtia kansainväliseen kuluttajakauppaan.....	43
4.5	Ulkomaisten ajokortin kelpoisuus ja ajo-oikeus Suomessa.....	44
4.6	Tuomioiden täytäntöönpano.....	46
4.7	Verkkokauppa ja muu etämyynti kuluttajille.....	48
4.7.1	Etämyynnin määritelmä.....	48
4.7.2	Etämyyntisäännösten soveltaminen ja lain pakottavuus.....	48
4.7.3	Ennen etämyyntisopimuksen tekemistä annettavat tiedot.....	49
4.7.4	Käytettyyn etäviestimeen liittyvät rajoitukset.....	50
4.7.5	Suostumus lisämaksujen perimiseen.....	50
4.7.6	Ennen tilauksen tekemistä annettavat tiedot.....	51

4.7.7	Tilausvahvistus	51
4.7.8	Peruuttamisoikeus.....	52
4.7.9	Sähköinen suoramarkkinointi.....	53
4.8	Alaikäinen sopimuskumppanina	53
4.9	Valmismatkalaki.....	54
4.9.1	Nykytila.....	54
4.9.1.1	Annettavat tiedot.....	55
4.9.1.2	Peruuttaminen.....	56
4.9.1.3	Virhe.....	57
4.9.1.4	Sopimuksen purku ja matkustajan oikeus korvaukseen	58
4.9.2	Tulevat uudistukset; matkapakettidirektiivi	58
4.9.2.1	Keskeiset muutokset.....	58
4.9.2.2	Esimerkkejä	61
5.	Kilpailuoikeus.....	65
5.1	Lappilaisten matkailuyritysten relevantit hyödyke- ja maantieteelliset markkinat.....	66
5.2	Horisontaaliset kilpailunrajoitukset	67
5.3	Vertikaaliset kilpailunrajoitukset.....	68
5.4	Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö	68
5.5	Vakiosopimukset ja ehtoyhteistyö.....	69
5.5.1	Vakiosopimuksista.....	69
5.5.2	Vakiosopimuskäytäntö	71
5.5.3	Vakioehdot ja yksittäinen sopimus	71
5.5.4	Ehtoyhteistyöstä.....	71
5.5.5	Ehtoyhteistyön sallittavuus.....	72
5.5.6	Ehtoyhteistyön kiellettyvyys kilpailunrajoituksena ja merkittävyyskriteeri	72
5.6	Seuraamukset.....	73
6.	Immateriaalioikeudet	74
6.1	Immateriaalioikeudet tiivistetysti.....	76
6.2	Tavaramerkit.....	77
6.2.1	Tavaramerkin tehtävät.....	77
6.2.2	Tavaramerkki.....	77
6.2.3	Listaus yleisimmistä tavaramerkkiluokista esimerkein.	78
6.2.4	Tavaramerkkien rekisteröintiprosessi ja viranomaiset	79
6.2.5	EU-tavaramerkki	80
6.2.6	Tavaramerkkien kansainvälinen rekisteröinti (WIPO)	81
6.2.7	Tavaramerkin haltijan oikeudet.....	82
6.2.8	Esimerkkejä tavaramerkin hakemusmaksuista	83
6.3	Tekijänoikeus	83
6.3.1	Teos ja teoskynnys	83
6.3.2	Taloudelliset ja moraaliset oikeudet	84
6.3.3	Kansainvälisyys.....	86
6.3.4	Valokuvan tekijänoikeudet	86
6.3.4.1	Valokuvan teoskynnys	86
6.3.4.2	Teoksen omistaja.....	87
6.3.4.3	Yksinoikeus valokuvaan.....	87
6.3.4.4	Valokuvan tekijänoikeuden raukeaminen	87
6.3.4.5	Moraaliset oikeudet valokuvassa.....	88
6.3.4.6	Valokuvateoksen ja valokuvan ero.....	88
6.3.4.7	Teoskappale ja valokuva	89
6.3.4.8	Valokuvan muunteleminen.....	90
6.3.4.9	Valokuvaamalla tehty muotokuva ja tilattu muotokuva.....	90
6.3.4.10	Valokuvan tekijänoikeuden rajoitukset	90
6.3.4.11	Tekijänoikeusrikkomus ja -rikos.....	91
6.3.4.12	Valokuvan tekijänoikeuden luovuttaminen	92
6.3.4.13	Tekijänoikeudet työsuhteessa.....	92

6.3.4.14	Henkilötietolaki ja yksityiselämän suoja	93
6.3.4.15	Julkisrauha ja valokuvaaminen	94
6.3.4.16	Työntekijän ottaman valokuvan käyttö ja tekijänoikeudet.....	94
6.3.4.17	Työntekijää esittävä kuva.....	95
6.3.4.18	Tiedotustarkoitus	95
6.3.4.19	Kaupallinen tarkoitus	95
6.3.4.20	Asiakasta esittävä kuva	96
6.3.4.21	Asiakkaan ottama kuva.....	96
6.3.4.22	Valokuvan oikeudet sosiaalisessa mediassa	96
6.4	Toiminimioikeus	97
6.5	Verkkotunnukset	99
6.6	Hyödyllisyysmallioikeus ja mallioikeus.....	100
6.6.1	Hyödyllisyysmallioikeus	100
6.6.2	Mallioikeus	100
6.6.2.1	Suomen mallioikeuslain mukainen malli.....	100
6.6.2.2	Kansainvälinen rekisteröinti.....	102
6.6.2.3	Mallin rekisteröiminen yhteisömalliksi	103
6.6.3	Esimerkkejä mallioikeuden hakemusmaksuista.....	104
6.7	Maantieteellisten merkintöjen suoja	104
6.8	Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa.....	105

1. Johdanto

Oikeudellisissa pulmatilanteissa on usein hyödyllisintä osata esittää oikeita kysymyksiä ja osata huomioida missä kohdin omaa toimintaa ja miten oikeudelliset näkökohdat voivat tulla merkityksellisiksi. Tärkeää on, että yrittäjä osaa kysyä itseltään esimerkiksi: "Onko sillä, miten toimintani järjestän sekä miten palvelujani tarjoan ja toteutan, oikeudellisesti merkityksellisiä vaikutuksia?" Ja jos on, niin "Mitä ja miten minun tulisi ottaa nämä huomioon omassa toiminnassani?".

Oikeus ja lait seuraavat yleensä yhteiskunnallisten ja varsinkin yritysmaailman toimintamallien jäljessä. Ensin syntyy uusi toimintamalli, jota sen jälkeen pyritään ohjaamaan jälkikäteen luotavilla säännöksillä. Tästä hyvänä esimerkkinä on kaupan digitalisoituminen. Vaikka verkkokauppa on maailmanlaajuisesti suorastaan räjähtänyt kasvuun, ei sitä koskevaa globaalia tai edes Euroopan laajuista sääntelyä ole saatu toteutettua samassa vauhdissa. Perustellusti voidaan sanoa, että esimerkiksi digitalisaatiota kansainvälisessä kaupassa rakennetaan ja hiotaan oikeudellisesti varmaankin vielä seuraava sukupolvi.

Kuluttajaoikeus on alun perin luotu tavarakauppaa silmällä pitäen. Tämän vuoksi kuluttajaoikeudellisten säännösten soveltuvuus palvelukauppaan on toisinaan ongelmallista. Joka tapauksessa oikeus ja lait ovat jatkuvan kehityksen kohteena, jonka johdosta alun perin puutteellisia säännöksiä tukemaan syntyy koko ajan uutta oikeuskäytäntöä eri korkeimpien tuomioistuinten toimesta; esim. kansalliset korkeimmat oikeudet, Euroopan unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Tämän vuoksi toisinaan varsinkaan riitatapauksissa ei ole riittävää, että tuntee asiaa säätelevät lait, vaan on tunnettava myös lakeja koskeva oikeuskäytäntö. Selvää on, että yrittäjän arkipäiväisessä liiketoiminnassa yleensä riittävää on lakien ja muiden säännösten tunteminen tai ainakin sen tunnistaminen, milloin niistä on syytä ottaa selvää.

Kun puhutaan yrittäjän vastuusta sopijapuoltaan kohtaan (olipa sopijapuolena toinen yritys tai kuluttaja) voidaan sanoa, että yrittäjälle jopa vielä tärkeämpää kuin tuntea lait ja säännökset, on järjestää oma toimintamallinsa ja toimintakulttuurinsa laadullisesti riittävän korkeatasoiseksi. Jos ja kun omassa toiminnassa on varauduttu siihen, mitä kohtuudella voidaan ko. toiminnassa ennakoida tapahtuvan, on vastuukysymyksiäkin tällöin ratkaistu jo varsin pitkälle. Kun vastuukysymykset nousevat esiin usein vuosienkin kuluttua tapahtumista, on tärkeää, että yrittäjällä on myös hyvät dokumentointijärjestelmät omasta toiminnastaan. Oikeudelliset riidat eivät useinkaan ratkea lakipykälän sisällön perusteella, vaan sen perusteella, kumpi osapuolista kykenee näyttämään uskottavammin väitteensä eli väittämänsä elävän elämän tapahtumainkulun toteen oikeudenkäynnissä.

Mikäli osapuoli joutuu ratkaisemaan riitansa oikeudenkäynnissä, nousee näytön merkitys usein ratkaisevaan asemaan jutun lopputuloksen kannalta. Tämän vuoksi yrityksillä tulisi olla hyvät kirjalliset/sähköiset seuranta- ja dokumentointijärjestelmät omista palveluistaan ja niissä vallinneista olosuhteista sekä tapahtumista. Mikäli palvelussa tapahtuu jokin vahinko/tapaturma tai "läheltä piti tilanne", on läsnä olleiden yrityksen edustajien/työntekijöiden syytä kirjata tapahtumat heti yrityksen järjestelmiin sekä kirjata järjestelmiin myös kaikki tuolloin paikalla olleet yrityksen edustajat/työntekijät. Myös tapahtumaolosuhteiden kirjaaminen on tärkeää tällaisissa tilanteissa. Ilman tällaisia kirjauksia, mahdollisesti vuosien päästä käytävässä oikeudenkäynnissä on käytännössä

mahdoton muistaa tarkasti tapahtumia ja tapahtumaolosuhteita. Myös henkilöt yrityksessä ovat saattaneet vaihtua tai aikaisempia kausityöntekijöitä voi muutoinkin olla hankala tavoittaa. Mikäli asiakas vahingoittuu tällaisessa tapahtumassa tai on edes syytä epäillä, että asiakas saattoi vahingoittua, tulee hänet ohjata/viedä terveyskeskuksen tai muun vastaavan tarkastettavaksi. Tällä tavoin voidaan ehkä torjua myöhemmin esitettäviä väitteitä siitä, että tietty vahinko on tapahtunut juuri ko. palvelun suorittamisen yhteydessä.

Oikeudelliset prosessit ovat yleensä äärikeino, jolla osapuoli pyrkii erimielisyystilanteissa tavoitteisiinsa. Yleensä osapuolen (kuluttajan) kynnys oikeudellisiin keinoihin ryhtymiseen on sitä matalampi, mitä huonommin kohdelluksi osapuoli (kuluttaja) kokee itsensä palveluntarjoajan osalta. Voidaankin sanoa, että asiakkaiden tyytyväisyys on yrityksen paras "vakuutus". Kokonaisuutta ajatellen yrityksen markkinoinnin, myynnin ja palvelun toteutuksen on vastattava toisiaan ja oltava luvatus sisältöistä ja laatuista. Myös ongelmatilanteisiin suhtautumisella ja toiminnalla niissä saattaa olla hyvinkin ratkaiseva merkitys sille, miten asia etenee ja ratkeaa myöhemmin. Näitä seikkoja ei voi olla korostamatta liikaa erityisesti palvelukaupassa ja nämä seikat esiin nostamalla halutaan korostaa sitä, että oikeudellinen riski toteutuu yleensä sitä helpommin mitä "huonommin oma pesä on hoidettu".

Liiketoiminta on suuressa määrin erilaisten liiketoiminnallisten ja oikeudellisten riskien hallintaa. Erilaisiin toimintavaihtoehtoihin sisältyy erilaisia riskejä. Liiketoiminnallisia päätöksiä ei voida kuitenkaan tehdä pelkästään oikeudellisia riskejä arvioimalla, vaan eri toimintavaihtoehtojen valintaan vaikuttavat useat muut liiketoimintaan liittyvät syyt. Kuitenkin valittaessa toimintavaihtoehtojen välillä yrittäjän on syytä tiedostaa eri vaihtoehtoihin liittyvät erilaiset oikeudelliset säännökset ja niistä johtuvat seuraukset eri tilanteissa.

Selvityksen alussa on käyty läpi eri yritysmuodot, missä liiketoimintaa voidaan harjoittaa. Yritysmuodot poikkeavat suurestikin toisistaan ja valinta niiden välillä tulee tehdä kussakin tapauksessa vallitsevien olosuhteiden perusteella. Merkittävimmät erot eri yhtiömuotojen välillä tulevat esiin vastuukysymyksissä, rahan nostossa yrityksestä ja verotukseen liittyen.

Yritys suojaa riskejään muun ohella merkittävässä määrin erilaisilla vakuutuksilla. Usein kuitenkin yrittäjä ottaa vakuutuksen sellaisena, kuin vakuutusyhtiö sen tarjoaa, kiinnittämättä sen enempää huomiota vakuutuksen/vakuutuksien ehtoihin. Vakuutus on oikeudelliselta luonteeltaan kuitenkin sopimus, jonka ehtoihin vakuutuksenottajakin voi tietyissä rajoissa vaikuttaa. Vakuutusosioissa käydään läpi useisiin eri vakuutusmuotoihin liittyviä yksityiskohtaisiakin kysymyksiä. Näihin tutustumalla ja huomiota kiinnittämällä yrittäjät voivat pyrkiä neuvottelemaan itselleen mahdollisesti parempia vakuutusehtoja. Joskus liiketoiminta on niin pientä ja riskitöntä, että pelkkä ns. perusvakuutus riittää hyvin turvaamaan näköpiirissä olevat riskit. Toisinaan taas yritystoiminta on laadultaan ja laajuudeltaan sellaista, että yrittäjän on syytä pyrkiä vakuuttamaan toimintaansa huomattavastikin laajemmin, kuin mitä ns. perusvakuutus kattaa. Selvää on, että mitä laajemmin riskejä vakuuttaa, sen kalliimmaksi vakuutusturva tulee. Vakuutuksien vuotuinen kokonaiskustannus tuleekin suhteuttaa yrittäjän oman arvion mukaan ennakoitavissa oleviin riskeihin kussakin yksittäistapauksessa erikseen.

Kuluttajaoikeuden osiossa ei ole ollut tarkoituksenmukaista käsitellä kuluttajansuojalakia kronologisesti ja/tai yksityiskohtaisesti, vaan huomiota on kiinnitetty niihin aihealueisiin, jotka ovat nousseet mielenkiinnon kohteiksi yrittäjien toimesta tämän selvitystyön aikana. Yksi tällainen osa-alue on verkkokauppa. Käytännölliseltä kannalta kuluttajakaupan riskeihin

nähdessä eri valtioiden tuomioiden täytäntöönpantavuudella on olennaista merkitystä, joten mm. sitä on myös käsitelty ko. otsikon alla.

Selvitystyön aikana yrittäjien toimesta esitettiin myös toive käsitellä voimassa olevaa valmismatkalakia ja EU-tasoista matkapakettidirektiiviä, joka tulee saattaa voimaan kussakin EU-valtiossa erikseen kansallisella lainsäädännöllä viimeistään 1.1.2018. Uudella matkapakettidirektiivillä on tarkoitus parantaa matkustajan kuluttajansuojaa ja tuoda matkapakettidirektiivin soveltamisalaan huomattavasti suurempi määrä yrityksiä, kuin aikaisemmin on ollut. Soveltamisalaa laajennetaan mm. luomalla uutena käsitteenä "Avustettu matkanjärjestely", jossa kuluttaja verkossa itse räätälöi omien valintojensa mukaan matkapaketin yhdistäen siihen erillisiä sopimuksia yksittäisten matkapalvelujen tarjoajien kanssa ja jossa matkanvälittäjät helpottavat yhdistelmän kokoamista toisiinsa kytkettyjen sähköisten varausmenettelyjen avulla. Tiettyjen edellytysten vallitessa kuluttaja saa näissäkin tapauksissa matkapakettidirektiivin tarjoamaa suojaa.

Kilpailuoikeudelliset kysymykset nousevat vain harvoin esiin matkailuelinkeinon piirissä. Kilpailuoikeudelliset kysymykset ovat olleet muutoinkin esillä pääasiassa sellaisilla liiketoiminnan alueilla, joissa on suuria toimijoita ja joissa tapahtuu merkittäviä yhtiöjärjestelyjä (esim. pankki- ja rahoitustoimiala, vähittäiskaupan toimiala, energiatuotannon ja -jakelun toimiala). Koska kilpailuoikeudella on kuitenkin joitakin kosketuspintoja myös matkailuelinkeinon piirissä, on aihetta käsitelty selvityksessä rajoitetusti lähinnä vakiosopimusten ja ehtoyhteistyön näkökulmasta.

Aineettomat oikeudet eli immateriaalioikeudet ovat perinteisesti varsin vieras oikeudenala yrittäjinäkin toimiville, vaikka yrityksillä on hallussaan merkittäviäkin aineettomia oikeuksia. Selvityksessä käydään läpi ne aineettomat oikeudet, jotka koskevat matkailuelinkeinoja; tavaramerkki, tekijänoikeus, toiminimioikeus, verkkotunnukset, hyödyllisyysmallioikeus ja mallioikeus, maantieteellisten merkintöjen suoja ja sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa. Yksityiskohtaisemmin käsitellään valokuvan tekijänoikeutta, koska siihen liittyvillä kysymyksillä on merkitystä erityisesti sen vuoksi, että valokuvien saaminen on helpottunut olennaisesti verkossa olevan laajan valokuva-aineiston johdosta ja toisaalta siksi, että valokuvia käytetään entistä enemmän verkossa tapahtuvassa markkinoinnissa ja myynissä.

Selvitys ei ole kattava esitys kustakin käsitellystä oikeudenalasta, vaan siinä on selvitetty pääosin niitä oikeudellisia näkökohtia, joiden on katsottu olevan tärkeitä matkailuyrittäjän liiketoiminnassa. Lisäksi aihevalinnoissa on otettu huomioon yrittäjien toiveet selvitystyön aikana. Kuten tämäkin selvitystyö osoittaa oikeus ja lait eivät ole stabiileja oloja, vaan alati olevien muutoksien ja muutospaineiden kohteena. Tällaisista ovat hyviä esimerkkejä verkkokauppaan koskevat säännökset ja matkapakettidirektiivi.

Kuten aikaisempienkin yrittäjille tehtyjen selvitysten kohdalla on todettu, selvitys on tehty yrittäjille, ei sen sijaan juristeille. Tämän vuoksi useasta oikeudellisesta asiasta on esitetty päälinjat menemättä syvällisempään oikeudelliseen analyysiin tai poikkeussäännöksiin. Kirjoittajien tavoitteena on ollut saada lukija kiinnittämään huomiota ja sisäistämään käsiteltyjen oikeudellisten aihealueiden merkitys omalle yritystoiminnalleen ainakin siinä määrin, että tarpeen vaatiessa yrittäjä tunnistaisi omaan toimintaansa vaikuttavan säännösten ja tuntuu sen pääasiallisen sisällön.

2. Yhtiöoikeus

Yrittäjäksi aikovan yksi keskeisistä kysymyksistä ennen elinkeinotoiminnan aloittamista on päättää missä muodossa toimintaa harjoitetaan. Myös elinkeinotoiminnan aikana yrittäjän tulee tiedostaa yhtiömuodon merkitys toiminnastaan aiheutuvien riskien osalta. Esimerkiksi yksityisenä elinkeinonharjoittajana ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä tai avoimen yhtiön yhtiömiehenä yrittäjä vastaa koko omaisuudellaan toiminnasta aiheutuvista vastuista esim. konkurssitilanteessa.

Yritystoimintaa voidaan harjoittaa useassa eri oikeudellisessa muodossa. Yksinkertaisin tapa on se, että luonnollinen henkilö ryhtyy harjoittamaan liiketoimintaa omissa nimissään. Henkilöllä voi kuitenkin olla useita syitä, joiden vuoksi hän haluaa harjoittaa toimintaa yhtiömuodossa. Tarve voi esimerkiksi liittyä muiden henkilöiden ammattiosaamiseen tai esimerkiksi heidän tarjoamaansa rahoitukseen. Tällöin voi kyseeseen tulla esimerkiksi avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö tai osakeyhtiö.

Yhtiömuotoja voidaan pitää perusmalleina, joiden puitteissa yrittäjät saavat sopimusvapauden periaatteen mukaisesti itse ratkaista, miten yritystoimintaa harjoitetaan. Avointa yhtiötä ja kommandiittiyhtiötä säätelee laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (AKYL). Osakeyhtiötä ja julkista osakeyhtiötä säätelee osakeyhtiölaki (OYL).

Eri yhtiömuodoista vain henkilöyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ovat täysimääräisesti vastuussa yhtiön sitoumuksista. Tässä mielessä heidän asemansa muistuttaa omissa nimissään toimivien yksityisten elinkeinonharjoittajien asemaa. Osakeyhtiön osakas, osuuskunnan jäsen ja kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies eivät henkilökohtaisesti vastaa yhtiön velvoitteista. Henkilökohtaisen vastuun rajoittaminen siirtämällä toiminta osakeyhtiöön on usein tärkein syy osakeyhtiömuodon valintaan.

Verotus on vastuukysymysten ohella yksi yritystoiminnan organisointiin vaikuttava tekijä. Omistajalle tulevaa hyötyä arvioitaessa on olennaista kiinnittää huomiota sekä yrityksen verokohteluun että omistajan verokohteluun tämän saadessa varoja tai muuta etua yrityksestä.

Tärkeimpiä tuloverotusta koskevia lakeja ovat TVL (tuloverolaki), EVL (laki elinkeinotulon verottamisesta) ja MVL (maatilatalouden tuloverolaki). Niissä on säädetään siitä, kuinka muun toiminnan tulo, elinkeinotulo ja maataloustulo lasketaan verotusta varten. Tuloverolaissa on lisäksi säännöksiä yleisistä tuloverotusta koskevista kysymyksistä, kuten verovelvollisuudesta, tappiontasauksesta ja veron laskemisesta.

	Yksityinen toiminimi	Avoim yhtiö Kommandiittiyhtiö	Osakeyhtiö
Perustaminen	ilmoitus kaupparekisteriin	Yhtiösopimus	Perustamissopimus
Alkupääoma	ei vaatimusta	ei vaatimusta	väh. 2.500,00 euroa
Vastuu veloista	elinkeinonharjoittaja koko omaisuudellaan	yhtiömiehet koko omaisuuksillaan	vain osakeyhtiöllä
Omistuksen siirto	Ei erillistä oikeussubjektia	Osuus myytävissä, suostumus	Osakkeet siirtämällä
Edustaminen ja päätösvalta	Elinkeinonharjoittaja	Yhtiömiehet kaikki erikseen oikeutettuja	Yhtiöjärjestyksen ja OYL:n mukaan
Kirjanpito ja tilintarkastus	Maksuperusteinen tai kaksinkertainen laajempaa, ei tilintarkastus pakkoa	Kaksinkertainen kirjanpito, laajasta toiminnasta tilintarkastus	Kaksinkertainen, tilintarkastus velvollisuus
Voitonjako	Yrittäjän tuloksi	Jaettavissa yhtiömiehille tai äänettömille yhtiömiehille	Osinkoina
Verotus	Yrittäjän ansio- ja pääomatulona	Verotettava tulo jaetaan vastuunalaisille yhtiömiehille ansio- ja pääomatulona	Itsenäinen verovelvollinen

2.1.1 Vastuut yhtiöissä

Osakeyhtiö on ns. pääomayhtiö, jossa osakkeenomistajat vastaavat yhtiön velvoitteista vain sijoittamallaan pääomapanoksella. Osakeyhtiö on oikeushenkilö, joka vastaa omista velvoitteistaan. Jos osakas ja/tai hallituksen jäsen on antanut esimerkiksi vakuuden yhtiön lainaan, on hän vastuussa antamansa vakuuden määrään. Myös hallituksen jäsenenä tehdyt päätökset voivat joissakin ääritilanteissa aiheuttaa henkilökohtaisen vastuun toteutumisen. Kommandiittiyhtiössä vastuunalainen yhtiömies vastaa yhtiön veloista kaikella omalla omaisuudellaan. Ääneton yhtiömies ei ole vastuussa yhtiön veloista. Avoimessa yhtiössä yhtiömiehet vastaavat yhtiön veloista omaisuudellaan. Toiminimessä yksityinen elinkeinonharjoittaja on aina vastuussa omalla henkilökohtaisella omaisuudellaan.

2.1.2 Rahan nostot yhtiöstä

Osakeyhtiöstä voidaan yrittäjälle maksaa palkkaa, päivärahaa, km-korvauksia ja osinkoa. Kommandiittiyhtiössä vastuunalaiselle yhtiömiehelle = yrittäjälle voidaan maksaa palkkaa, km-korvausta, päivärahaa, voitto-osuutta ja yksityisottoja. Äänettömälle yhtiömiehelle voi maksaa palkkaa, km-korvausta, päivärahaa ja yhtiöpanokselle korkoa. Avoimessa yhtiössä yhtiömiehille = yrittäjille voidaan maksaa palkkaa, päivärahaa, km-korvausta, voitonjakoa, oman pääoman palautuksia ja yksityisottoja. Toiminimessä yrittäjälle maksettava raha on yksityisottoa. Yrittäjän päivärahat ja km-korvaukset ovat vähennyskelpoisia verotuksessa.

2.1.3 Verotus

Osakeyhtiö on itsenäinen verovelvollinen. Yhteisön tuloveroprosentti on v. 2016 20 % verotettavasta tulosta. Kommandiittiyhtiö ei ole erillinen verovelvollinen. Yhtymän verotettava tulo jaetaan vastuunalaiselle yhtiömiehelle/yhtiömiehille pääomatulona ja ansiotulona. Äänettömälle yhtiömiehelle ei jaeta yhtiön verotettavaa tuloa. Avoim yhtiö ei ole erillinen verovelvollinen. Yhtymän verotettava tulo jaetaan yhtiömiehille pääomatulona ja ansiotulona. Toiminimessä tulos verotetaan yrittäjän ansio- ja/tai pääomatulona. Jos puoliso työskentelee yrityksessä, voidaan tulos jakaa puolisojen kesken.

2.2 Elinkeinovapaus

Lähtökohtana Suomessa on nk. elinkeinovapauden periaate. Tällä tarkoitetaan sitä, että laillista ja hyvän tavan mukaista liiketoimintaa saa elinkeinolaissa säädetyn ehdoin harjoittaa:

- 1) luonnollinen henkilö, jolla on asuinpaikka Euroopan talousalueella
- 2) suomalainen yhteisö ja säätiö
- 3) Suomessa sivuliikkeen rekisteröinyt ulkomainen yhteisö ja säätiö, joka on perustettu jonkin Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion lainsäädännön mukaan ja jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.
- 4) PRH:lta luvan saanut muu luonnollinen henkilö, ulkomainen yhteisö tai säätiö
- 5) Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa on määrätty

Elinkeinoja on erilaisia ja ne voidaan pääpiirteissään jakaa kolmeen ryhmään:

1. Elinkeinosta ei vaadita ilmoitusta
2. Elinkeinosta vaaditaan ilmoitus (esim. kiinteä toimipaikka tai ulkopuolista työvoimaa)
→ Perusilmoitus kaupparekisteriin
3. Elinkeinoon harjoittamiselle vaaditaan ilmoitus ja lupa (esim. apteekit, luottolaitokset)

Käytännössä suurin osa elinkeinoista edellyttää perusilmoituksen tekemistä kaupparekisteriin. Elinkeinotoiminnan laajuuden perusteella voidaan edellyttää myös muiden ilmoitusten tekemistä tai rekistereihin hakeutumista (esim. arvonlisäverovelvollisten rekisteri, ennakko-perintärekisteri tai työnantajarekisteri).

2.3 Yksityinen elinkeinonharjoittaja

Käytännössä yksityinen elinkeinonharjoittaja aloittaa elinkeinonharjoittamisen tekemällä perusilmoituksen kaupparekisteriin ja hankkii näin y-tunnuksen. Samalla yksityinen elinkeinonharjoittaja rekisteröi haluamansa toiminimen ja samalla rekisteröinti automaattisesti myös suojaa toiminimen. Yksityisestä elinkeinonharjoittajasta käytetään usein myös nimitystä toiminimi. Tietyissä tilanteissa elinkeinonharjoittaminen voidaan aloittaa myös ilman mitään ilmoituksia, mutta käytännössä pääsääntönä on ilmoitusten tekeminen. Ilmoitus vaaditaan jos elinkeinotoiminnassa työskentelee muita kuin perheenjäseniä.

Elinkeinotoiminnan aloittaminen ei vaadi erillisiä perustamisasiakirjoja. Yksityinen elinkeinonharjoittaja harjoittaa elinkeinoa omissa nimissään. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki elinkeinotoiminnassa tekemänsä sitoumukset sitovat häntä itseään.

Kaikki tuotot elinkeinotoiminnasta tulevat elinkeinonharjoittajalle suoraan. Kirjanpidossa on velvollisuus erottaa tuotot ja kulut, mutta siitä huolimatta elinkeinonharjoittaja vastaa elinkeinotoiminnan sitoumuksista kaikella omaisuudellaan. Vastaavasti elinkeinonharjoittaja vastaa elinkeinotoiminnan omaisuudella myös yksityiselämän sitoumuksista. Toiminnan aloittaminen ei vaadi erillistä alkupääomaa.

Yrityksen kirjanpidon on oltava erillään henkilökohtaisesti varallisuudesta ja toiminnasta. Maksuperusteinen kirjanpito on pienimuotoisessa toiminnassa usein riittävä. Kaksinkertaista kirjanpitoa edellytetään mikäli sekä päättyneenä, että sitä edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- 1) jos taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;

- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla ei ole tilintarkastuspakkoa eikä tilinpäätöstä tarvitse toimittaa kaupparekisteriin.

Verotuksen osalta yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystulo verotetaan ansio- ja pääomatuloina. Tulos lasketaan vähentämällä veronalaisesta tulosta ensin sen hankkimisesta aiheutuneet menot. Pääomatuloksi (nk. pääomatulo-osuus) laskettavaan määrään vaikuttaa elinkeinotoiminnan nettovarallisuus. Pääomatuloa voi olla enintään 20 prosentin tai vaadittaessa 10 prosentin tai 0 prosentin vuotuinen tuotto edellisen vuoden nettovarallisuudesta. Pääomatulo verotetaan pääomatulooverokannan mukaan (30 prosenttia 30.000 euroon asti ja 34 prosenttia sen ylittäviltä osin). Ansiotulo-osuus jää jäljelle, kun pääomatulo-osuus vähennetään yritystulosta. Ansiotulo-osuus verotetaan yrittäjän ansiotulona (progressiivinen verotus).

Nettovarallisuus

Nettovarallisuus lasketaan vähentämällä veronalaisista varoista vähennyskelpoiset velat. Nettovarallisuuteen lisätään myös 30 prosenttia elinkeinotoiminnan maksetuista ennakonpidätyksen alaisista palkoista verovuoden päättymistä edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Yrittäjän yksityistalouteen kuuluvia varoja ja velkoja ei huomioida nettovarallisuutta laskettaessa.

Arvonlisäverovelvolliseksi on elinkeinonharjoittajan ilmoitauduttava jos tilikauden liikevaihto ylittää 10.000 euroa.

2.4 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö

Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat henkilöyhtiöitä. Ne koostuvat yhtiömiehistä. Avoimessa yhtiössä on ainoastaan yhtiömiehiä. Kommandiittiyhtiössä on nk. vastuunalaisten yhtiömiesten lisäksi myös äänettömiä yhtiömiehiä (esim. rahoitta). Äänettömiä yhtiömiehiä lukuun ottamatta kommandiittiyhtiöitä ja avoimia yhtiöitä säännellään samalla tavoin.

Avoin yhtiö	Ay	Yhtiömiehet
Kommandiittiyhtiö	Ky	Vastuunalaiset yhtiömiehet Äänettömät yhtiömiehet

Ay ja Ky perustetaan yhtiösopimus, joka liitetään kaupparekisteriin tehtävään ilmoitukseen. Käytännössä Ay ja Ky syntyvät sillä hetkellä, kun yhtiömiehet päättävät yhtiön perustamisesta. Perustamiselle ei ole vähimmäispääomavaatimuksia. Yhtiösopimuksen muutos on pätevä vain, jos kaikki yhtiömiehet ovat muutoksesta yksimielisiä. Yhtiöosuuksien osalta yhtiöosuuden tai sen osan luovutus on vailla vaikutusta yhtiötä kohtaan, jolleivät kaikki yhtiömiehet anna luovutukselle suostumustaan.

Avoimen yhtiön yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ovat tasavertaisia keskenään. Yhtiössä niitä voi olla kaksi tai useampia. Ay:n yhtiömiehet ja Ky:n vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat yhteisvastuullisesti yhtiön vastuista sekä omasta että toisten yhtiömiesten puolesta. Jos avoimeen yhtiöön tai kommandiittiyhtiöön tulee perustamisen jälkeen uusi yhtiömies, vastaa uusi yhtiömies myös yhtiön aikaisemmista

vastuista ja veloista. Jos taas yhtiön omaisuus luovutetaan konkurssiin, yhtiömieheltä voidaan heti vaatia myös yhtiön erääntymättömän velan maksamista.

X Ky:llä on kaksi vastuunalaista yhtiömiestä S ja P sekä äänetön yhtiömies R. S:llä on merkittävä määrä henkilökohtaista omaisuutta X Ky:n lisäksi, mutta P:n varallisuus koostuu ainoastaan X Ky:stä. X Ky ajautuu taloudellisiin vaikeuksiin ja se asetetaan konkurssiin. X Ky:n velat ylittävät varat reilusti. Vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat yhteisvastuullisesti yhtiön vastuista sekä omasta että toisten yhtiömiesten puolesta. S ja P joutuvat vastaamaan kaikista X Ky:n veloista myös muulla henkilökohtaisella omaisuudellaan (esim. kesämökki). P:llä ei ole muuta omaisuutta, joten käytännössä velat tulevat S:n maksettaviksi. Äänetön yhtiömies R menettää ainoastaan sijoittamansa rahamäärän.

ZZ Ky toimii matkailuyrittäjänä Lapissa. ZZ Ky:llä on kaksi vastuunalaista yhtiömiestä B ja D. ZZ Ky järjestää moottorikelkkasafareita ulkomaisille ryhmille. Erään ryhmän opas on edellisenä iltana viettänyt aikaa ryhmän kanssa ja ilta on mennyt pitkäksi. Opas saapuu aamun safarille ja lähtee ryhmän kanssa matkaan. Safarilla tapahtuu onnettomuus ja opas ajaa moottorikelkasta pudonneen asiakkaan yli ja asiakas menehtyy. Käy ilmi, että opas on edelleen humalassa ja veren alkoholipitoisuus ylittää törkeän rattijuopumuksen rajan. Vakuutusyhtiö kieltäytyy korvaamasta sattunutta vahinkoa. ZZ Ky:n taloudellinen tilanne on heikko ja maksettavaksi tulevat vahingonkorvausvaatimukset johtavat lopulta ZZ Ky:n konkurssiin. Vastuunalaiset yhtiömiehet B ja D vastaavat ZZ Ky:n veloista (ml. vahingonkorvaukset) yhteisvastuullisesti myös kaikella henkilökohtaisella omaisuudellaan.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ovat oikeutettuja edustamaan yhtiötä sekä osallistumaan yhtiön hallintoon. Yhtiön edustaminen voi tarkoittaa esimerkiksi sopimuksien allekirjoittamista. Muilla yhtiömiehillä on myös oikeus kieltää toista yhtiömiestä ryhtymästä tiettyyn toimeen. Yhtiömiehet voivat rajoittaa keskinäisellä sopimuksella yhtiömiesten oikeuksia edustaa yhtiötä. Yhtiöllä voi olla myös toimitusjohtaja, joka hoitaa yhtiön juoksevan hallinnon. Myös yhtiömies voi olla yhtiön toimitusjohtajana.

Ay:n yhtiömies A päättää tehdä autokauppa X:n kanssa sopimuksen uuden auton hankinnasta. Yhtiömies A:n tekemä sopimus velvoittaa myös yhtiömies B:tä.

Kommandiittiyhtiössä olevien äänettömien yhtiömiesten osalta tilanne on vastuun osalta eri. Äänetön yhtiömies vastaa lähtökohtaisesti yhtiön velvoitteista ainoastaan sijoittamansa yhtiöpanoksen osalta. Yhtiöpanos sovitaan perustamissopimuksessa. Äänettömät yhtiömiehet eivät sitoudu muutoin yhtiön toimintaan tai päätöksentekoon.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön on pidettävä kahdenkertaista kirjanpitoa. Tilitarkastusvelvollisuutta pienimuotoisessa toiminnassa ei ole. Laajemman toiminnan avoimille ja kommandiittiyhtiöille on asetettu tilintarkastusvelvollisuus.

Yhtiömiehille voidaan maksaa palkka tehdyn työnperusteella. Yhtiömiehet voivat nostaa varoja myös yksityisottoina. Yksityisotot eivät edellytä voitonjakotoimenpiteitä. Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö eivät ole verotuksessa erikseen verovelvollisia vaan niiden tulo jaetaan verotettavaksi yhtiömiesten tulona.

2.5 Osakeyhtiö

Osakeyhtiö on yleisin Suomessa käytetyistä yritysmuodoista. Toisin kuin toiminimi, avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö on nk. pääomayhtiö. Pääomayhtiöllä tarkoitetaan sitä, että osakeyhtiöllä on osakkeenomistaja, jotka ovat osakeyhtiöön sijoittaneet pääomapanoksen. Osakkeenomistajat lähtökohtaisesti vastaavat osakeyhtiöstä ainoastaan sijoittamallaan pääomapanoksella. Osakeyhtiöitä säätelee osakeyhtiölaki.

Osakeyhtiöllä voi olla yksi tai useampi omistaja. Osakeyhtiön voi myös omistajaa esimerkiksi toinen osakeyhtiö. Toiminnan laajuus voi vaihdella 1-5 henkeä työllistävästä osakeyhtiöstä aina julkisiin osakeyhtiöihin, jotka voivat työllistää tuhansia työntekijöitä. Osakeyhtiölain mukaan osakeyhtiön tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Muita keskeisiä periaatteita osakeyhtiölain mukaisesti ovat osakkeenomistajan rajoitettu vastuu, pääoman pysyvyys, osakkeiden luovutettavuus, enemmistöperiaate, yhdenvertaisuusperiaate ja johdon huolellisuusvelvollisuus.

Osakeyhtiön osakkeet ovat lähtökohtaisesti siirrettävissä. Luovutettavuutta voidaan myös rajoittaa esimerkiksi yhtiöjärjestykseen otetuilla luovutusrajoituksilla (lunastus- tai suostumuslauseke). Yhdenvertaisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että osakeyhtiön varat jaetaan osakkeenomistuksen ja yhtiöjärjestyksen mukaisesti.

Osakeyhtiö perustetaan laatimalla perustajien kesken perustamissopimus ja yhtiöjärjestys. Patentti- ja rekisterihallituksen verkkosivuilla on malleja yksinkertaisista perustamissopimuksista ja yhtiöjärjestyksistä.¹ Perustajina voi olla luonnollinen henkilö yksin tai yhdessä toisen kanssa tai oikeushenkilö, kuten toinen osakeyhtiö. Perustaminen sisältää sen, että osakeyhtiölle avataan pankkitili, jonne osakkeiden merkintähinta (osakepääoma) maksetaan. Osakepääoman on oltava vähintään 2.500 euroa. Tietyin edellytyksin osakepääoma voidaan maksaa kokonaan tai osittain myös apportiomaisuudella (esim. osakkeenomistaja luovuttaa omistamansa esineen osakeyhtiölle). Osakeyhtiö syntyy, kun se merkitään kaupparekisteriin. Käytännössä alkuvaiheessa velkojen vaatimuksesta osakkeenomistajat joutuvat usein antamaan henkilökohtaisia takauksia tai vakuuksia yhtiön veloista.

Osakeyhtiö voi antaa uusia osakkeita tai luovuttaa hallussaan olevia omia osakkeitaan (osakeanti). Osakeannissa voidaan antaa osakkeita merkittäviksi maksua vastaan (maksullinen osakeanti) tai antaa osakkeita maksutta (maksuton osakeanti). Osakeannissa osakkeenomistajilla on etuoikeus annettaviin osakkeisiin samassa suhteessa kuin heillä ennestään on yhtiön osakkeita. Tästä voidaan poiketa yhtiöjärjestyksen määräyksillä.

Osakeyhtiössä ylintä päätösvaltaa käyttää osakeyhtiön yhtiökokous, jossa osakeyhtiön osakkeenomistajat käyttävät puhevaltaa. Lisäksi osakeyhtiössä on oltava hallitus, jos ei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä. Käytännössä osakeyhtiöllä on myös pääsääntöisesti toimitusjohtaja, jonka hallitus valitsee.

Yhtiökokous valitsee hallituksen sekä yhtiön tilintarkastajat sekä vahvistaa tilinpäätöksen ja päättää yhtiön voitonjaosta. Hallituksen tehtävänä on lähtökohtaisesti vastata yhtiön toiminnasta ja sen liiketoiminnan strategisista suuntaviivoista. Hallituksen päätösvaltaan kuuluvat lähtökohtaisesti kaikki laajakantoiset ja epätavalliset toimet, kuten esimerkiksi

¹ <https://www.ytj.fi/stc/ytjliitteet/osakeyhtio-perustamispaketti.pdf>

merkittävät investoinnit tai omaisuuden panttaukset. Hallitukselle kuuluu myös vastuu yhtiön kirjanpidon ja varainhoidon valvonnan asianmukaisesta järjestämisestä.

Toimitusjohtajan ja hallituksen tehtävien jako vaihtelee yhtiön käytännöistä ja siitä millaiseksi hallitus haluaa sen muodostaa. Toimitusjohtajan tehtävänä on hoitaa ns. juokseva hallinto hallituksen ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Toimitusjohtajan tehtäviin kuuluvat usein esimerkiksi yhtiön liiketoimintojen suunnittelu, johtaminen ja valvonta, tavanomaisten hankinta- ja asiakassopimusten tekeminen ja yhtiön ylempien elinten toimintojen valmistelu ja päätösten täytäntöönpano.

Yhtiön osakkeenomistajat eivät omistaja-asemansa perusteella ole oikeutettuja edustamaan yhtiötä. Osakkeenomistajat eivät siten voi toimia yhtiön puolesta omistaja-asemansa perusteella. Yhtiöön asioita hoitavat lähtökohtaisesti hallitus ja toimitusjohtaja sekä yhtiön edustamiseen oikeutetut henkilöt (esim. prokuristit). Yhtiön edustajan kelpoisuus ilmenee kaupparekisteristä.

Yhtiön johdolla tarkoitetaan yhtiön hallitusta ja toimitusjohtajaa. Johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Lähtökohta on, että yhtiön johto ei ole vastuussa yhtiön ulkopuoliselle aiheutuneesta vahingosta. Tilanteissa joissa johto on aiheuttanut vahingon tahallaan tai huolimattomuudesta osakeyhtiölaki tai yhtiöjärjestyksestä rikkomalla voi johto olla vastuussa.

Osakeyhtiön on pidettävä kaksinkertaista kirjanpitoa. Tietyin edellytyksin pienet yhtiöt on vapautettu tilintarkastusvelvollisuudesta, mutta tilinpäätös on aina toimitettava kaupparekisteriin.

Osakeyhtiössä osakkeenomistajat voivat nostaa yhtiöstä varoja mm. palkkana, osinkona ja lainana. Yrittäjäosakkaan yhtiöstä nostama laina verotetaan pääomatulona jos se on maksamatta verovuoden päättyessä. Yksityisöt eivät ole mahdollisia. Osingon jakaminen on mahdollista vapaasta omasta pääomasta, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat. Varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden.

Osakeyhtiö on erillinen verovelvollinen ja se maksaa verotettavasta tuloksestaan yhteisöveroa, joka on 20 prosenttia. Osakeyhtiön osakkaita verotetaan vasta sitten, kun he nostavat tuloa osakeyhtiöstä esimerkiksi palkkana tai osinkona. Osingon jakaminen ei aiheuta veroseuraamuksia osinkoa jakavalle yhtiölle. Osakkaat eivät voi tehdä verovapaita yksityisottoja osakeyhtiön varoista. Osakeyhtiön verotuksessa vahvistetut tappiot vähennetään 10 seuraavan verovuoden aikana sitä mukaa kuin tuloa syntyy. Listaamattomasta yhtiöstä saatu osinko voidaan verottaa joko ansiotulona tai pääomatulona.

Osingot verotetaan osakkaan henkilökohtaisessa verotuksessa. Osa osingosta voi olla verotonta. Lähtökohtana on osakkeen matemaattinen arvo. Osingon maksaja tekee osingoista 7,5 prosentin ennakonpidätyksen, jos osinko on alle 150 000 euroa. Ylittävältä osalta ennakonpidätys on 28 prosenttia.

Jaetusta osingosta 25 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 75 prosenttia verotonta tuloa 150 000 euroon saakka, jos jaettu osinko on enintään 8 % osakkeen matemaattisesta arvosta. 150 000 euron ylittävästä osasta 85 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 15 prosenttia verotonta tuloa. Tämä 150 000 euron raja on osakaskohtainen, ja kaikki kyseisen henkilön samana vuonna saamat listaamattomien yhtiöiden osingot lasketaan yhteen.

Osakkeen matemaattinen arvo

Osakkeen matemaattinen arvo lasketaan siten, että yhtiön tarkistettu nettovarallisuus jaetaan yhtiön ulkona olevien osakkeiden lukumäärällä. Nettovarallisuus saadaan, kun yhtiön varoista vähennetään yhtiön velat.

3. Vakuutusoikeus

3.1 Johdanto

Hyvin toimiva riskienhallinta kasvattaa yrityksen turvallisuutta ja toimintavarmuutta. Vakuutukset ovat yrityksen riskienhallinnan väline. Vakuutuksilla elinkeinotoiminnan riskejä siirretään osittain vakuutusyhtiön vastuulle. Vakuutusten käytön laajuus riskienhallinnan välineenä riippuu yrityksestä, sen koosta, riskinottohalusta ja -kyvystä, toimialasta sekä kilpailutilanteesta. Erityisesti pienillä ja keskisuurilla yrityksillä vakuutukset ovat yleisin riskienhallinnan muoto.

Lähtökohtana on, että vakuutukset perustuvat yrityksen riski- ja tarvekartoitukseen. Kartoitus voidaan jakaa eri osa-alueisiin (esim. omaisuus, toiminta, henkilöstö). Riski- ja tarvekartoituksella voidaan päätellä, minkä tyyppinen vakuutus on sopivin vaihtoehto kulloiseenkin tilanteeseen. Riski- ja tarvekartoituksen kautta voidaan edetä vakuutusmuotojen ja -tuotteiden valintaan. Tavoitteena vakuutusten hankinnassa on, että yrityksen tarve ja turva sekä riski ja vakuutuksen hinta kohtaavat. Kokonaisvaltaisen vakuutusturvan rakentaminen ei edellytä, että kaikki vakuutukset keskitetään samaan vakuutusyhtiöön. Riski- ja tarvekartoitus voi kattaa osa-alueet, kuten omaisuus, toiminta ja henkilöstö.

Vahingosta välillisesti johtuvia seurannaisvaikutuksia voivat olla esimerkiksi mainevaikutukset, viivästykset toimituksissa ja ylimääräiset työsuoritukset. Käytännössä vakuutukset harvoin korvaavat koko vahinkoa seurannaisvaikutuksineen.

Yritykset voivat myös hankkia vakuutuksia nk. vakuutusmeklarin eli vakuutusvälittäjän kautta. Vakuutusmeklari toimii yrityksen ja vakuutusyhtiöiden välissä. Vakuutusmeklarin tehtävänä on etsiä asiakkaalleen ratkaisua joko markkinoilla olevista vakuutuksista tai neuvottelemalla vakuutusyhtiön kanssa asiakkaalle soveltuva vakuutus.

3.2 Keskeiset kysymykset vakuutusturvassa

Omaisuus:	- Onko yrityksen keskeinen omaisuus listattu ja vastaako vakuutusmäärä omaisuuden arvoa? - Onko vakuutuksen omavastuu oikealla tasolla? - Missä sijaintipaikassa omaisuus on vakuutettu? - Onko omaisuutta muissa paikoissa?
Henkilöstö:	- Miten henkilöstö on vakuutettu? - Onko keskeiset ydinhenkilöt vakuutettu?
Toiminta:	- Kattaako toiminnan vastuuvakuutus sen toiminnan mitä yritys harjoittaa ja niissä paikoissa, joissa yritys sitä harjoittaa? - Kattaako toiminnan vastuuvakuutus ulkomailta tulevat korvausvaatimukset ja mihin määrän asti?
Oikeusturvavakuutus	- Mitä riitoja oikeusturvavakuutus kattaa ja missä? - o Mitä riidan lajeja oikeusturvavakuutus kattaa? - o Missä oikeuspaikassa? - Mikä on oikeusturvavakuutuksen vakuutusmäärä omien kulujen osalta ja vastapuolen kulujen osalta? - Kattaako oikeusturvavakuutus riidat ulkomailla? (Eurooppa/Muu maailma)
Vahingosta ilmoittaminen ja vahinkokäsittely:	- Kuka ilmoittaa vahingoista ja hoitaa yhteydenpidon vakuutusyhtiöön?

3.3 Vakuutustuotteiden sisältö pääpiirteissään

Yleiset sopimusehdot	- Voimaantulo ja päättymisen - Tiedonantovelvollisuudet - Maksaminen - Vahingon aiheuttaminen
Lajiosa	- Voimassaolo: kenen hyväksi ja missä voimassa - Kohteet: Mitä vakuutetaan ja mitä ei vakuuteta - Turvan sisältö: Mitä korvataan ja mitä ei korvata
Suojeluohjeet	- Menettelyohjeet vahinkojen estämiseksi ja rajoittamiseksi
Korvaussäännöt	- Perusteet, joilla korvaukset maksetaan: - o arvointiperusteet - o ikävähennykset - o omavastuut - o korvausvaihtoehdot

3.4 Rakennevaihtoehtoja

Esinekohtaiset vakuutukset	- Turvaratkaisu kohdistetaan nimenomaan erityiseen esineeseen tai esineryhmään, esim. ajoneuvo tai vene - Yksittäiset vakuutuskohteet voi suojata erilaisilta vahinkotyypeiltä esinekohtaisen tarpeen mukaisesti (esimerkiksi. palo-, vuoto-, ja luonnonilmiövahingot)
Riskilajittaiset vakuutukset	- Riskilajittaisissa vakuutuksissa vakuutusturva muodostuu yksittäisriskeistä - Yksittäisriskit kattavan vakuutuksen kohteena voi olla esim. tuotantorakennus tai irtain käyttöomaisuus - Riskilajittaiset vakuutukset voidaan mieltää vähimmäisturvan tarjoaviksi tuotteiksi, jotka soveltuvat tiettyihin rajattuihin tilanteisiin - Esimerkkinä riskilajittaisista vakuutuksista ovat muun muassa palo-, ja vuotovakuutukset
Yhdistelmä- eli pakettivakuutukset	- Tyypillisiä yhdistelmävakuutuksia ovat muun muassa yritys vakuutukset. Yritysvakuutuksessa ei yleensä ole pakollisia osia. Tietyn tyyppisille yrityksille on voitu tehdä valmiita pakettivakuutuksia, joissa niiden erityispiirteet on otettu huomioon. Yhdistelmä voidaan rakentaa esimerkiksi omaisuus-, keskeytys-, vastuu- ja oikeusturvavakuutuksista. - Yhdistelmävakuutukset ovat räätälöityjä massavakuutuksia, jotka voidaan rakentaa yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaan. Niiden turvataso voi siten vaihdella suuresti - Samaan vakuutuskirjaan voidaan koota kaikki vakuutettavat omaisuuskohteet ja määritellä muun muassa kohdekohtainen turvataso, sovellettavat ehdot, erityisehdot jne. - Yhdistelmävakuutukset sisältävät tyypillisesti omaisuusriskien lisäksi varallisuusvahinkoja kattavia komponentteja (keskeytys-, oikeusturva- ja vastuuvakuutukset) - Huom. Erityisesti yhdistelmävakuutusten ostoon liittyy riski siitä, että yritys hankkii vakuutuksia ja maksaa vakuutusmaksuja sellaisten uhkien varalle, joita yrityksessä ei ole niin suuressa määrin, että vakuutusta tarvittaisiin²

² Monesti tämä johtuu siitä, että ennen vakuutusten hankkimista riskejä ei ole kunnolla kartoitettu, vaan vakuutus otetaan ikään kuin varmuuden vuoksi.

All Risk -vakuutukset

- Kaikki riskit (äkilliset ja ennalta arvaamattoman vahingot), joita ei ole ehdoissa nimenomaan rajattu pois korvauspiiristä kuuluvat vakuutusyhtiön vastuun piiriin
- All Risks -vakuuttamisessa vakuutusyhtiö ottaa vastatakseen tunnistettavissa olevien riskien lisäksi myös niistä vahingonvaaroista, joiden olemassaoloon kukaan ei ole osannut varautua
- All Risks -vakuutus voidaan yhdistää vakuutuspaketteihin, jolloin vakuutuksessa määritellään, mitkä kohteet vakuutetaan perinteisen turvataso mukaisesti ja mitkä All Risks -tyyppisesti
- All Risks -vakuutusyhdistelmiin sisältyy yleensä myös vastuu- ja oikeusturvavakuutukset
- All Risk -vakuuttaminen on muuttunut kokemuksen myötä alkuperäisestä laajuudestaan ja johtanut vähitellen rajoitusehtojen lisääntymiseen, tarkempiin kohdemäärittelyihin ja niiden rajauksiin sekä ikäpoistojen ja lisäomavastuiden käyttöön

3.5 Yleistä liiketoiminnan vakuuttamisesta ja keskeiset käsitteet

3.5.1 Vakuutuskohde, voimassaoloalue ja vakuutusarvo

Vakuutuskohde

Vakuutuksen kohteena oleva omaisuus yksilöidään vakuutuskirjassa. Vakuutettava omaisuus ryhmitellään kategorioittain, esimerkiksi rakennuksiin, irtaimistoon sekä vaihto-omaisuuteen

Voimassaoloalue

Vakuutuksen voimassaoloalue on vakuutuskirjaan merkitty kiinteä vakuutuspaikka tai vakuutuskirjassa tai -ehdoissa erikseen määritetty muu alue.

Voimassaoloalue voidaan määritellä eri omaisuusryhmien tai eri vahinkotyyppien osalta erilaiseksi. Vakuutus voi olla voimassa esimerkiksi:

- kaikkialla Suomessa
- vakuutuksenottajan toimipisteissä kaikkialla Suomessa
- kaikkialla maailmassa
- tilapäisesti vakuutuspaikan ulkopuolella muualla Pohjoismaissa

Vakuutuksesta korvataan vain voimassaoloalueella tapahtuneet vahingot. Yritystoiminnan vakuutuksissa on tavanomaista, että irtaimistovakuutus on voimassa tilapäisesti myös vakuutuspaikan ulkopuolella

Jatkuvasti esim. työmaalla tai autossa oleva omaisuus tai muualle myytäväksi siirretty omaisuus ei sen sijaan ole tilapäisesti pois vakuutuspaikasta, minkä vuoksi se on vakuutettava erikseen. Jos vakuutettu omaisuus siirretään tilapäisestikin vakuutuskirjassa määritellystä vakuutuspaikasta muualle, kannattaa varmistua vakuutuksen voimassaolosta.

Vakuutusarvo	
Jälleenhankinta-arvo	Uuden samanlaisen tai käyttöominaisuuksiltaan vastaavan omaisuuden rakentamis-, valmistus- tai hankintakustannukset. Jälleenhankinta-arvo sisältää myös omaisuuden korjaamiseen / uudelleen hankkimiseen liittyvät kuljetus- ja asennuskustannukset sekä korjauskelvottomaksi vahingoittuneen omaisuuden purku- raivaus- ja hävityskulut sekä niihin liittyvät kuljetus- ja käsittelykulut.
Käypä arvo	Omaisuuden todennäköinen myyntihinta
Omaisuuden päivänarvo	Päivänarvo saadaan, kun jälleenhankinta-arvosta vähennetään omaisuuden arvon aleneminen ikääntymisen, kulumisen, tekniikan vanhentumisen tms. synn johdosta.

Omaisuus on *alivakuutettu*, jos vakuutus sopimukseen merkitty vakuutus määrä on merkittävästi vakuutetun omaisuuden oikeaa arvoa pienempi. Vakuutusyhtiö korvaa alivakuutetulle omaisuudelle tai etuudelle sattuneen vakuutustapahtuman johdosta vain niin suuren osan vahingosta kuin vakuutus määrän ja omaisuuden arvon välinen suhde osoittaa. Jos kuitenkin vakuutus määrä olennaisesti perustuu vakuutusyhtiön tai sen edustajan antamaan arvioon, korvaus suoritetaan vahingon määräisenä, kuitenkin enintään vakuutus määrän mukaisena.

3.5.2 Vahingon määrä ja omavastuu

Vahingon määrän arvioimisen perusteena on omaisuuden vakuutusarvo, joka määritellään *vakuutustapahtuman ajankohdan mukaan*. Jokaisessa vahinkotapahtumassa vähennetään vakuutus sopimukseen tai vakuutuskirjaan merkitty *omavastuu* korvattavan vahingon määrästä.

Omavastuu määräytyy tapauskohtaisesti. Siihen voi vaikuttaa mm. vakuutusten markkinatilanne, yrityksen vahinkohistoria sekä vahinkoon varautumisen ja ennaltaehkäisevän riskienhallinnan taso. Samasta tapahtumasta tai olosuhteesta aiheutuneet vahingon katsotaan yhdeksi vahinkotapahtumaksi riippumatta siitä, ovatko ne todettu yhden tai usean vakuutuskauden aikana.

Korvausta voidaan alentaa tai jättää se kokonaan maksamatta, jos vakuutettu on aiheuttanut vakuutustapahtuman törkeällä huolimattomuudellaan tai hänen alkoholin tai muun huumausaineen käyttönsä on vaikuttanut vakuutustapahtumaan. Korvauksen alentaminen tai epääminen alkoholin tai huumausaineen käyttötapauksissa edellyttää kuitenkin, että vakuutusehdoissa on ollut tätä koskeva nimenomainen määräys (vakuutus sopimuslaki 30 §).

3.5.3 Pelastamisvelvollisuus

Vakuutetun tulee vahinkotapahtuman sattuessa tai välittömästi uhatessa kykyjensä mukaan huolehtia vahingon torjumisesta tai rajoittamisesta. Näistä toimenpiteistä aiheutuneet kohtuulliset kustannukset korvataan, vaikka vakuutus määrä siten ylitettäisiinkin. Vakuutuskorvausta voidaan alentaa tai evätä se kokonaan sellaisen vakuutetun osalta, joka laiminlyö pelastamisvelvollisuuden tahallisesti tai vähäistä suuremmalla huolimattomuudella ja tällä on ollut vaikutusta vahingon syntymiseen.

3.5.4 Suojeluohjeet

Suojeluohjeet ovat vakuutusehdoissa määrättyjä toimintaohjeita, joita vakuutuksenottajan, vakuutetun ja häneen samastettavan henkilön tulee noudattaa. Suojeluohjeiden noudattamatta jättäminen jos se on johtunut tahallisuudesta tai vähäistä suuremmasta huolimattomuudesta johtaa siihen, että vakuutuskorvausta voidaan alentaa tai se voidaan evätä. Vahingon on oltava yhteydessä suojeluohjeiden laiminlyöntiin. Vahingon on oltava yhteydessä suojeluohjeiden laiminlyöntiin. Suojeluohjeita on annettu erityisesti omaisuuden lukitsemista ja säilyttämistä murtovahinkojen varalta sekä paloturvallisuutta koskien.

3.5.5 Näyttötaakka

Näyttötaakka vakuutuksesta korvattavan vahingon syntymisestä on vakuutuskorvausta hakevalla.

Korvauksen hakijan on siis osoitettava, että

1. vahinko on sattunut vakuutuksen piirissä olevalle omaisuudelle tai etuudelle ja
2. vahinko on sattunut vakuutuksen voimassaoloaikana ja voimassaoloalueella ja
3. on sattunut vakuutusehdoissa määriteltä vakuutustapahtuma

Vakuutuslautakunnan ratkaisukäytännöstä ilmenee, ettei vahingonkärsijän kannata esittää arvailuja, olettamia tai keskenään vaihtoehtoisia tapahtumainkulkuja siitä, mikä on ollut vahingon syynä. Äkillinen ja ennalta arvaamaton vahinkotapahtuma on kyettävä osoittamaan täsmällisesti ja ”varmuudella”.³

Kun korvauksen hakija on osoittanut hänelle sattuneen vakuutuksesta korvattavan vakuutustapahtuman, on vakuutusyhtiön näytettävä toteen ne seikat, joihin se haluaa vedota korvauksen alentamiseksi tai epäämiseksi.

Tällaisia seikkoja ovat seuraavat:

- Vahinko kuuluu jonkin rajoitusehdon soveltamisalaan

³ Tapauksessa VKL 656/14 kiinteistön vesikatto oli kastunut auki olevan kattoluukun kautta päässeestä sadevedestä, joka oli aiheuttanut alla olevaan asuntoon kosteusvahingon. Vakuutuksenottajan mukaan Suomeen saapunut voimakas myrskyrintama oli voinut aukaista luukun. Toinen vaihtoehto vakuutuksenottajan mukaan oli, että luukku oli avattu ilkevaltaisesti. Vakuutuslautakunta totesi, että voimassa olevan oikeuden mukaan korvauksen hakijalla on näyttövelvollisuus korvattavasta vahinkotapahtumasta. Asiassa ei ollut esitetty selvitystä siitä, että vahinko olisi johtunut vakuutusehtojen tarkoittamasta poikkeuksellisesta rankkasateesta tai myrskystä. Kyseessä ei ollut myöskään ehtojen tarkoittama vesikaton mekaaninen rikkoutumisesta johtunut vahinko. Pelkkä oletama siitä, että kattoluukku olisi jätetty auki ilkevaltaisesti, ei ole riittävä näyttö siitä, että vahinko olisi aiheutettu ilkevaltaisesti.

Toisessa tapauksessa vakuutuksenottaja kävi kesämökillään viimeisen kerran syyskuun lopulla. Mennessään toukokuussa mökilleen hän huomasi, että sinne oli talven aikana murtauduttu. Vakuutus oli alkanut vuodenvaihteessa. Mistään ei pystytty selvittämään tarkemmin, milloin murto oli tapahtunut. Korvausta ei maksettu, koska vakuutuksenottaja ei pystynyt näyttämään, että vahinko olisi sattunut vakuutuksen voimassaoloaikana.

- Vakuutettu ei ole noudattanut suojeleohjetta ja suojeleohjeen laiminlyönti on ollut syy-yhteydessä vahinkoon
- Vakuutettu on aiheuttanut vahingon tahallaan, törkeällä huolimattomuudella tai alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksen alaisena
- Vakuutettu on laiminlyönyt ryhtyä tarpeellisiin vahingon rajoittamis- tai torjuntatoimiin

Vakiosopimusten tulkinnassa vakiintuneen periaatteen mukaisesti myös vakuutus sopimusten vakioehtoja tulkitaan laatijansa vahingoksi. Vakuutusten rajoitusehtoja tulee aina tulkita suppeasti. Vakuutusehdoissa käytetyille termeille on tulkinnassa annettava se sisältö, mikä niillä on vakuutus sopimus laissa tai mikä niille muutoin on vakuutus alalla vakiintunut. Lisäksi, jos vakuutuksessa on ehto, joka poikkeaa vakuutetun vahingoksi huomattavasti siitä, mikä vastaavissa vakuutuksissa on yleensä käytössä, tästä tulisi erikseen informoida vakuutuksenottajaa. Vakuutus sopimuksen katsotaan myös olevan voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutuksenottajalla on saamiensa tietojen perusteella ollut aihetta käsittää.

KKO 2000:67

Korkein oikeus on ratkaisussaan 2000:67 käsitellyt kysymystä vakuutusyhtiön laatimien oikeusturvavakuutuksen yleisten sopimusehtojen tulkinnasta. Sanotun oikeusturvavakuutuksen vakuutusehtojen mukaan "vakuutus koskee vakuutettua yksityiselämään liittyvissä asioissa". Kun kysymys on vakuutukseen liittyvästä vakioehdosta, joka on laadittu silmällä pitäen laajaa vakuutettujen joukkoa, ja kun sekä vakuutettujen että vakuutusyhtiön kannalta on tärkeää, että tällaisia ehtoja sovelletaan vakuutettuihin mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla, on perusteltua tulkita ehtoa objektiivisesti. Tämän mukaisesti yllä mainittuun vakuutusehtoon sisältyvä ilmaus "yksityiselämään liittyvissä asioissa" verrattuna samojen vakuutusehtojen 4 kohdasta ilmeneviin rajoitusehtoihin antaa aiheen lähteä siitä, että ilmaus tarkoittaa sellaisten asioiden joukkoa, jotka yleisen elämäkokemuksen mukaan liittyvät kenen hyvänsä henkilön yksityiselämään erotukseksi esimerkiksi asioista, jotka yleisen elämäkokemuksen mukaan liittyvät elinkeinotoimintaan, ammatinharjoittamiseen tai viranhoitoon.

3.5.6 Korvausvaatimuksen esittämisajankohta ja vanhentuminen

Vakuutus sopimukseen perustuva korvausvaatimus on esitettävä vakuutusyhtiölle vuoden kuluessa siitä, kun korvauksen hakija on saanut tietää vakuutuksen voimassaolosta, vakuutustapahtumasta ja vakuutustapahtumasta aiheutuneesta vahinkoseuraamuksesta. Korvausvaatimus on joka tapauksessa esitettävä kymmenen vuoden kuluessa vakuutustapahtumasta tai, jos vakuutus on otettu henkilövahingon tai vahingonkorvausvelvollisuuden varalta, vahinkoseuraamuksen aiheutumisesta (vakuutus sopimus laki 73 §)

3.6 Omaisuusvakuutukset

3.6.1 Yleistä omaisuusvakuutuksista

Vakuutuksenottaja voi valita omaisuusvakuutukset yrityksen tarpeiden mukaan. Valittavana olevat omaisuusvakuutusturvan laajuus on esimerkiksi voitu jaoteltu seuraavasti:

1. Ns. välttämätön turva ▪ Palovakuutus ▪ Räjähdysvakuutus ▪ Myrskyvakuutus
2. Yleisimmät omaisuusriskit kattava turva (yllämainittujen lisäksi) ▪ Vuotovakuutus ▪ Vesijohtovuotovakuutus ▪ Ilkivaltavakuutus ▪ Ryöstövuovakuutus ▪ Murtovakuutus
3. Omaisuusriskejä laajasti kattava turva (yllämainittujen lisäksi) ▪ Rikkovakuutus

All risks -vakuutuksesta korvataan kaikki äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti syntyneet suoranaiset esinevahingot, joita ei ole erikseen vakuutusehdoissa rajattu korvauksen ulkopuolelle.

3.6.2 Rakennusten vakuuttamisesta

Kiinteistövakuutuksia käytetään yritysten asuin-, liike-, toimisto- ja muiden rakennusten vakuuttamiseen. Kiinteistövakuutukset koostuvat esine-, vastuu- ja oikeusturvavakuutuksista. Lisäksi vakuutuksen rakenteen mukaan voidaan valita lisäturvavakuutuksia esim. rakennuksen koneiden ja laitteiden laiterikkoja varten. Yleisimpiä rakennuksille aiheutuvia vahinkoja ovat palot, vuodot, murrot ja laitteiden rikkoutumiset.

Rakennuksen määritelmä ja mitä vakuutettuun rakennukseen katsotaan sisältyvän on suurilta osin yhtenäinen kaikissa vakuutusyhtiöissä. Kun rakennus on vakuutettu, vakuutuksen kohteena ovat yleensä esimerkiksi tontilla olevat kiinteät tavanomaiset rakenteet (aidat ym.), viemäri- ja vesiputkistot, sähköjohdot ja -keskukset sekä kiinteät valaistus-, lämmitys- ja ilmastointilaitteet.

Ennalta arvaamattomien rakennusvahinkojen korvaamisen edellytyksenä on, etteivät ne ole johtuneet rakennuksen tai sen osan iästä, kulumisesta tai virheellisyydestä. Rakennuksen omistajan kannalta ikävimpiä ovat tilanteet, joissa aiheutuneen vahingon syyksi paljastuu rakentamisen aikana tehtyjä virheitä. Nämä eivät ole edes *All Risks* -vakuutuksesta korvattavia, koska niitä ei pidetä ennalta arvaamattomina, vaikka usein rakennuksen vahinko havaitaan ja todennetaan äkillisesti ja kaikessa laajuudessaan yllättävänä.

Rakennuksen rakenteita tai kuntoa koskevia vikoja voivat olla esim.

- vialliset vesi- ja viemärijohtot
- lämmitysjärjestelmän puutteet
- routavauriot
- vesivauriot
- perustusten virheellisyydestä johtuvat viat
- puutteelliset tai riittämättömät eristeet
- koneiden ja laitteiden viat ja asennusvirheet

Ei-korvattavia rakennusvirheitä ovat olleet mm. seuraavat virheet / puutteet:

- hyvän rakennustavan vastaisesti rakennetun lämminvesivaraajan rikkoutumisen aiheuttama vahinko (VKL 36/09)
- Salaojissa ollut virheellinen sora, jonka vuoksi salaojat olivat tukkeutuneet ja vesi oli aiheuttanut kaukolämpöputken rikkisyöpymisen (VKL 253/91)
- Taloa rakennettaessa käyttövesiputkeen lyöty naula (Vaasan HO S 01/1288)

Vakuutuksesta korvataan yleensä rakennukselle sattuneen vahingon yhteydessä myös kylmyyden, kuumuuden, sateen tms. aiheuttama vahinko, jos vahinko ollut korvattavan vahingon välitön ja väistämätön seuraus. Esimerkiksi jos ukkosmyrskyn aikana rakennuksen vesikatto vaurioituu päälle kaatuneen puun vuoksi ja myrskyä seurannut rankkasade kastelee rakennuksen lämpöeristeitä. Tällöin sekä myrskyn että sateen aiheuttamat vahingot korvataan.

3.6.3 Palovakuutukset

Yleensä korvataan (voi vaihdella vakuutusyhtiöittäin)	Vakuutetulle omaisuudelle aiheutunut suoranainen esinevahinko, jonka on aiheuttanut: - irtipäässyt tuli ja sen välittömänä seurauksena syntynyt savu ja noki ⁴ - salamanisku ⁵ - lämmityslaitteesta tai tulisijasta äkillisesti ja arvaamattomasti noussut noki ⁶ - savunpoistolaitteiston / sammutuslaitteiston äkillinen ja ennalta arvaamaton vuoto tai laukeaminen - paloräjähdys - sprinklerivuoto
---	--

⁴ Jos tulipesässä palavat puut kärventävät uunin edessä seisovaa esinettä, tälle esineelle aiheutunutta vahinkoa ei korvata. Sen sijaan jos uunista säteilevä kuumuus sytyttää uunin ulkopuolella oleva esineen, tuli on päässyt irti ja kyseessä on palovahinko.

⁵ Ollakseen korvattava vahinko salaman täytyy iskeä suoraan omaisuuteen pirstoen omaisuutta mekaanisesti, esim. sähkö- tai puhelinjohtoa pitkin. Esimerkiksi rakennukseen tulleen ukkosylijännitteen aiheuttama vahinko ei ole suoran salamaniskun aiheuttama, vaan kyseessä on tällöin sähköilmiövahinko. Jos taas esimerkiksi salamaniskua säikähtänyt eläin vammautuu ja joudutaan lopettamaan, vahinkoa ei korvata palovakuutuksesta, koska kyseessä ei ole tällöinkään ole suoran salamaniskun aiheuttama vahinko

⁶ Palovahinkona ei pidetä savu- ja nokivahinkoa, joka johtuu siitä, että uunia sytytettäessä on unohdettu avata pellit.

Yleisimpiä korvausrajoituksia	- vahinko omaisuudelle, joka on nimenomaan asetettu tulelle tai lämmölle alttiiksi (esim. jos tulisijan päälle kuivumaan pantu esine syttyy palamaan, lämmön vaikutukselle alttiiksi pantu ruoka vahingoittuu, tai vaatteet syttyvät silitettäessä palamaan) - jännitevaihtelun tai muun sähköilmiön sähkölaitteelle aiheuttama vahinko, esimerkiksi oikosulku taikka yli- tai alijännite⁷
--------------------------------------	--

Palovakuutus sisältyy kaikissa vakuutusyhtiöissä perusvakuutuksena lähes kaikkiin vakuutusyhdistelmiin ja erillisiin esinekohtaisiin vakuutuksiin. Palovakuutuksen kohteena voi olla mikä tahansa kiinteä tai irtain omaisuus.

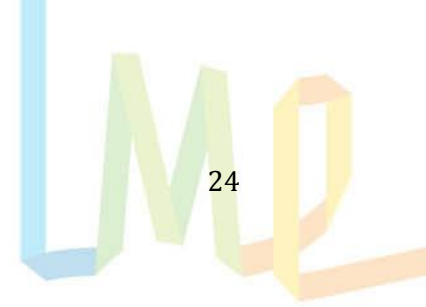
Lisäksi korvattavan palovahingon yhteydessä korvataan välittömänä ja väistämättömänä seurauksena tapahtunut vakuutuksen kohteena olevan omaisuuden varkaus, katoaminen ja äkillinen vahingoittuminen, esimerkiksi kun rakennuksen katon palamisen jälkeen sade tai pakkas turmelee palossa säästynyttä omaisuutta.

Koska tulipalot aiheuttavat yleensä suurimmat omaisuus- ja keskeytysvahingot, palovakuutuksiin on liitetty runsaasti erityisehtoja sekä -suojeluohjeita, joiden laiminlyöminen voi alentaa korvauksen määrää tai jopa evätä sen.

3.6.4 Myrsky- ja luonnonilmiövakuutukset

Yleensä korvataan (voi vaihdella vakuutusyhtiöittäin)	Vakuutetulle omaisuudelle äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti aiheutuneita esinevahinkoja, jotka ovat aiheutuneet - myrskystä, syöksyvirtauksesta, trombista tai niiden kaatamasta puusta tai irrottamasta muusta esineestä - vahinkopaikalla puhaltaneen paikallisen myrskytuulen aiheuttamasta vesistön vedenpinnan noususta - raesateesta - Täyttääkseen myrskytuulen määritelmän tuulen puuskanopeuden on oltava vähintään 21 m/s. Suomessa ei tuntureiden lakialueita ja Utsjokea lukuun ottamatta ole mitattu 10 minuutin keskituuleksi 21 metriä sekunnissa. Todistustaakka tuulen nopeudesta on korvauksen hakijalla.
Yleisimpiä korvausrajoituksia	- Aallokosta tai muunlaisesta tulvimisesta kuin vahinkopaikalla puhaltaneen paikallisen myrskytuulen aiheuttamasta vesistön vedenpinnan noususta aiheutunut vahinko - Sateesta, sulamisvesistä, pohjaveden korkeuden muutoksesta tai routimisesta aiheutuneet vahingot - Lumen tai jään liikkumisesta tai painosta aiheutunut vahinko - Laiturille tai muulle rantarakennelmalle aiheutunut vahinko - Vahinko, joka aiheutunut omaisuuden suunnittelu-, valmistus-, rakennus-, asennus- tms. virheestä

⁷ Tällaisia vahinkoja korvataan rikkovakuutuksista ja ns. All Risks -vakuutuksista. Jos tuli kuitenkin pääsee irti sähköilmiön johdosta, kyse on palovahingosta.

	- Rakennuksen ulkopuolelta rakennukseen päässeestä lumesta, jäätystä, nesteestä, höyrystä tai kaasusta aiheutunut vahinko, ellei katto-, seinä-, tai lattiarakenne ole äkillisesti rikkoutunut myrskyn, syöksyvirtauksen tai trombin välittömänä seurauksena - Rakennuksen seinäpinnoitteelle, oville, ikkunoille, rakennuksen ulkopuolisille varusteille, piharakennelmille tai ulkona olevalle irtaimelle omaisuudelle aiheutunut vahinko, ellei sitä ole aiheuttanut myrskyn kaatama puu tai myrskyn irrottama muu esine
--	--

Poikkeavien luonnonilmiöiden on ennustettu lisääntyvän maailmassa ilmastonmuutoksen seurauksena. Tämä koskee muun muassa trombien sekä poikkeuksellisen suurten raesateiden ja tulvien esiintymisen mahdollisuutta.

Vakuutusyhtiöt ovat olleet haluttomia korvaamaan myrskyn aiheuttamia vahinkoja.

Tapauksessa VKL 2/15 vahinkopäivänä satoi ja tuulen keskinopeus ylitti riidattomasti myrskylukeman rajan. Vakuutuksenottaja oli seuraavana päivänä huomannut, että parvekkeen oven pelti oli hieman taittunut ja vettä oli päässyt sisälle rakennukseen. Vakuutusyhtiö katsoi, että tapauksessa oli jäänyt näyttämättä kynnyspellin vaurioituneen myrskyssä, vaan että pelti oli sitä vastoin jäänyt joko taitettuna ylös tai se oli irronnut paikaltaan. Vakuutuksenottaja pystyi osoittamaan, ettei kynnyspelti ollut ollut vaurioitunut vielä myrskypäivää edeltävänä päivänä, koska rakennukseen oli tuolloin tehty kosteuskartoitus, jossa ei ollut havaittu vuotovahinkoja. Vahinko oli vahinkokartoitusraportin mukaan voinut aiheutua kynnyspellin yli päässeestä sadevedestä. Vakuutuslautakunta katsoi, ettei vakuutusyhtiö ollut tuonut esille mitään seikkoja, joiden perusteella kyseessä ei olisi korvattava vakuutus tapahtuma, ja että vakuutuksenottaja oli esittänyt riittävän selvityksen siitä, että kynnys oli vaurioitunut myrskyssä ja sadeveden aiheuttama vahinko oli liittynyt välittömästi myrskyvahinkoon.

3.6.5 Murtovakuutukset

Yleensä korvataan (voi vaihdella vakuutusyhtiöittäin)	Vakuutetulle omaisuudelle anastamisesta aiheutuneita suoranaisia esinevahinkoja: - Murtovahingosta tai murtautumisen yrityksestä välittömänä seurauksena tapahtunut omaisuuden äkillinen vahingoittuminen - Varkausvahinkoja, jotka on aiheutettu tunkeutumalla säilytyspaikkaan avaimella, joka on saatu murtautumisen tai ryöstön yhteydessä - Jos anastuksen kohteena on ollut vakuutuksen kohteena olevan rakennuksen yleisavaimia tai säilytystilojen avaimia, monet vakuutusyhtiöt korvaavat myös uhkaavan vaaran torjumiseksi tarpeelliset oven lukon sarjoitus- tai uusimiskulut.
Yleisimpiä korvausrajoituksia	- Kadotettu tai unohdettu omaisuus - Vahinko, jonka tapahtumisajankohtaa (tai tekotapaa) ei voida määritellä - Vahinko, joka todetaan vasta määräaikaisten inventaarin yhteydessä - Sieppauksesta, myymälävarkauksesta, näpistyksestä, petoksesta, kavalluksesta, tietomurrosta tai vastaavanlaisesta vilpillisestä menettelystä aiheutunut vahinko

Murtovakuutuksiin on liitetty tyypillisesti erityisiä omaisuuden suojeluohjeita, esimerkiksi kohteiden säilytystilojen osalta, joiden noudattaminen on korvauksen edellytys. Varsinkin rakennuksen ulkopuolella säilytettävän omaisuuden riittävässä kiinnityksessä ja lukituksessa vaaditaan huolellisuutta. Vakuutusyhtiöt ovat tulkinneet murtovahinkoja varten annettuja suojeluohjeita tiukasti.

Yritykset pystyvät vaikuttamaan murtosuojauksella myös vakuutusmaksuihin: alennuksia maksuihin annetaan esimerkiksi lukituksen, hälytysjärjestelmien ja vartiointin perusteella. Korvauksen edellyksenä on rikosilmoituksen tekeminen

3.6.6 Vuotovakuutukset

Vuotovakuutuksista korvataan vakuutetulle omaisuudelle äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti nesteen, höyryn tai kaasun vuodosta aiheutunut suoranainen esinevahinko. Vuotovahinkojen riski vakuutetaan yleisesti pakettivakuutuksilla (esim. yritysvaluutukset ja kiinteistövaluutukset).

Erilaiset vesivuotovahingot ovat vakuutuslautakunnan antamien ratkaisusuositusten valossa yksi kiistellyimmistä ja tulkinnanvaraisimmista vahinkokategorioista. Vakuutusyhtiöt ovat vedonneet kielteisissä korvauspäätöksissään usein rakennus-/asennusvirheisiin tai siihen, ettei vuotovahinko ole tapahtunut äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti. Toisinaan vakuutuslautakunta on ollut eri mieltä vakuutusyhtiön kanssa vahingon korvattavuudesta.

3.6.7 Tulvavakuutukset

Tulvavakuutuksista korvataan vakuutetulle omaisuudelle äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti aiheutunut esinevahinko, joka on suoranainen seuraus Suomessa tapahtuneesta

- pysyvän padon tai kanavan sulkurakenteen äkillisestä ja ennalta arvaamattomasta vaurioitumisesta tai
- poikkeuksellisesta rankkasadetulvasta, vesistötulvasta tai merivesitulvasta tai näiden yhdistelmästä siten, että vesi tunkeutuu vakuutuksen kohteena olevaan rakennukseen, rakennelmaan tai sen rakenteisiin tai vakuutuksen kohteena olevan irtaimen omaisuuden säilytyspaikkaan suoraan maanpinnalta tai kiinteästi rakennukseen asennettujen putkistojen kautta. Lisäksi tällöin edellytetään, että
- sademäärä on vahinkopaikalla ollut vähintään 30 mm tunnissa tai 75 mm vuorokaudessa tai
- vesistö tai meri vahinkopaikalla on noussut vedenkorkeuteen, jonka esiintymistodennäköisyys on vahinkopaikalla kerran 50 vuodessa tai harvemmin

3.6.8 Rikkovakuutukset

Rikkovakuutuksilla katetaan lähinnä koneen rikkoutumisesta aiheutuvaa riskiä - niin sisäisestä kuin ulkoisesta syystä aiheutuvaa. Pääperiaatteena on, että rikkoutumisvaluutuksilla katetaan koneiden ja laitteiden osalta perinteisen palovakuutuksen ulkopuolelle jäävän äkillisen, ennalta arvaamattoman vahingon riskiä. Normaalilaajuisen rikkoutumisvaluutuksen korvauspiiriin kuuluvat melko kattavasti koneen sisäisten

toimintahäiriöiden aiheuttamat rikkoutumisvahingot sekä ulkoisten häiriöiden ja väkivallan aiheuttamat rikkoutumisvahingot. Vakuutuksen kohteen on oltava uusi tai muuten hyväkuntoinen, käyttökuntoon saatettu kone tai laite. Rikkovakuutuksin voidaan vakuuttaa hyvin erilaisia koneita tai laitteita, esimerkiksi sorveja, painokoneita, höyrykattiloita ja tietokoneita.

3.6.9 All risks -vakuuttaminen

All risks -vakuutuksesta korvataan vakuutetulle omaisuudelle äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti aiheutuneet suoranaiset esinevahingot. All Risks -vakuuttaminen perustuu luetteloon vahingoista, joita ei korvata. Perinteisessä järjestelmässä vakuutuksenottajalla on riski muun muassa tuntemattomasta vahinkotyyppistä, mutta All Risks -vakuutuksessa ko. riski on siis vakuutuksenantajalla. All Risks -vakuutukset tuovat korvattavien vahinkojen piiriin erityisesti rikkoutumistyyppisiä vahinkoja.

Toisaalta vakuutuksenottajan omavastuu voi All Risks -vakuutuksissa olla huomattavastikin tavanomaista korkeampi

Tyypillisiä rajoituksia korvattaviin All Risks -vahinkoihin

- palo- tai räjähdysvahinko omaisuudelle, joka on nimenomaan asetettu tulelle tai lämmölle alttiiksi
- kunnallisen tai muun yleisen vesi- tai viemärijohdon vaurioitumisesta, tukkeutumisesta tms. aiheutunut vahinko
- sähkövirran, kaasun, nesteen, lämmön tms. tuotannon tekijän saannin keskeytymisestä aiheutunut vahinko
- vahinko, jonka aiheuttanut rakennuksen ulkopuolelta katto-, seinä-, tai lattiarakenteen läpi tai kautta rakennukseen päässyt lumi, jää, neste, höyry tai kaasu, ellei tällainen rakenne ole äkillisesti ja ennalta arvaamattomasti rikkoutunut myrskyn, syöksyvirtauksen tai trombin välittömänä seurauksena
- aallokosta tai myrskystä laiturille tai muulle rantarakennelmalle aiheutunut vahinko
- vahinko, joka aiheutunut rakennukselle tai rakennelmalle lumen tai jään liikkumisesta tai painosta
- Tulvavahingot
- Routimisen aiheuttama vahinko
- pohjaveden korkeuden muuttumisesta, aallokosta, routimisesta tai muusta maan liikkumisesta tai perustusten painumisesta aiheutunut vahinko
- eläimen talvehtimisesta tai pesiytymisestä rakennuksessa tai sen rakenteissa tai onteloissa tai tuhoeläinten, kuten hiirten ja rottien, aiheuttama vahinko
- murto- tai ilkivaltateko, jonka tapahtumisajankohtaa ja -paikkaa ei voida määrittellä, tai joka todetaan vasta määräaika inventaarin yhteydessä.
- ilkivaltateko, jonka rakennuksen tai huoneiston käyttäjä on aiheuttanut rakennuksessa tai huoneistossa oleville kalusteille, varusteille tai pintamateriaaleille
- vahinkoa, joka aiheutunut tietoliikenteen häirinnästä, tietomurrosta tai vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle
- petoksesta, kavalluksesta tai muusta näihin rinnastettavasta menettelystä aiheutunut vahinko
- vedeneristeen läpi tai sen liitosten taikka lattiakaivon tai sen liitosten kautta rakenteisiin vuotaneesta nesteestä aiheutunut vahinko
- aineen tai tavarain omasta ominaisuudesta taikka virheellisestä säilytyksestä tai käsittelystä taikka kasvu- tai kehityshäiriöstä aiheutunut vahinko

- kondenssivedestä tai kosteuden aiheuttamasta mätänemisestä, sienettymisestä, homeesta tai hajusta aiheutunut vahinko, ellei se ole välitön ja väistämätön seuraus korvattavasta vuotovahingosta
- aineen tai materiaalin kulumisesta, ruostumisesta, likaantumisesta, luonnollisesta heikkenemisestä tai muusta omasta ominaisuudesta, pitkäaikaisesta vaikutuksesta tai ominaisuuden katoamisesta aiheutunut vahinko
- hukkaan vuotanut neste, höyry tai kaasu, jollei tätä ole erikseen vakuutettu
- lisääntynyt energian kulutus
- työvirheestä omaisuudelle aiheutunut vahinko
- rakennukselle tuulen aiheuttamasta rakenteiden rikkoutumisesta aiheutunut vahinko ellei, kysymyksessä ole ollut myrsky (= tuulen keskinopeus väh. 21m/s)
- Sääto- tai kunnossapitotoimista, ennakkohuollosta, määräaikaishuollosta tai toimintahäiriöiden poistamisesta aiheutuvat kustannukset
- Omaisuuden suunnittelu-, valmistus-, materiaali-, rakennus- tai asennusvirheestä taikka rakentamismääräysten tai -ohjeiden tai hyvän rakentamistavan vastaisesta rakentamisesta aiheutuneet vahingot
- Vahingot / kustannukset, joista toimittaja tms. on vastuussa sopimuksen, takuun, huoltosopimuksen tai vastaavan sitoumuksen perusteella⁸
- Tietoliikenteen häirinnästä, tietomurrosta tai vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle aiheutunut vahinko
- Pohjaveden korkeuden muuttumisen tai sulamisveden aiheuttama vahinko
- Veden eristeiden läpi tai putkiston ja rakenteen liittymäkohdasta kuten lattiakaivon ja korokerenkaan välistä rakenteisiin vuotanut neste
- Lumen tai jään liikkumisesta tai painosta aiheutunut vahinko
- Maanvyörymät, -sortumat ja -siirtymät sekä maan vajoaminen ja painuminen⁹

Jos vakuutettu on aiheuttanut vakuutustapahtuman törkeästä huolimattomuudesta tai jos vakuutetun alkoholin tai huumausaineiden käyttö on vaikuttanut vakuutustapahtumaan, voidaan vakuutusyhtiön suorittamaa korvausta alentaa tai evätä se kokonaan (*vakuutuslakia 30 §*).

Näin voi käydä, vaikka vahinkoon johtaneessa teossa sinänsä (eli selvänä olevan henkilön tekemänä) olisi vain lievää tuottamusta, joka ei poistaisi tai vähentäisi vahingon korvattavuutta (esim. henkilön kompastuminen, huolimaton tulen käsittely, vesihanauksen auki unohtaminen).

3.7 Keskeytysvakuutukset

Keskeytysvakuutus on tarkoitettu kaikille yrityksille, joiden liiketoiminnassa käytetylle omaisuudelle tapahtunut esinevahinko voi aiheuttaa liikevaihdon vähenemistä ja sen seurauksena myyntikatteen pienentymistä. Keskeytysvakuutuksista korvataan niitä katemenetyksiä ja ylimääräisiä kuluja, joita yritykselle aiheutuu toiminnan keskeydyttyä tai pienentyttyä äkillisen ja ennalta arvaamattoman tapahtuman johdosta. Tarkoituksena on mahdollistaa yrityksen toiminnan jatkuvuus myös tällaisessa poikkeuksellisessa tilanteessa ja saada yrityksen taloudellinen tilanne siihen tilaan, jossa se olisi samana aikana ollut, jos

⁸ Vakuutuksen piiriin muutoin kuuluva tällainen vahinko voidaan kuitenkin korvata siltä osin kuin vakuutuksenottaja osoittaa, ettei vastuullinen osapuoli kykene täyttämään korvausvelvollisuuttaan.

⁹ Tällaisissa tapauksissa on useimmiten kyse rakennusvirheistä, jollaisia riskejä vakuutukset eivät kata. Esimerkiksi maanpainumisesta aiheutuvat vahingot voidaan välttää yleensä tekemällä rakennuksen perustustyöt riittävän huolellisesti.

vahinkoa ei olisi tapahtunut. Usein keskeytysvahinko on sattunutta esinevahinkoa suurempi ja keskeytysriski vielä suurempi uhka yrityksen tulevaisuudelle.

Esimerkkejä keskeytysvakuutuksista	
Riippuvuuskeskeytysvakuutus	Riippuvuuskeskeytysvakuutuksista korvataan liiketoiminnan keskeytyminen, joka on suoranainen seuraus esinevahingosta, joka on tapahtunut esimerkiksi rakennuksessa sijaitsevalle toimitilalle, jossa liikekumppani harjoittaa liiketoimintaa tai rakennukselle, jossa edellä mainittu toimitila sijaitsee.
Henkilökeskeytysvakuutus	Henkilökeskeytysvakuutuksesta korvataan keskeytys, joka aiheutuu nimetyn keskeytysvakuutetun henkilön tapaturmasta aiheutuneen työkyvyttömyyden suoranaisten seurauksena.
Palokeskeytysvakuutus	Palokeskeytysvakuutuksesta korvataan vakuutetun liiketoiminnan keskeytysvahinko, joka on suoranainen seuraus esinevakuutusehtojen palo- tai luonnonilmiövakuutuksen perusteella korvattavasta esinevahingosta.
Rikkokeskeytysvakuutus	Rikkokeskeytysvakuutuksesta korvataan vakuutetun liiketoiminnan keskeytysvahinko, jos keskeytysvahinko on suoranainen seuraus esinevakuutusehtojen rikkovakuutuksen perusteella korvattavasta esinevahingosta.
Yrityskeskeytysvakuutus	Yrityskeskeytysvakuutuksesta korvataan vakuutetun liiketoiminnan keskeytysvahinko, jos vahinko on suoranainen seuraus esinevakuutusehtojen palo-, luonnonilmiö-, vuoto- tai rikosvakuutuksen perusteella korvattavasta vahingosta.

3.7.1 Keskeytysvakuutuskorvauksen laskemisesta

Keskeytysvakuutuksen perusteella liiketoiminnallisia menetyksiä ei korvata suoranaisesti kirjanpitolain tuloslaskelman ja taseen perusteella. Vakuutusehdot sisältävät omia vakuuttamiseen liittyviä suuria liiketoiminnallisten menetysten kattamiseksi vakuutuksesta.

Alla olevassa taulukossa on listattu pääasiallisia vakuutuksen korvausperusteita.

KOHDE	SISÄLTÖ
<i>Keskeytysvastuukate</i>	Tuotto, joka saadaan, kun liikevaihdosta vähennetään materiaali- ja palvelukulut
<i>Suppea keskeytysvastuukate</i>	Tuotto, joka saadaan, kun liikevaihdosta vähennetään materiaali- ja palvelukulut sekä henkilöstökulut
<i>Henkilöstökulut</i>	Sisältää henkilöstön palkat, palkkiot ja välittömät henkilöstön sivukulut. Vahingon määrä kattaa ne keskeytysaikana maksetut henkilöstökulut, joita vastaavaa työpanosta vakuutuksenottaja ei ole esinevahingon vuoksi voinut hyödyntää katteelliseen liiketoimintaan
<i>Ylimääräiset kulut</i>	Kulut toimenpiteistä, joiden avulla esinevahingon/tapaturman tapahduttua jatketaan liiketoimintaa tai nopeutetaan pysähtyneen tai hidastuneen liiketoiminnan uudelleen käynnistämistä tai elpymistä normaalista toiminnasta poikkeavin toimenpitein ja järjestelyin. Esimerkiksi tilapäiset toimitilat, ylimääräiset muutot, ylimääräiset alihankinnat, poikkeavat kuljetusmuodot, ylityöt...
<i>Vuokratulo</i>	vahingon takia menetetty, voimassa olevien vuokrasopimusten perusteella saatava vuokratulon määrä

3.8 Yritysten oikeusturvavakuutukset

Oikeusturvavakuutusten tarkoituksena on korvata vakuutetun välttämättömät ja kohtuulliset asianajo- ja oikeudenkäyntikulut, jotka ovat aiheutuneet lakimiesavun käyttämisestä riita-, rikos- ja hakemusasioissa vakuutetun vakuutuskirjassa mainitussa toiminnassa. Tyypillisiä esimerkkejä korvattavista vahinkotapahtumista ovat sopimuksista, työsuorituksista ja palkkasaatavista johtuvat riidat ja rikosasiassa vahingonkorvausvaatimuksen esittäminen. Yrityksen oikeusturvavakuutuksessa yrityksen lisäksi vakuutettuja ovat myös yrityksen palveluksessa olevat henkilöt sekä näihin rinnastettavat itsenäiset yrittäjät.

On tärkeää tiedostaa, että riita esimerkiksi sopimuksen sisällöstä voi syntyä milloin vain, vaikka yrityksen oma toiminta olisikin ollut sinänsä moitteetonta. Oikeudenkäyntien kustannukset voivat lisäksi nousta varsin suuriksi.

Jotta vahinko tulee korvattavaksi, on sen täytynyt sattua vakuutuksen voimassaoloaikana. Tärkeää on huomata, että jos oikeusturvavakuutus on ollut voimassa vahinkotapahtuman syntymisajankohtana vähemmän kuin kaksi vuotta, tulee myös niiden seikkojen (esimerkiksi kauppasopimuksen allekirjoitus), joihin riita, vaatimus tai syyte perustuu, olla syntynyt vakuutuksen voimassaoloaikana.

Oikeusturvavakuutuksen voimassaoloalue vaihtelee yhtiöittäin. Esimerkiksi oikeusturvavakuutus voi olla voimassa Suomessa tai EU-maissa. Voimassaoloaluetta voidaan vakuutusyhtiöstä riippuen laajentaa.

Oikeusturvavakuutuksesta korvattava vahinkotapahtuma	
Riita- ja hakemusasiat	Vahinkotapahtuma riita- ja hakemusasioissa on sattunut, kun esitetty yksilöity vaatimus on nimenomaisesti kiistetty joko perusteeltaan tai määrältään. Riita-asiaassa korvauksen edellytyksenä on, että kysymyksessä on riita, joka voidaan välittömästi saattaa käräjäoikeuden tutkittavaksi.
Rikosasiat	Rikosasiassa vahinkotapahtuma on sattunut, kun rikosasia on tullut vireille oikeudessa. Rikosasioissa korvataan oikeudenkäyntikulut asianomistajana tapauksissa, jos vakuutetulla on esitettävänä vahingonkorvausvaatimus.
Välimiesmenettely ja sovittelu	Vaihtelee vakuutusyhtiöittäin. Osa vakuutusyhtiöistä korvaa myös välimiesmenettelystä aiheutuvat kulut.

Vakuutuskirjaan merkitty vakuutusmäärä on vakuutusyhtiön korvausvelvollisuuden ylimpänä rajana jokaisessa vahinkotapahtumassa; oikeusturvavakuutusta ei ole mahdollista ottaa niin sanottuna täysarvovakuutuksena. Korvattavan vahingon määrästä vähennetään vakuutuksenottajan omavastuu (yleensä 15-20 % oikeudenkäyntikuluista) jokaisessa vahinkotapahtumassa. Riita-asioissa, joissa riidanalaisen etuuden arvo on rahassa arvioitavissa, korvataan vakuutusmäärän puitteissa yleensä enintään riidanalaisen etuuden kaksinkertainen määrä. Korvattavien kustannusten määrä on enintään vakuutetun vastapuolelleen esittämän kuluvaatimuksen suuruinen.

Vakuutusyhtiön korvausta ennen käräjäoikeuden pääkäsittelyn tai tuomioistuinsovittelun taikka välimiesmenettelyn aloittamista aiheutuneista kustannuksista sekä kustannuksista asiassa, jotka on ratkaistu ilman oikeudenkäyntiä (esimerkiksi sovinto valmisteluvaiheessa), voidaan esimerkiksi rajoittaa 50 prosenttiin vakuutuskirjaan merkitystä vakuutusmäärästä.

Oikeusturvavakuutusta otettaessa on tärkeä selvittää se, mitä vakuutuksesta katetaan ja mitä ei kateta. Vakuutusyhtiöillä on yleensä lähtökohtaisesti varsin laajat poisrajaukset vakuutuksen piiristä. Alla listaus yleisimmistä tällaisista rajauksista.

Oikeusturvavakuutuksesta ei korvata

- asiat, jolla on vakuutetulle vähäinen merkitys
- asiat, joiden riittävyydestä ei voida osoittaa
- asiat, jotka liittyvät muuhun kuin vakuutuskirjassa mainittuun toimintaan
- oikeudenkäyntiä pitkittämällä tahallaan tai huolimattomuudella aiheutuneet kustannukset / kustannukset sellaisista seikoista tai todisteista, joita tuomioistuimien ei ota huomioon
- konkurssimenettelyä, yrityssaneerausta, ulosottoa tai ulosottolaissa tarkoitettua täytäntöönpanoa koskevat asiat
- patenttia, tavaramerkkiä, tekijänoikeutta tai muuta aineetonta oikeutta koskevat asiat
- vakuutetun yrityksen, yrityksen omistukseen oikeuttavien osakkeiden tai yhtiöosuuden luovutukseen taikka liiketoiminnan tai sen osan luovutukseen liittyvät asiat
- vastapuolelle maksettavaksi tuomitut tai sovitut oikeudenkäyntikulut, jollei niitä ole erikseen vakuutettu tätä koskevalla lisäturvalla
- rikosilmoituksen tekemistä ja esitutkinnasta aiheutuvat kustannukset
- oikeustieteellisen asiantuntijalausannon hankkimisesta aiheutuvat kustannukset
- tarpeettomasta oikeudenkäynnistä aiheutuneet kustannukset (esimerkiksi kanne jätetään tutkimatta, kanne hylätään vanhentuneena tai lakiin perustumattomana)
- asiat, jotka käsitellään hallinnollisissa viranomaisissa tai erikoistuomioistuimissa (esimerkiksi markkina-, työ-, ja vakuutustuomioistuimien, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen)
- vakuutetun oma työ, ajanhukka ja ansionmenetys
- Muutoksenhausta hovioikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen aiheutuneet kustannukset korvataan yleensä vain siinä tapauksessa, että jatkokäsittely- tai valituslupa asiassa myönnetään

3.9 Yritysten vastuuvakuutukset

Vastuuvakuutuksista korvataan pääsääntöisesti vakuutetulle syntyvä vahingonkorvausvastuu, jonka perusteena on toiselle aiheutettu vahinko. Vastuuvakuutukset jakautuvat perinteisesti toiminnan vastuuvakuutukseen (esine- ja henkilövahingot) ja varallisuusvastuuvakuutukseen (esine- ja henkilövahingoista riippumattomat varallisuusvahingot). Toiminnan vastuuvakuutuksesta korvataan vakuutetussa toiminnassa toiselle aiheutettuja henkilö- ja esinevahinkoja, joista vakuutuksenottaja on voimassaolevan oikeuden mukaan korvausvastuussa.

Toiminnan vastuuvakuutus	
Yleensä korvataan (voi vaihdella vakuutusyhtiöittäin)	Korvattava vahinko voi syntyä esim. - rakenteen, koneen tai laitteen epäkuntoisuudesta - varomattomuudesta palvelu- tai muussa toiminnassa - työ- tai liikehuoneiston taikka liikekiinteistön käytöstä tai puutteellisesta kunnossapidosta
Yleisimpiä korvausrajoituksia	- vakuutuksenottajalle itselleen tai tämän työntekijälle (siltä osin kuin on oikeutettu saamaan korvausta lakisääteisestä tapaturma- tai liikennevakuutuksesta) taikka vakuutuksenottajan kanssa samaan määräysvaltaan kuuluvalla yrityksellä tms. yhteisöllä aiheutunut vahinko - vahinko omaisuudelle, joka oli vakuutuksenottajan 1. hallussa, lainassa tai muutoin hänen hyödykseen käytettävänä (esim. trukki lainassa naapuriyritykseltä)

2. valmistettavana, asennettavana, säilytettävänä tai muulla tavoin käsiteltävänä, taikka muutoin suojaus- ja vahingontorjuntavelvoitteen alaisena

- Taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon
- Yksinomaan sopimukseen, sitoumukseen, lupaukseen tai takuuseen perustuvaa korvausvastuu
- Vakuutuksenottajan tahallisuudesta tai törkeästä tuottamuksesta aiheutunut henkilö- tai esinevahinko
- Vakuutuksenottajan elinkeinotoiminnassa liikkeelle laskeman tuotteen aiheuttama vahinko
- Virheellisen tai puutteellisen työn tuloksen korjaaminen
- Hitaasti syntynyt kosteusvahinko (esim. viemäriputki tukkeutunut rakennusjätteestä)
- Kosteudesta tai vedestä, sadeveden, sulamisveden tai viemärivesien aiheuttamasta tulvimisesta tai pohjaveden korkeuden muuttumisesta aiheutunut vahinko
- Hidas ympäristövahinko ja ympäristövahinkoihin liittyvät viranomaiskulut
- Vahinko, joka on aiheutunut sellaisen kiinteistön omistamisesta, hallinnasta tai kunnossapidosta, jota ei ole merkitty vakuutuskirjaan, tai josta enin osa ei ole vakuutuksenottajan omassa ja vakuutus kirjassa mainittuun toimintaan liittyvässä käytössä
- Neuvonta- tai suunnittelutoiminnasta aiheutunut vahinko
- Liikennevahinko
- Veneen ja ilma-aluksen käytöstä aiheutunut vahinko
- Potilas- ja lääkevahinko
- Sakko, veronlisäys, rangaistuksenluonteinen korvaus tai muu sen kaltainen seuraamus
- Homesienivahinko, joka seurausta pysyvästä olosuhteesta, kuten rakennustavasta tai rakenteen tai rakennuksen muusta ominaisuudesta
- Avaimen tai vastaavan katoamisen seurauksena syntyneistä lukkojen tai järjestelmien sarjoitus- tai uusimiskustannuksista syntynyt vahinko
- Vakuutuksenottajan alihankkijan, aliurakoitsijan tai muun sellaisen sopimuskumppanin aiheuttama vahinko, josta vakuutuksenottaja ei ole Suomen voimassa olevan oikeuden mukaan vastuussa
- Kunnian tai yksityiselämän loukkaamisesta aiheutunut vahinko
- Vahinko, joka perustuu tai on aiheutunut olosuhteesta, virheestä tms. josta vakuutettu tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää vakuutuksen voimaantullessa

Toiminnan vastuuvakuutus sisältyy säännönmukaisesti osana yrityksille suunnattuihin vakuutusyhdistelmiin. Muita vastuuvakuutustyypppejä ovat muun muassa tuotevastuuvakuutus, kiinteistön omistajan vastuuvakuutus ja yrityksen johdon vastuuvakuutus.

Korvaus määräytyy pääsääntöisesti vahingonkorvauslain säännösten ja periaatteiden mukaisesti. Asiaa tarkastellaan vahingonkorvausoikeuden mukaan (esim. tuottamuksen olemassaolo, aiheutetun vahingon korvauskelpoisuus, tapahtuman ja vahingon välinen syy-yhteys, vahingon ennakoitavuus ja vahingonkärsijän myötävaikutus).

Vakuutuksenottaja on velvollinen omalla kustannuksellaan osallistumaan vahingon selvittelyyn, sekä hankkimaan ja valmistamaan tarpeelliset selvitykset ja tutkimukset, jotka ovat kohtuullisesti vakuutuksenottajan saatavilla. Jos vakuutuksenottaja tai muu vakuutettu korvaa vahingon, sopii siitä tai hyväksyy vaatimuksen, ei se sido vakuutusyhtiötä, ellei korvauksen määrä ja peruste ole ilmeisen oikea.

Vastuuvakuutuksesta korvataan vahinkoja, jotka on todettu ja joiden vahinkoseuraamus on ilmennyt vakuutuksen voimassaoloalueella. Riippumatta siitä, mitä vakuutuksen voimassaoloalueeksi on vakuutuskirjaan merkitty, vakuutus ei ole voimassa Suomen ulkopuolisissa maissa siltä osin, kuin kyseisen maan lainsäädäntö edellyttää paikallista vakuuttamista paikallisessa vakuutusyhtiössä.

Aikaväli vahinkoa aiheuttaneen teon tai laiminlyönnin ja korvausvaatimuksen tekemisen välillä voi olla hyvin pitkä, jopa useita vuosia. Tämän vuoksi kannattaa kiinnittää vakuutusehdoissa huomiota, mikä on se tekijä, jonka tulee tapahtua vakuutuskaudella, jotta vahinko tulee korvattavaksi vastuuvakuutuksesta.

3.9.1 (Elämys)palveluiden tarjoajan vastuusta

Oikeuskäytännössä on katsottu, että ammattimaisen palvelusten tarjoajan vastuu palvelujen käyttäjien turvallisuudesta on ankarampaa kuin normaali tuottamusvastuu.

Tällaiset tilanteet ovat aina yksittäistapauksia, jonka johdosta selkeitä rajoja tuottamusvastuun syntymiselle tai tuottamusvastuun poissulkemiselle on vaikea määrittää. Lähtökohta tuottamusvastuun syntymiselle ovat kuitenkin yleisen vahingonkorvausoikeudellisen tuottamusvastuun perusteet.

Mitä enemmän elämyspalveluun sisältyy riskielementtiä, sen helpommin palveluntuottajan tuottamus syntyy. Tämän johdosta erityisesti tällaisessa toiminnassa ohjelmaan osallistuvien ohjeistus ja toiminnan oma kontrollointi on merkittävässä asemassa.

Elämyspalveluiden tarjoajan vastuuta koskevat mm. seuraavat vakuutuslautakunnan ratkaisusuositukset:

Tapauksessa VKL 480/02 viiden hengen polttariryhmä ennestään suhteellisen kokemattomia ratsastajia oli varannut maastoratsastuksen vakuutuksenottajalta tämän elämysretkiä järjestävän yhteistyökumppanin välityksellä. Retkellä ryhmä oli edennyt pääasiassa käynnissä ja kerran ravissa. Ohjaaja oli tiedustellut myöhemmin, halusiko ryhmä vielä kokeilla ravia, jolloin ryhmän vastaus oli aluksi ollut kielteinen mutta sitten myöhemmin ryhmä oli muuttanut mielensä. Ravissa hevoset olivat lähteneet kiihdyttämään vauhtiaan ja vahingonkärtsijä oli pudonnut hevosensa selästä ja loukkaantunut. Korvausta haettiin vakuutuksenottaja vastuuvakuutuksesta.

Vakuutusyhtiö piti vahinkotapahtumaa lähinnä tapaturmaisena. Vakuutusyhtiön mukaan aina on olemassa se mahdollisuus, että hevoset villiintyvät, säikähtävät tai hypähtävät, jolloin ratsastaja saattaa pudota selästä. Vakuutuslautakunta katsoi, että tilanteessa, jossa ratsastajat ovat kokemattomia, vakuutuksenottajan olisi tullut varmistautua siitä, ettei raviin lähteminen tapahdu yllättäen kenellekään ryhmän jäsenistä. Ratsastuksen kaltaisen, putoamisriskin sisältävän lajin ollessa kyseessä vakuutuksenottajan olisi nimenomaan tullut varmistautua siitä, että kaikki ratsastajat olivat valmiina ja halukkaina lähtemään raviin. Koska kaikki osallistujat eivät olleet halunneet lähteä raviin, mutta raviin oli tästä huolimatta lähdetty, vakuutuslautakunta katsoi, että vahinko oli aiheutunut vakuutuksenottajan tuottamuksesta ja että vahinko tuli siten korvattavaksi vakuutuksenottajan vastuuvakuutuksen perusteella.

Tapauksessa VKL 200/10 elämyspalvelun tarjoaja järjesti asiakkaille veneajelun. Vene törmäsi ajelun aikana vasta-aaltoon, jolloin asiakkaan selkänikama murtui. Asiakkaan vakuutusyhtiö esitti takaisinsaantivaatimuksen korvausten osalta veneajelun järjestäneen yrityksen vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiö perusteli vaatimustaan sillä, ettei turvallisuudesta veneajelun aikana ollut huolehdittu riittävällä tavalla ja että tavanomaiseen työpaikan tilaisuuteen osallistujan on voitava luottaa siihen, että osallistuminen voi tapahtua turvallisesti.

Vakuutuslautakunta lausui, että oikeuskäytännössä on katsottu, että yleisöpalvelujen tarjoajalla on korostunut velvollisuus huolehtia siitä, että asiakkaat voivat käyttää palvelua turvallisesti. Tämä edellyttää kattavaa riskinarviointia, jonka avulla palveluntarjoaja voi tunnistaa ja ennaltaehkäistä palveluun mahdollisesti liittyviä vaaroja. Riskin suuruus vaihtelee elämyspalvelun laadusta riippuen. Vastuu turvallisuudesta ei siirry asiakkaalle, vaikka tämä olisikin valmis osallistumaan palveluun omalla riskillään.

Kyseisen tyyppisen veneajelun tarkoituksena on nimenomaan ollut ajaa vauhdikkaasti, mikä aiheuttaa aallokossa veneen rynkytystä. Nämä seikat olivat veneajeluun osallistujien tiedossa. Selkävammoja voi aiheutua veneen vauhdista ja kuljettajan ajotavasta riippumatta. Selkävamman aiheutuminen ei välttämättä edellytä veneen kuljettajalta virheellistä menettelyä. Lautakunnan selvityksen mukaan vakuutuksenottajan kalusto, turvavälineet ja asiakkaille annettu ohjeistus olivat olleet asianmukaista. Vahinkopäivän sää ei ollut este veneajelulle eikä voitu todeta, että kuljettaja olisi kyseisen veneretken luonne huomioon ottaen toiminut virheellisesti ja täten tuottamuksellisesti aiheuttanut kyseisen vahinkotapahtuman. Näin ollen vakuutuslautakunta ei suosittanut korvausta.

Tapauksessa VKL 17/03 lausunnonpyytäjä oli osallistunut vakuutuksenottajayrityksen järjestämälle ns. seikkailuretkelle, jossa mm. siirryttiin vaijeria pitkin valjaiden ja rullavaijerin varassa laskien kallionreunalta laakson vastakkaiselle puolelle. Alastulokohdassa maa oli jäinen ja hieman lumen peitossa. Lausunnonpyytäjän oikea jalka ei osunut pehmusteina olleisiin pressuihin, koska pressut eivät olleet oikeassa paikassa. Lausunnonpyytäjälle aiheutui oikean nilkan murtuma. Yrityksen vastuuvakuutusyhtiö totesi, että lausunnonpyytäjä oli myötävaikuttanut vahinkoon vaaraan antautumalla ja vähensi korvauksen määrästä 1/3 lausunnonpyytäjän oman myötävaikutuksen perusteella.

Vakuutuslautakunta totesi, että korvauksen sovitteluun oikeuttavaksi vahinkoa kärsineen myötävaikutus on katsottu mm. silloin, kun hän on osallistunut sellaiseen peliin tai urheilukilpailuun, jossa vahingon sattuminen on yleisen elämäkokemuksen mukaan ollut ennalta arvattavissa. Vakuutuslautakunta katsoi kuitenkin, että vaikka vaijerilaskun tyyppisiin tapahtumiin voi liittyä tietty vaaran mahdollisuus, yleensä oletetaan, että tilanne on niin turvalliseksi järjestetty että osallistujan riski vahingoittua on vähäinen. Lautakunnan käsityksen mukaan laskuun osallistujan ei voida edellyttää ennakoivan sitä, että pehmusteet laskun loppupäässä ovat riittämättömät ja poissa paikaltaan. Näin ollen lausunnonpyytäjän ei katsottu myötävaikuttaneen vahingon syntymiseen siinä määrin, että korvausta voitaisiin sovitella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 § mukaisesti.

4. Kuluttajaoikeus

4.1 Johdanto

Kuluttajaoikeus sisältää säännökset ja määräykset, jotka koskevat hyödykkeiden markkinointia ja myyntiä elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle. Matka-alalla tämä tarkoittaa käytännössä kaikkea muuta toimintaa kuin business to business sopimuksia ja viranomaisten kanssa tehtäviä toimia (lupien haut ja tarkastukset ym.). Kaikkia yksityisten henkilöiden ja perheiden matkanjärjestämiseen ja toteuttamiseen liittyviä toimia sääntelee kuluttajaoikeus. Matkailuyrityksen kannalta on asianmukaisten toimintatapojen kehittämiseksi keskeisen tärkeää olla tietoinen kuluttajaoikeuden periaatteista.

Kuluttajasopimusoikeuden lähtökohtana on ajatus kuluttajasta elinkeinonharjoittajaa heikompana sopimuspuolena. Tästä syystä säännösten ja määräysten yleinen lähtökohta on suojata kuluttajaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vain osasta kuluttajien kanssa tehtävien sopimusten ehdoista voidaan sopia vapaasti. Sen sijaan osa sopimuksen sisällöstä määräytyy suoraan pakottavan kuluttajansuojalainsäädännön perusteella. Tällaista pakottavuutta saattaa sisältyä niin sopimusten yleisiin reunaehtoihin (esimerkiksi kuluttajalla on aina mahdollisuus nostaa oikeusjuttu elinkeinonharjoittajaa vastaan oman kotipaikkansa alioikeudessa) kuin varsin yksityiskohtaisiin seikkoihin (esimerkiksi etämyynnissä sovellettavan peruutusoikeuden ajallinen kesto).

Kuluttajaa suojaavien säännösten ja määräysten taustana on tavoite suojata kahta toisistaan varsin paljonkin poikkeavaa kuluttajatyyppeä. Ensinnäkin suojaa on tarkoitus antaa sellaiselle kuluttajalle, joka suunnittelee ja valmistelee hyödykkeen hankintansa huolellisesti etukäteen. Tälle kuluttajatyypille on tärkeää, että hyödykkeestä annetaan etukäteen oikeat ja riittävät tiedot hankintapäätöstä varten. Esimerkiksi vertailevan markkinoinnin väittämien tulee perustua näytettävissä oleville tosiasioiväittämille ja koskea hyödykkeelle tärkeitä ominaisuuksia. Tälle harkitsevalle kuluttajatyypille on keskeistä, että koko sopimusprosessi noudattaa johdonmukaisia toimintatapoja. Esimerkiksi jos kuluttajille on kerran toimitettu varmistus tärkeän ohjelmatapahtuman toteutumisesta alun perin ilmoitettuun aikaan, myös muista tärkeistä ohjelmatapahtumista on toimitettava varmistus samalla tavalla.

Toinen suojaa saava kuluttajatyyppeä on nopeaan ja hetkellisten mielialojen perusteella usein heräteostoksia tekevä kuluttaja. Tälle kuluttajatyypille annetaan suojaa esimerkiksi pakollisina tiedonantovelvollisuuksina ja muina elinkeinonharjoittajalle asetettuina toimintavelvollisuuksina. Matkailuyrityksen pitää varmistaa palvelua ostavalta matkailijalta, että palvelu sopii kyseisenkaltaiselle matkailijalle esimerkiksi tämän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin (ikä, paino, yleiskunto).

Kun matkailuyritys suunnittelee toimintaansa, on hyvä pitää mielessä nämä molemmat kuluttajatyypit. Yrityksen tulee olla tarkoin selvillä palveluistaan levitettävistä markkinointiväittämistä, mutta samalla ei saa olettaa palvelut varanneiden henkilöiden välttämättä tutustuneen huolellisesti tuohon informaatioon. Palvelun olennaiset toteutustavat tulee kerrata aina ennen palvelun toteuttamisen aloittamista, vaikka osalle asiakkaista se olisikin turhaa. Tästä kertaamisesta ei pidä luopua, vaikka yksittäinen asiakas tai osa ryhmästä vakuuttaisi sen olevan tarpeetonta. Sääntelyn tausta-ajatus on, että heräteostoksia tekevä kuluttajatyypille on ominaista liioiteltu käsitys omista tiedoistaan ja taidoistaan, ja siksi juuri ennen palvelun toteuttamista annettava informaatio pystyy varmistamaan ja oikaisemaan kuluttaja-asiakkaan ennakkokäsityksiä.

Kootusti voi sanoa, että kuluttajansuojaa koskevien säännösten tarkoituksena on turvata kuluttajien tasavertaisuus suhteessa elinkeinonharjoittajiin. Oikeudellinen tausta-ajatus on, että lähtökohtaisesti elinkeinonharjoittaja ja kuluttaja ole keskenään yhdenvertaisia sopimuskumppaneita. Siksi kuluttajan suojaksi on säädetty kuluttajansuojalaissa (ja muualla) säännöksiä, joista ei voi edes elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan keskinäisellä sopimuksella poiketa kuluttajan vahingoksi. Kuluttajansuojan tavoitteena on, että kuluttajat saavat riittävästi oikeaa tietoa päätöksenteon tueksi, että osapuolten suoritukset ovat keskenään oikeassa suhteessa ja että kuluttajilla on aina suojanaan tietyt vähimmäisoikeudet.

4.2 Kuluttajansuoja yleisesti tms.

Suomessa keskeisin kuluttajasopimusoikeutta koskeva säännös on kuluttajansuojalaki. Kuluttajansuojalaki sisältää säännöksiä markkinoinnista, kuluttajasopimusten ehtojen yleisistä vaatimuksista (ns. kollektiivisääntely) sekä erityisen yksityiskohtaisesti tiettyjen kuluttajasopimusten tarkemmista ehdoista. Kuluttajansuojalain säännösten tarkempia tulkintalinjoja antavat kilpailu- ja kuluttajavirasto, markkinaoikeus ja kuluttajariitalautakunta.

4.2.1 Kuluttajan oikeusaseman peruselementit

Kuluttajansuojalain 2 luvussa ovat säännökset markkinoinnista. Yleissäännöksen mukaan markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista eikä siinä saa käyttää kuluttajien kannalta sopimatonta menettelyä. Hyvän tavan vastaisena pidetään sellaista markkinointia, joka on selvästi ristiriidassa yleisesti hyväksyttyjen yhteiskunnallisten arvojen kanssa. Esimerkkejä tällaisesta on markkinointi, joka loukkaa ihmisarvoa taikka uskonnollista tai poliittista vakaumusta. Markkinointia pidetään myös hyvän tavan vastaisena jos siinä esiintyy sukupuoleen, ikään, etniseen tai kansalliseen alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään seikkaan perustuvaa syrjintää. Vielä on kiellettyä sellainenkin markkinointi, jossa suhtaudutaan hyväksyvästi toimintaan, jossa vaarannetaan terveyttä, yleistä turvallisuutta tai ympäristö ilman että tällaisen toiminnan esittämiseen on markkinoitavaan hyödykkeeseen liittyvää asiallista perustetta.

Sopimatonta on menettely, joka on elinkeinotoiminnassa yleisesti hyväksyttävän asianmukaisen menettelytavan vastaista silloin kun se on omiaan selvästi heikentämään kuluttajan kykyä tehdä perusteltu ostopäätös tai kulutushyödykkeeseen liittyvä muu päätös ja johtamaan siihen, että kuluttaja tekee päätöksen jota hän ei ilman menettelyä olisi tehnyt. Myöskään kuluttajan vastoinkäymisiä tai muita kuluttajan arvostelukykyä heikentäviä, kuluttajan henkilöön liittyviä seikkoja ei saa käyttää markkinoinnissa. Tässä säännöksessä ilmenee siis aiemmin esille otettu heräteostoksia tekevän kuluttajan tai muutoin, esimerkiksi puuttuvan kielitaidon vuoksi, erityisen heikossa asemassa olevan kuluttajan suoja. Vastaavasti edellä harkitsevaksi kuvattua kuluttajaa suojataan muun muassa tiukoilla vaatimuksilla markkinointitietojen totuudellisuudesta ja osuvuudesta (oikeat ja riittävät tiedot). Valmismatkalaissa on tarkempia säännöksiä niistä tiedoista, jotka matkanjärjestäjän on annettava kuluttajalle ennen sopimuksen tekemistä.

Markkinoinnin asianmukaisuutta valvovat kuluttaja-asiamies ja aluehallintovirasto.

Kuluttajansuojalain pohjalta kuluttajia suojataan sekä kuluttajakollektiivina (kuluttajakuntana) että yksilöllisten kuluttajasopimusten tekijöinä. Kuluttajakunnan perussuojamuoto on kuluttajaviranomaisten valvonnan kautta toteutuva ehtosääntely. Kuluttajansuojalain 3 luvun 1 §:n mukaan elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota on kulutushyödykkeen hinta ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen pidettävä kuluttajan kannalta kohtuuttomana. Yleisesti kohtuuttomina voidaan pitää esimerkiksi perusteettoman ankaria peruutusehtoja.

Peruutusehtojen tulee olla asianmukaisia. Tässä juridisessa asianmukaisuusarvioinnissa otetaan huomioon muun muassa varatun matkan tyyppi ja luonne (matkan pituus, matkan koko kesto aika, matkan hinta, jne.). Kuluttaja-asiakkaan kannalta on olennaista, että peruutusehdot ovat selkeät ja ettei niihin sisälly yllättäviä ja ankaria ehtoja. Yllättävä ja ankara ehto voi olla esimerkiksi sellainen, jossa matkan tai majoitusvarauksen peruuttaminen on tehtävä käyttämällä toista kommunikaatiomuotoa kuin matkan varaaminen – siis jos matka tulee peruttaa esimerkiksi kirjatulla kirjeellä vaikka matkan on voinut varata sähköpostitse. Lisäksi peruuttamisajan tulee olla kohtuullinen suhteessa matkan tai majoitusvarauksen hintaan. Mahdollisen porrastuksen (peruutus pelkillä kuluilla / peruutus 50 % korvauksella / peruutus 100 % korvauksella) tulee ainakin jossakin määrin kuvastaa myyjän riskipositiota (eli myyjän mahdollisuuksia korvaavaan myyntiin).

Koti- ja postimyynnissä sekä nettikaupassa kuluttajalla on oikeus peruuttaa sopimus ilmoittamalla siitä yksiselitteisellä tavalla elinkeinonharjoittajalle viimeistään 14 päivän kuluttua palvelusopimuksen tai sähköisesti toimitettavaa digitaalista sisältöä koskevan sopimuksen tekemisestä taikka tavarankaupassa tavarantoimituksesta. Matkailupalvelun suorittaminen voidaan aloittaa ennen mahdollisen peruuttamisajan päättymistä jos kuluttaja on tehnyt tätä koskevan nimenomaisen pyynnön. Esimerkiksi ohjelmanpalveluissa, mikäli sovitaan palvelun aloittamisesta hyvin lyhyen ajan päähän (esim. muutama tunti), voidaan tällaista toimintaa pitää kuluttajan nimenomaisena pyyntönä. Lisäksi palvelua ei voida enää peruuttaa sen tultua aloitetuksi ja/tai kokonaan suoritetuksi.

Kuluttajille myytävien tavaroiden on vastattava lajiltaan, määrältään, laadultaan, muilta ominaisuuksiltaan ja pakkaukseltaan, mitä kuluttajan kanssa on sovittu. Tavaroiden tulee soveltua tarkoitukseen johon sellaisia tavaroita yleensä käytetään. Tavaroiden tulee olla myyjän siitä antaman kuvauksen mukaisia ja vastattava ominaisuuksiltaan sitä, mihin myyjä on viitannut esittämällä näytteen tai mallin. Tavarantoimituksen on kestävyydeltään ja muuten vastattava sitä, mitä kuluttajalla yleensä on sellaisen tavarantoimituksen kaupassa perusteltua aiheutta olettaa.

Esimerkkinä tämän säännöksen soveltamisesta verkkokauppaan voidaan viitata korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun KKO 2015:24. Tapauksessa A oli ostanut internet-verkkokaupasta ilma-vesilämpöpumpun ja energiavaraajan omakotitalonsa lämmitysjärjestelmäksi. Tuote-esitteessä oli annettu tietoja laitteen soveltuvuudesta päälämmönlähteeksi erilaisiin rakennuksiin. Ennen tilauksen tekemistä A oli sähköpostitse ilmoittanut myyjälle tiedot talonsa pinta-alasta, lattialämmityksestä ja vedenkulutuksesta, minkä jälkeen myyjä oli suositellut A:lle tämän valitsemaa laitetta. A vaati kaupan purkamista sillä perusteella, ettei laite ilman varajärjestelmäksi asennettua sähkövastusta riittänyt kaikissa olosuhteissa lämmittämään rakennusta ja käyttövettä tuote-esitteessä ilmoitetulla tavalla. Korkein oikeus katsoi, että tilatessaan ilma-vesilämpöpumpun ja energiavaraajan A on tuote-esitteestä ja sähköpostikeskustelusta saamiensa tietojen perusteella voinut perustellusti luottaa siihen, että lämmitysjärjestelmää esitteen mukaisissa lämpötilaolosuhteissa käytettäessä on voitu saavuttaa esitteessä ilmoitetut, muun muassa veden lämpötilaa koskevat

arvot. Järjestelmän myynyt yritys B Oy ei esittänyt näyttöä niiden väitteidensä tueksi, jotka koskivat yhtiön vastuulle kuulumattomia laitteiston asennusvirheitä tai lämmitysjärjestelmän käytössä tapahtuneita virheitä. Korkein oikeus päätyi johtopäätöksensä siihen, että lämmitysjärjestelmä ei olennaisilta osin vastannut niitä tietoja, joita B Oy ennen kaupantekoa oli antanut. Laitteistossa oli siten ollut kuluttajansuojalain 5 luvussa tarkoitettu virhe. Korkein oikeus katsoi lämmitysjärjestelmän tällaisen virheen olennaiseksi, ja kun A oli tehnyt purkuilmoituksen B Oy:lle asianmukaisesti, A:lla oli oikeus purkaa kauppa ja saada vahingonkorvausta lämmitysjärjestelmän asennuksesta, purkamisesta ja lämmityskustannusten lisääntymisestä.

Ennakkoratkaisu KKO 2015:24 korostaa myyjän vastuuta sekä hyödykkeestä nettimarkkinoinnissa annetuista tiedoista että myyjän sähköpostikeskusteluista antamista tarkentavista lisätiedoista. Korkeimman oikeuden linjausta voidaan pitää myyjän kannalta varsin ankarana, ja se korostaa ennakollisen riskinhallinnan merkitystä kulutushyödykkeestä liikkeelle lasketuista tiedoista. Myyjän on syytä olla tietoinen oman nettimarkkinointinsa ohella myös käyttämiensä koti- tai ulkomaisten yhteistyökumppanien markkinoinnista. Lisäksi myyjän on syytä ohjeistaa henkilökuntaansa siinä suhteessa, millä tavoin yksilöllisiin tiedusteluihin erityisjärjestelyistä tai vastaavista vastataan.

Kuluttajansuojalain suorituksen virheellisyyttä koskevat säännökset on kirjoitettu pitäen silmällä tavarankauppaa. Kuluttajapalveluksia koskeva sääntely puolestaan kohdistuu erityisesti korjaus- ja huoltopalveluihin sekä rakentamiseen. Matkailualan palveluksia koskevat säännöt perustuvat siksi erityislainsäädäntöön (valmismatkalaki, EU:n matkapakettidirektiivi) ja alalla sovittuihin vakioehtoihin. Tavarantoimittajan virhesääntelystä ilmenevät yleiset periaatteet koskevat kuitenkin myös kuluttajapalveluksia. Siksi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisulla KKO 2015:24 on merkitystä myös matkailupalvelusten virhearvioinnille.

Tiivistetysti voi siis sanoa, että matkapalvelussa on virhe milloin se ei vastaa markkinoinnissa annettuja tietoja tai ei muutoin ole sellainen, jota kuluttajalla oli palvelun hinta ja muut seikat huomioon ottaen aiheutta olettaa. Palvelun on aina oltava sen sisältöinen, joka on erikseen yksilöllisesti sovittu juuri ko. kuluttaja-asiakkaan kanssa. Palvelun on aina täytettävä tietyt yleiset edellytyksen muun muassa kuluttajaturvallisuudesta.

Kuluttajansuojalain säännökset poikkeavat elinkeinonharjoittajien välistä irtaimen kauppaa sääntelevistä kauppalain säännöksistä. Toisin kuin kauppalaki kuluttajansuojalaki on keskeisiltä osiltaan pakottavaa sääntelyä. Sopimuspuolet eivät voi tehokkaasti sopia toisin kuluttajan vahingoksi.

Oman haasteensa tuovat myös kansainväliset kuluttajasopimukset. Pääperiaatteena kansainvälisessä kuluttajaoikeudessa on se, että kuluttajalla tulisi aina olla mahdollisuus esittää vaatimuksensa oman kotipaikkansa alioikeudessa – silloinkin kun palvelu on toimitettu eri maassa. Sopimukseen sovellettava laki määräytyy puolestaan pääsääntöisesti palvelun suorittamisesta mukaisesti. Tähän saattaa tuoda muutoksen se, että kuluttaja on tilannut palvelun omassa maassaan toimivalta matkanjärjestäjältä. Tällaisessa tilanteessa suomalainen palveluntarjoaja saattaa joutua vastaamaan palveluaan koskevista vaatimuksista ulkomaiseen tuomioistuimeen ulkomaisen sopimuskumppaninsa kanssa tekemänsä sopimuksen mukaisesti ("hold harmless" ehdot tms.). Kokemuksen mukaan tällaiset riidat ratkeavat tosiasiallisesti pitkälti sen mukaisesti, kumpi osapuoli pystyy tuottamaan vakuuttavamman näytön oman kantansa puolesta (liukastuminen, varotoimet, säätö, ohjeistus, jne.). Siksi vahva käytännön neuvo onkin, että suomalaisilla palveluntarjoajilla olisi omaa toimintaansa

koskeva kattava sisäinen raportointijärjestelmä. Tällaisen järjestelmän tuottama tieto on vakuuttavampaa kuin esimerkiksi yksittäisen henkilötodisteluun perustuva näyttö.

4.3 Kuluttajaturvallisuus

Kuluttajaturvallisuuslakia on uudistettu ja uusi laki on astunut voimaan 1.1.2012. Lakia on muutettu tuon jälkeen muutamilta kohdin. Pääpiirteissään kuluttajaturvallisuuslaki vastaa sisällöllisesti aikaisempaa lakia kulutustavaroiden ja kuluttajapalveluiden turvallisuudesta. Keskeistä on, että laki koskee elinkeinotoimintaa. Lakia sovelletaan kulutustavaroihin ja kuluttajapalveluihin sekä CE-merkintään.

Määritelmät	
Kulutustavara	tavara, joka on tarkoitettu käytettäväksi tai jota olennaisessa määrin käytetään yksityiseen kulutukseen
Kuluttajapalvelu	palvelu, joka on tarkoitettu käytettäväksi tai jota olennaisessa määrin käytetään yksityiseen kulutukseen
Tavaran luovuttaja	luonnollinen henkilö taikka yksityinen tai julkinen oikeushenkilö, joka valmistaa, tuo maahan, vie maasta, kuljettaa Suomen kautta, pitää kaupan, tarjoaa, myy tai muutoin luovuttaa tai välittää kulutustavaroita
Palvelun tarjoaja	luonnollinen henkilö taikka yksityinen tai julkinen oikeushenkilö, joka suorittaa, pitää kaupan, tarjoaa, myy tai muutoin luovuttaa tai välittää kuluttajapalveluja
Toiminnanharjoittaja	tavaran luovuttaja ja palvelun tarjoaja
Riskinarviointi	vaarojen tunnistamista sekä riskien suuruuden määrittämistä ja niiden merkityksen arvioimista turvallisuudelle
CE-merkintä	merkintä, jolla valmistaja osoittaa, että tuote on merkinnän kiinnittämistä koskevassa EU:n yhdenmukaistamislainsäädännössä asetettujen sovellettavien vaatimusten mukainen siten kuin tuotteiden kaupan pitämiseen liittyvää akkreditointia ja markkinavalvontaa koskevista vaatimuksista ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 339/93 kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 765/2008 säädetään.

Tavaran luovuttajalla ja palvelun tarjoajalla ei kuitenkaan tarkoiteta luonnollista henkilöä, joka luovuttaa tavaran tai tarjoaa palvelua siltä osin kuin tavara luovutetaan tai palvelua tarjotaan muussa kuin elinkeinotoiminnassa. Palvelun tarjoajalla ei tarkoiteta myöskään yhdistystä tai muuta yhteisöä siltä osin kuin se tarjoaa palveluja jäsenilleen muussa kuin elinkeinotoiminnassa.

Kuluttajaturvallisuuslaki säättää käytännössä vähimmäistason kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelujen turvallisuudesta. Laki täydentää muuta lainsäädäntöä.

Toiminnanharjoittajalla on huolellisuusvelvoite. Toiminnanharjoittajan on olosuhteiden vaatiman huolellisuuden ja ammattitaidon edellyttämällä tavalla varmistauduttava siitä, että kulutustavarasta tai kuluttajapalvelusta ei aiheudu vaaraa kenenkään terveydelle tai omaisuudelle. Toiminnanharjoittajalla on oltava riittävät ja oikeat tiedot kulutustavarasta ja kuluttajapalvelusta, ja hänen on arvioitava niihin liittyvät riskit.

Palvelun tarjoajan, joka tarjoaa seuraavia palveluita, on laadittava turvallisuusasiakirja:

- 1) huvipuisto, perhepuisto, eläintarha, kotieläinpuisto, tivoli ja sirkus;
- 2) kuntosali;
- 3) laskettelukeskus ja muu rinnekeskus;
- 4) leikkikenttä ja siihen rinnastettava sisäleikkipaikka;
- 5) rullalautailupaikka ja vastaavanlainen pyöräilypaikka;
- 6) seikkailu-, elämys- ja luontopalvelu sekä niihin rinnastettava muu ohjelmapalvelu, jollei siihen sisältyvää riskiä voida arvioida vähäiseksi;
- 7) kiipeilykeskus;
- 8) ratsastustalli ja muu ratsastuspalvelu;
- 9) kartingrata;
- 10) uimahalli, maauimala, kylpylä ja viihdekylpylä;
- 11) uimaranta ja talviuintipaikka;
- 12) tatuointi-, lävistys- ja muu kehonmuokkauspalvelu;
- 13) turvapuuhelinpalvelu ja muu vastaava palvelu;
- 14) tapahtuma, joka sisältää merkittävän riskin, josta toteutuessaan voi aiheutua vaaraa jonkun turvallisuudelle palveluun osallistuvien ihmisten suuren määrän tai muun erityisen syyn vuoksi.

Taulukossa esitettyjen palvelujen tarjoajan on laadittava turvallisuusasiakirja. Turvallisuusasiakirja sisältää suunnitelman vaarojen tunnistamiseksi ja riskien hallitsemiseksi sekä niistä tiedottamiseksi palvelun tarjoamisessa mukana oleville. Turvallisuusasiakirjaa ei erikseen tarvitse laatia, jos samaa palvelua varten on muun lain nojalla laadittava pelastus-, valmius- tai muu vastaava suunnitelma ja turvallisuusasiakirjassa selvitettäviä tietoja vastaavat tiedot voidaan koota muun lain nojalla laadittavaan suunnitelmaan.

Palvelun tarjoaja, joka tarjoaa monenlaisia palveluja taikka samaa palvelua useassa paikassa, voi laatia palveluille yhteisen turvallisuusasiakirjan, jossa tarpeen mukaan esitetään palvelun turvallisuusasioihin liittyvät erityispiirteet. Turvallisuusasiakirjassa on otettava huomioon palvelun luonne ja toiminnan laajuus ja se on pidettävä ajan tasalla.

Palvelun tarjoajan on varmistauduttava siitä, että palvelun tarjoamisessa mukana olevat tuntevat turvallisuusasiakirjan sisällön. Tarvittaessa palvelun tarjoajan on järjestettävä palvelun tarjoamisessa mukana oleville koulutusta.

Turvallisuusasiakirja on näytettävä ja toimitettava valvontaviranomaiselle tämän sitä pyytäessä. Turvallisuusasiakirjan sisällöstä on annettu asetus. Lisäksi Turvallisuus- ja kemikaalivirasto on antanut ohjeen turvallisuusasiakirjan sisältöä koskien.

Turvallisuusasiakirjan sisältö

- 1) palvelun tarjoajan nimi, kotipaikka ja yhteystiedot;
- 2) turvallisuusasioista vastaavat;
- 3) ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden mahdolliset seuraukset;
- 4) toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi;
- 5) ohjeet erilaisia 3 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten;
- 6) palvelun tarjoamisessa mukana olevien turvallisuusasioihin liittyvä perehdyttäminen ja kouluttaminen sekä mahdolliset pätevyys- ja koulutusvaatimukset;
- 7) palvelussa käytettävät tilat, rakenteet, välineet, reitit, eläimet, henkilönsuojaimet ja muu tarpeisto sekä niitä ja niiden huoltoa ja kunnossapitoa koskevat vaatimukset;
- 8) palvelun tarjoamiseen liittyvät olosuhterajoitukset;
- 9) palvelun suurin mahdollinen turvallinen asiakasmäärä eri olosuhteissa sekä palveluun osallistuvien terveydentilaa, fyysistä kuntoa, kokemusta, koulutusta ja muita vastaavia seikkoja koskevat vaatimukset;
- 10) palvelun vaikutuspiirissä olevien muiden kuin asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi tarpeelliset toimenpiteet;

- 11) miten erilaiset onnettomuus-, vaara-, ja vahinkotilanteet kirjataan ja miten näin kerättyä tietoa käytetään hyväksi turvallisuustoiminnan kehittämisessä;
 12) menettely kuluttajaturvallisuuslain 8 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden noudattamiseksi;
 13) miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan palvelun tarjoamisessa mukana olevien tietoon;
 14) mitä kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (613/2004) säädettyjä tietoja annetaan palveluun osallistuville ja palvelun vaikutuspiirissä oleville ja miten nämä tiedot annetaan.

Toiminnanharjoittajalla on lisäksi ilmoitusvelvollisuus jos hän saa tietoonsa tai hänen tulisi ammattitaitonsa perusteella hallussaan olevien tietojen perusteella pystyä päättämään, että kulutustavarasta tai kuluttajapalvelusta aiheutuu vaaraa jonkun terveydelle tai omaisuudelle, hänen on ilmoitettava tästä välittömästi Turvallisuus- ja kemikaalivirastolle. Toiminnanharjoittajan on samalla ilmoitettava, mihin vaaran poistamiseksi tarvittaviin toimenpiteisiin hän on jo ryhtynyt vaaran takia.

Toiminnanharjoittajan on selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla annettava kuluttajille ja kuluttajiin rinnastettaville tarvittavat tiedot, jotta he pystyvät arvioimaan kulutustavaroihin ja kuluttajapalveluihin liittyvät vaarat.

Terveydelle vaarallinen	Omaisuudelle vaarallinen
1) kulutustavara, joka rakenteessaan tai koostumuksessaan olevan vian tai puutteellisuuden, tavarasta annettujen totuudenvastaisten, harhaanjohtavien tai puutteellisten tietojen taikka harhaanjohtavan ulkomuotonsa vuoksi <u>voi aiheuttaa vamman, myrkytyksen, sairauden tai muun vaaran terveydelle;</u>	1) kulutustavara, joka rakenteessaan tai koostumuksessaan olevan vian tai puutteellisuuden, tavarasta annettujen totuudenvastaisten, harhaanjohtavien tai puutteellisten tietojen taikka harhaanjohtavan ulkomuotonsa vuoksi <u>voi vahingoittaa toista esinettä tai muuta omaisuutta;</u>
2) kuluttajapalvelu, joka suorittamistapaansa liittyvän vian tai puutteellisuuden tai palvelussa käytettävän tavaran rakenteessa tai koostumuksessa olevan vian tai puutteellisuuden taikka palvelusta annettujen totuudenvastaisten, harhaanjohtavien tai puutteellisten tietojen vuoksi <u>voi aiheuttaa vamman, myrkytyksen, sairauden tai muun vaaran terveydelle.</u>	2) kuluttajapalvelu, joka voi suorittamistapaansa liittyvän vian tai puutteellisuuden tai palvelussa käytettävän tavaran rakenteessa tai koostumuksessa olevan vian tai puutteellisuuden taikka palvelusta annettujen totuudenvastaisten, harhaanjohtavien tai puutteellisten tietojen vuoksi <u>vahingoittaa omaisuutta</u>

Kulutustavarat tai kuluttajapalvelut joita ei katsota terveydelle tai omaisuudelle vaarallisiksi, pidetään turvallisina. Lähtökohtaisesti kulutustavaraa tai kuluttajapalvelua ei pidetä terveydelle tai omaisuudella vaarallisen jos se on EU:n virallisessa lehdessä julkaistujen yhdenmukaistettujen standardien mukainen.

Valvontaviranomaisella (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto) on terveydelle tai omaisuudelle vaarallisiksi osoittautuvien kulutustavaroiden tai kuluttajapalveluiden osalta mahdollisuus tarvittaessa mm. antaa korjaus- ja oikaisumääräys, väliaikainen kiello, kiello tai keskeyttää toiminta. Tulli valvoo tahollaan taas tavaroiden tuontia maahan EU:n ulkopuolelta, vietäessä tavaraa Suomesta sekä kuljettaessa tavaraa Suomen kautta. Myös muilla viranomaisilla voi olla kulutustavaroiden ja kuluttajapalveluiden turvallisuuteen liittyviä toimivaltuuksia muun lainsäädännön nojalla. Kulutustavaroissa on oltava CE-merkintä. Kulutustavaroita ei saa saattaa markkinoille ilman CE-merkintää.

Valvontaviranomaisella on oikeus tarvittaessa tiedottaa kuluttajien ja kuluttajaan rinnastettavien henkilöiden turvallisuuden kannalta tarpeellisista asioista sekä saada valvonnan suorittamiseksi välttämättömät tiedot valtion ja kunnan viranomaisilta sekä toiminnanharjoittajilta ja muilta, joita tämän kuluttajaturvallisuuslain velvoitteet koskevat. Lisäksi valvontaviranomaisella on oikeus päästä alueelle, huoneistoon ja muuhun sellaiseen tilaan, jonne pääsy on kuluttajaturvallisuuslaissa tarkoitetun valvonnan kannalta tarpeen, tehdä siellä tarkastuksia ja ryhtyä muihin valvonnan edellyttämiin toimenpiteisiin.

Valvontaviranomaisella on oikeus ottaa kulutustavarasta ja kuluttajapalvelun yhteydessä käytetystä tavarasta näytteitä sekä käyttää kuluttajapalvelua, jos se on kuluttajaturvallisuuslain tai sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvonnan kannalta tarpeellista. Valvontaviranomainen voi valvonnassa käyttää apunaan ulkopuolisia asiantuntijoita. Ulkopuoliset asiantuntijat voivat tehdä valvontaviranomaisen pyynnöstä viranomaisvalvontaa varten tarvittavia tarkastuksia, tutkimuksia ja selvityksiä.

Hallinnolliset pakkokeinot	
Korjaus- ja oikaisumääräys	Jos kulutustavaraan tai kuluttajapalveluun liittyvä vaara terveydelle tai omaisuudelle voidaan tehokkaasti torjua tai ehkäistä taikka vaaran suuruutta voidaan olennaisesti vähentää korjaus- tai oikaisu-toimenpitein, valvontaviranomainen voi määrätä, että toiminnanharjoittajan on toteutettava tällaiset toimenpiteet valvontaviranomaisen asettamassa määräajassa ja määrämällä tavalla. Valvontaviranomainen voi myös tietyin edellytyksin määrätä laatimaan turvallisuusasiakirjan.
Kielto	Jos kulutustavara tai kuluttajapalvelu on terveydelle tai omaisuudelle vaarallinen eikä vaaraa voida muilla tavoin estää, valvontaviranomainen voi kieltää toiminnanharjoittajaa valmistamasta, suorittamasta tai tarjoamasta sitä, tuomasta sitä maahan, pitämästä sitä kaupan tai luovuttamasta sitä. Valvontaviranomainen voi samalla määrätä, että toiminnanharjoittajan on tehokkaasti ja välittömästi poistettava vaaralliset kulutustavarat markkinoilta, sekä määrätä palvelun tarjoajan huolehtimaan siitä, että vaarallisia kuluttajapalveluita ei enää tarjota kuluttajille. Jos kulutustavarassa, joka Euroopan unionin lainsäädännön perusteella on varustettava CE-merkinnällä, ei ole merkintää tai merkintä ei ole sitä koskevien vaatimusten mukainen, valvontaviranomainen voi määrätä, että toiminnanharjoittaja poistaa kulutustavaran markkinoilta. Kielto voidaan määrätä myös väliaikaisena asian selvittämisen ajaksi.
Toiminnan keskeyttäminen	Jos on ilmeistä, että kulutustavara tai kuluttajapalvelu on terveydelle vaarallinen ja jos vaara on välitön eikä sitä voida muuten estää, valvontaviranomaisella on oikeus tarvittaessa heti keskeyttää toiminta siltä osin kuin se on välttämätöntä vaaran torjumiseksi.

Toimenpiteen teettäminen	Jos on ilmeistä, että kulutustavara tai terveydelle vaarallinen ja jos vaara on välitön eikä sitä voida muuten estää, valvontaviranomaisella on oikeus tarvittaessa teettää vaaran poistamiseksi välttämättömät toimenpiteet toiminnanharjoittajan kustannuksella.
Maastaviennin kieltämien	Jos kulutustavara tai kuluttajapalvelu on terveydelle vaarallinen ja vaara on vakava, valvontaviranomainen voi kieltää kulutustavaran tai kuluttajapalvelun yhteydessä käytetyn tavaran maastaviennin tai kuljettamisen Suomen kautta. Kielto voidaan määrätä myös väliaikaisena.
Hävittämismääräys	Tietyin edellytyksin voidaan määrätä toiminnanharjoittajan hallussa oleva tavara ja kuluttajan toiminnanharjoittajalle palauttaman tavara hävitettäväksi tai, jos tätä ei katsota tarkoituksenmukaiseksi, määrätä, miten tavaran suhteen muutoin on meneteltävä.
Kulutustavaraan liittyvän vahingonvaaran torjuminen	Kulutustavaraa koskevan kiellon antamisen jälkeen toiminnanharjoittaja voidaan määrätä ryhtymään toimenpiteisiin kuluttajan hallussa olevaan kulutustavaraan liittyvän vahingonvaaran torjumiseksi ja kuluttajan oikeudellisen aseman turvaamiseksi. Toiminnanharjoittaja voidaan velvoittaa: 1) korjaamaan tavara niin, että sen rakenteessa tai koostumuksessa olevasta viasta tai puutteesta taikka siitä annetuista totuudenvastaisista, harhaanjohtavista tai puutteellisista tiedoista taikka harhaanjohtavasta ulkomuodosta aiheutuva vaara poistuu; 2) ottamaan takaisin kuluttajalta tavara, joka on vaarallinen, sekä antamaan sen tilalle samanlainen tai samankaltainen tavara, joka ei ole vaarallinen; taikka 3) purkamaan kauppa.
Kuluttajapalveluun liittyvän vahingonvaaran torjuminen	Kuluttajapalvelua koskevan kiellon jälkeen toiminnanharjoittaja voidaan määrätä ryhtymään toimenpiteisiin kuluttajalle suoritettuun kuluttajapalveluun liittyvän vahingonvaaran torjumiseksi ja kuluttajan oikeudellisen aseman turvaamiseksi. Toiminnanharjoittaja voidaan velvoittaa: 1) korjaamaan palvelussa oleva virhe niin, että sen suorittamistavassa tai palvelun yhteydessä käytettävän tavaran rakenteessa tai koostumuksessa olevasta viasta tai puutteesta taikka siitä annetuista totuudenvastaisista, harhaanjohtavista tai puutteellisista tiedoista aiheutuva vaara poistuu; taikka 2) purkamaan kuluttajapalvelua koskeva sopimus.
Tiedottaminen	Valvontaviranomainen voi velvoittaa toiminnanharjoittajan tiedottamaan määrääjassa ja määräämällään tavalla kiellosta tai määräyksestä ja tavaraan tai palveluun taikka niiden käyttämiseen liittyvästä 10 §:ssä tarkoitusta vaarasta sekä kuluttajien oikeuksista. Valvontaviranomainen voi tietyin edellytyksin tiedottaa toiminnanharjoittajan kustannuksella.

Uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka

Valvontaviranomainen voi tehostaa määräystä tai kieltoa uhkasakolla taikka teettämis- tai keskeyttämisuhalla.

Valvontaviranomainen voi asettaa tietojen antamisvelvollisuuden, ilmoitus- ja tiedonantovelvollisuuden, tiedonantovelvollisuuden ja asiakirjojen esittämisvelvollisuuden sekä turvallisuusasiakirjan laatimista koskevan määräyksen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon.

Uhkasakon tuomitsee maksettavaksi hallinto-oikeus.

Kuluttaja on oikeutettu saamaan hyväkseen kulutustavaraan tai -palveluun liittyvän vahingonvaaran torjumisen aiheuttaman oikaisutoimenpiteen vaikka kuluttaja ei olisi tehnyt virheilmoitusta eikä voisi palauttaa tavaraa tai palvelua olennaisesti muuttamattomana tai vähentymättömänä.

Väliaikaista kieltoa lukuun ottamatta annettuun päätökseen voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Päätöstä on kuitenkin muutoksenhausta huolimatta noudatettava, jollei muutoksenhakuviranomainen toisin määrää. Lisäksi on olemassa rangaistussäännökset, mikäli on toimittu vastoi kuluttajaturvallisuuslakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä

Työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä toimii kuluttajaturvallisuusasiain neuvottelukunta, jonka tehtävänä on seurata kuluttajaturvallisuuslainsäädännön soveltamista ja sen valvontaa, antaa lausuntoja sekä tehdä esityksiä ja aloitteita lainsäädännön ja sen valvonnan kehittämiseksi samoin kuin käsitellä muita tämän lain täytäntöönpanoon sekä kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelujen turvallisuuden kehittämiseen liittyviä asioita. Neuvottelukunnan tulee myös suunnitella toimenpiteitä tarpeellisen yhteistyön järjestämiseksi työsuojelua, pelastustointia, poliisitointia, standardisointia, tutkimusta ja testausta sekä muita kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelujen turvallisuuteen liittyviä asioita käsittelevien kanssa.

4.4 Näkökohtia kansainväliseen kuluttajakauppaan

Sähköistä kaupankäyntiä, kuluttajansuojaa ja markkinointia koskevat säännökset eivät ole kaikilta osin yhdenmukaisia Euroopan unionin jäsenmaissa. Sähköistä kaupankäyntiä on kuitenkin pyritty yhdenmukaistamaan tietyin yhteisin säännöksin EU:n alueella. Myös Suomen lainsäädännössä on otettu huomioon Euroopan unionin sääntely. Toimimalla Suomen lainsäädännön mukaisesti toimii siis pitkälle myös Euroopan unionin sääntelyn mukaisesti.¹⁰

Euroopan unionia laajemmalla kansainvälisellä tasolla on myös luotu sähköistä kuluttajankauppaa koskevia suosituksia. Suomen lainsäädäntö on usein vähintään näissä kansainvälisissä suosituksissa esitettyjen periaatteiden mukainen. Maailmanlaajuisista yhtenäistä sääntelyä kansainvälisessä sähköisessä kuluttajakaupassa ei vielä kuitenkaan ole.

Elinkeinonharjoittajan on siis syytä tutustua kotimaan kauppaa koskeviin ohjeisiin ja noudattaa niitä myös silloin, kun käy kauppaa muiden kuin suomalaisten kuluttajien kanssa.

¹⁰ Koska kansainväliselle kuluttajalle ei ole itsestään selvää, millaisia toimintatapoja yritys noudattaa kuluttajansuojan osalta, se on hyvä kertoa asiakkaille yrityksen www-sivuilla selkeästi.

On silti hyvä pitää mielessä, että kansallisissa laeissa on edelleen eroavaisuuksia lainsäädäntöjen yhdenmukaistamisesta huolimatta, eikä aina ole yksiselitteistä, minkä maan lainsäädäntöä missäkin tapauksessa noudatetaan. Mikäli elinkeinonharjoittaja tahtoo siis vähentää edelleen kuluttajansuojakysymyksiin liittyviä oikeudellisia riskejä kansainvälisluonteisessa kaupassa, kannattaa tämän tutustua myös kuluttajan kotimaan kuluttajalainsäädännön vaatimuksiin.

Mikäli markkinointia suunnataan aktiivisesti tiettyyn maahan tai markkina-alueelle, on elinkeinonharjoittajan pääsääntöisesti noudatettava kyseisen maan tai alueen sääntöjä. Myös tällöin maakohtainen selvitys voi siis olla tarpeen.

Euroopan unionissa peruseriaatteena on, että kuluttajansuoja-asioissa noudatetaan kohdevaltion eli kuluttajan kotimaan lainsäädäntöä. Kuluttaja voi kiistatapauksessa kääntyä pääsääntöisesti oman maansa viranomaisen puoleen, vaikka tuote olisikin ostettu taikka palvelu suoritettu ulkomailla.

Matkailumarkkinoiden voimakkaat kansainväliset kehityssuunnat tuovat myös oikeudelliseen pohdintaan uusia oikeusjärjestelmiä. Aasialaisten matkailijoiden lisääntyvä määrä johtaa kysymyksiin ei-länsimaisten oikeussysteemien merkityksestä. Käytännön näkökohtana tässä pohdinnassa on se, että isoilla valtioilla on tapana aina turvata kansalaistensa asemaa ja oikeuksia ulkomailla. Siten on hyvin oletettavaa, että esimerkiksi Kiina tulee sallimaan ja tukemaan kansalaistensa pääsyä kiinalaiseen tuomioistuimeen Suomeen tehtyyn matkaan liittyvissä riita-asioissa. Toisaalta se, etteivät Suomi ja Kiina ole solmineet vastavuoroista tuomioiden tunnustamissopimusta tarkoittaa sitä, ettei mahdollinen kiinalainen tuomio ole välittömästi täytäntöön pantavissa Suomessa. Tästä huolimatta on suositeltavaa, että matkailuyritykset, joilla on huomattavammassa määrin aasialaisia asiakkaita, perehtyvät näiden maiden matkailujuridiikan perusteisiin ja ottavat siellä vallitsevat periaatteet huomioon matkailupalveluja suunnitellessaan ja toteuttaessaan.

Tällä hetkellä Kiinassa on juuri tullut voimaan varsin kattava matkailulaki (Tourism Law, 14.9.2015). Siinä on yleisten määritelmien lisäksi sääntelyä matkailupalvelujen suunnittelusta ja markkinoinnista, matkanjärjestäjän velvollisuuksista, matkapalvelusopimuksista, turvallisuudesta, matkailutoiminnan valvonnasta, riidanratkaisumenettelyistä sekä matkailulain rikkomisen seuraamuksista. Säännösten avulla Kiinan matkailulain matkapalvelusopimusten sääntely ei olennaisesti poikkea Suomen ja EU:n vastaavasta sääntelystä. Silti on syytä seurata niitä käytännön linjauksia, joita tuolle laille annetaan ratkaistaessa matkailualan riitatilanteita.

4.5 Ulkomaisen ajokortin kelpoisuus ja ajo-oikeus Suomessa

Ulkomainen ajokortti ei aina oikeuta kuljettamaan ajoneuvoja (esim. auto tai moottorikelkka) Suomessa.

Ajoneuvolla tarkoitetaan tieliikenne lain mukaan maalla kulkemaan tarkoitettua laitetta, joka ei kulje kiskoilla ja moottorikäyttöisellä ajoneuvolla konevoimalla kulkevaa ajoneuvoa. Moottorikäyttöisiä ajoneuvoja ovat auto, moottoripyörä ja mopo sekä kolmi- ja nelipyöräisten L-luokkien ajoneuvot samoin kuin traktori, moottorityökone ja maastoajoneuvo (moottorikelkka ja mönkijä). Tiellä tarkoitetaan yleistä ja yksityistä tietä, katuja, rakennuskaavatietä, moottorikelkkailureittiä, toria sekä muuta yleiselle liikenteelle tarkoitettua tai yleisesti liikenteeseen käytettyä aluetta.

Moottorikelkkailureitillä tarkoitetaan maastoon merkittyä erotettua reittiä. Moottorikelkkailureittejä ylläpitää kunta, kuntayhtymä, valtio tai yhteisö tai elinkeinonharjoittaja. Reitti on perustettu laaditun reittisuunnitelman mukaisesti reittitoimituksessa. Se, että matkailuyritys merkitsee maastoon omistamilleen tai hallinnoimilleen maille reitin, jota käytetään moottorikelkalla ajamiseen, ei tee reitistä lain tarkoittamaa moottorikelkkailureittinä.

Metsähallituksen ylläpitämät moottorikelkkaurat eivät ole lain tarkoittamia moottorikelkkailureittejä. Niillä kelkkailuun on hankittava uralupa. Ne eivät ole virallisia teitä. Erillistä lupaa kelkkailuun ei tarvita virallisilla moottorikelkkailureiteillä, omalla tai hallitsemallaan maa-alueella ja jääpeitteisellä vesialueella liikuttaessa.

EU- tai ETA-valtioissa sekä Pohjoismaissa myönnetty ajokortti oikeuttaa kuljettamaan ajokorttiin merkittyjen ajoneuvoluokkien mukaisia ajoneuvoja Suomessa. Muiden valtioiden osalta tilanne on maakohtainen. Jos valtio (sopimusvaltio) on liittynyt Geneven ja Wienin tieliikennesopimukseen, johon Suomi on liittynyt, saa sopimusvaltion ajokortilla kuljettaa ajokorttiin merkittyjen ajoneuvoluokkien mukaisia ajoneuvoja Suomessa. Esimerkiksi Kiina (pl. Hong Kong, Macao ja Taiwan) ei ole sopimusvaltio, joten kiinalainen ajokortti ei anna oikeutta kuljettaa ajoneuvoa Suomessa. Ei-sopimusvaltion kansalaisen on täytettävä ajokorttiluvan saamisen edellytykset sekä suoritettava kuljettajatutkinto, jonka jälkeen hänellä on ajo-oikeus Suomessa.

Liikenteen turvallisuusvirasto on julkaissut verkkosivuillaan ao. taulukon, johon on merkitty sopimusvaltiot.

Liite ohjeeseen
1 (1)

OHJE PALVELUNTUOTTAJALLE ULKOMAISISTA AJOKORTEISTA JA NIIDEN VAIHTAMISESTA

Sopimusvaltiot + Hong Kong, Macao, Taiwan		Taulukko päivitetty 22.1.2016		EU- ja ETA-valtiot
Albania	Guatemala	Macao	Seychellit	Alankomaat
Algeria	Haiti	Madagaskar	Sierra Leone	Belgia
Arabiemiirien liitto / Yhdistyneet arabiemiirikunnat	Hong Kong	Makedonia	Singapore	Bulgaria
Argentiina	Intia	Malawi	Sri Lanka	Espanja
Armenia	Iran	Malesia	Sveitsi	Irlanti
Australia	Israel	Mali	Syyria	Islandi
Azerbaidžan	Jamaika	Marokko	Tadžikistan	Italia
Bahama	Japani	Moldova	Taiwan (Kiinan tasavalta)	Itävalta
Bahrain	Jordania	Monaco	Thaimaa	Kreikka
Bangladesh	Jugoslavia	Mongolia	Togo	Kroatia
Barbados	Kambodja	Montenegro	Trinidad ja Tobago	Kypros
Benin	Kanada	Namibia	Tunisia	Latvia
Bosnia-Hertsegovina	Kazakstan	Niger	Turkki	Liechtenstein
Botswana	Kenia	Nigeria	Turkmenistan	Liettua
Brasilia	Keski-Afrikan tasavalta	Norsunluurannikko	Uganda	Luxemburg
Burkina Faso	Kirgisia	Pakistan	Ukraina	Malta
Chile	Kongon demokraattinen tasavalta	Papua-Uusi-Guinea	Uruguay	Norja
Dominikaaninen tasavalta	Kongo, tasavalta	Paraguay	USA (Amerikan yhdysvallat)	Portugali
Ecuador	Korea, tasavalta	Peru	Uusi-Seelanti	Puola
Egypti	Kuuba	Pyhä istuin (Vatikaanin kaupunkivaltio)	Uzbekistan	Ranska
Etelä-Afrikka	Kuwait	Qatar	Valkovenäjä	Romania
Fidži	Laosin demokraattinen kansantasavalta	Ruanda	Venezuelan bolivariaaninen tasavalta	Ruotsi
Filippiinit	Lesotho	San Marino	Venäjä	Saksa
Georgia	Libanon	Senegal	Vietnam	Slovakia
Ghana	Liberia	Serbia	Zimbabwe	Slovenia
Guayana				Suomi
				Tanska
				Tšekki
				Unkari
				Viro
				Yhdistynyt kuningaskunta UK (Iso-Britannia ja Pohjois-Irlanti)

Taulukko. Sopimusvaltiot sekä EU- ja ETA-valtiot¹¹

¹¹ http://www.trafi.fi/tieliikenne/minulla_on_ajokortti/ulkomaisen_ajokortin_kelpoisuus-suomessa

Autojen kuljettaminen yleisillä teillä ei-sopimusvaltion ajokortilla on yksiselitteisesti kiellettyä. Esimerkiksi kiinalainen ei saa kuljettaa vuokraamaansa autoa yleisillä teillä Suomessa. Rekisteröimättömien autojen kuljettaminen suljetuilla alueilla on eri asia. Siihen ei vaadita ajo-oikeutta, joten se on sallittua.

Moottorikelkan ja mönkijöiden osalta tilanne on hieman moniulotteisempi. Rekisterissä olevien nk. traktorimönkijöiden osalta vaatimuksena on ajokortti, joten niiden kuljettaminen edellyttää aina ajokorttia. Ei-sopimusvaltion ajokortilla ei ole oikeutta ajaa rekisterissä olevia traktorimönkijöitä Suomessa.

Rekisteröimättömien mönkijöiden osalta yli 15-vuotiaalle ei-sopimusvaltion kansalaisille on ajaminen sallittua maastoalueilla maanomistajan tai maanhaltijan luvalla tai jääalueilla.

Moottorikelkan osalta ajaminen moottorikelkkareitillä edellyttää ajo-oikeutta, joten ei-sopimusvaltion ajokortilla ei ole oikeutta ajaa moottorikelkkareitillä. Moottorikelkan osalta yli 15-vuotiaalle ei-sopimusvaltion kansalaisille on ajaminen sallittua moottorikelkkareitin ulkopuolella maastoalueilla maanomistajan tai maanhaltijan luvalla tai jääalueilla.

Valvova viranomaisena on poliisi, joten epäselvissä tilanteissa on syytä varmistaa asia poliisilta.

4.6 Tuomioiden täytäntöönpano

Tässä jaksossa käsitellään ulkomailla annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa Suomessa. Huomio keskitetään siviili- ja kauppaoikeudellisiin asioihin sekä välitystuomioihin. Kirjoituksen ulkopuolelle rajataan elatusapuasiat, rikosasiat sekä hakemusasiat.

Jos yritykset ovat keskinäisissä sopimuksissa sopineet oikeuspaikasta ja sovellettavasta laista niin tällöin tuomio voi tulla täytäntöön pantavaksi Suomessa ja erittäin todennäköisesti näin käy myös jos annettu tuomio ei ole ristiriidassa Suomen lain perusperiaatteiden kanssa. Jos yritykset ovat sopineet keskinäisessä sopimuksessa välityslausekkeesta, jonka mukaan erimielisyydet saatetaan ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä esimerkiksi Venäjällä, niin annettu välimiestuomio tulee täytäntöönpanokelpoiseksi myös Suomessa. Eri puolilla maailmaa annetut välitystuomiot ovat pääsääntöisesti tunnustettuja ja täytäntöönpanokelpoisia myös Suomessa. Näihin liittyvä New Yorkin sopimus on hyväksytty laajalti (esim. Venäjä, Kiina).

Jos yritys haastetaan oikeuteen eikä yrityksellä ole kantajien kanssa sovittu oikeuspaikasta tai sovellettavasta laista, voidaan yrityksen intressiä osallistua oikeudenkäyntiin arvioida sen perusteella, tunnustetaanko tuomio Suomessa ja onko se täytäntöönpanokelpoinen Suomessa. Jos tuomiota ei tunnusteta eikä se siten ole täytäntöönpanokelpoinen niin kantajat joutuvat prosessaamaan Suomessa uudelleen. Tosin toisessa maassa annettu tuomio voi olla esteenä prosessille tai toisaalta tukea Suomessa käytävää prosessia.

Suomen lainsäädännössä asiaa säätelee laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta. Sen mukaan *vieraan valtion tuomioistuimen siviili- tai kauppaoikeudellisessa asiassa antama tuomio ja päätös tunnustetaan ja pannaan täytäntöön Suomessa, jos siitä on erikseen sovittu tai siitä erikseen säädetään.*

Tuomioiden tunnustamisella ja täytäntöönpanolla on keskeinen merkitys yrittäjälle. Jos tuomiota ei Suomessa tunnusteta eikä sitä voida panna täytäntöön niin sen perusteella ei voida yritykseltä vaatia viranomaistse suoritusta Suomessa. Tämä myös tarkoittaa, että suomalaisen yrityksen on tunnistettava tilanteet, jolloin sen ei ole järkevää ja tarkoituksenmukaista osallistua ulkomailla käynnistettyyn prosessiin. Suomen ulosottoviranomaiset eivät voi täytäntöönpanokelvotonta tuomita panna täytäntöön. Esimerkiksi ulkomailla tuomittua korvausta eivät Suomen ulosottoviranomaiset voi periä suomalaiselta yritykseltä, jos annettua tuomiota ei Suomessa tunnusteta eikä se ole täytäntöönpanokelpoinen. Jos yrityksellä on omaisuutta siinä maassa, missä tuomio annettiin, on tuomitut korvaukset ko. maan lainsäädännön mukaisesti täytäntöön pantavissa suomalaisen yrityksen siinä maassa olevasta omaisuudesta. Suomen ulosottoviranomaisten toimivalta rajoittuu lähtökohtaisesti Suomeen. Samalla periaatteella Venäjän ulosottoviranomaisten toimivalta rajoittuu Venäjän kansallisten lakien mukaisesti lähtökohtaisesti Venäjän alueelle.

Täytäntöönpanon ja tunnustamisen osalta on hahmotettava maantieteellisten alueiden eri tasot (kansallinen, Pohjoismaat, EU, muut maat). Suomessa annettujen tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano Suomessa on selvää. Myös EU-alueella on voimassa sekä *Yleissopimus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla* eli nk. Luganon sopimus että tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettu Bryssel I (uudelleenlaadittu).

Valtio	Sopimukset yleisen tuomioistuimen antama tuomion täytäntöönpanosta
Australia	ei sopimusta
Israel	ei sopimusta
Japani	ei sopimusta
Kanada	ei sopimusta
Kiina	ei sopimusta
Meksiko	ei sopimusta
Turkki	ei sopimusta
Venäjä	ei sopimusta
Yhdysvallat	ei sopimusta

EU:n alueella annetut tuomiot siviili- ja kauppaoikeuden alalla ovat lähtökohtaisesti Suomessa tunnustettuja ja täytäntöön pantavissa. Tämä tarkoittaa yrityksen kannalta sitä, että yritystä vastaan nostettu kanne, sitä seurannut prosessi ja tuomio EU:n alueella voi johtaa täytäntöönpanoon eli käytännössä ulosmittaukseen Suomessa. Käytännössä samalla tavoin myös Norjassa ja Sveitsissä Luganon sopimuksen perusteella. Tuomion täytäntöönpano Luganon sopimuksen perusteella edellyttää, että tuomio vahvistetaan täytäntöönpanokelpoiseksi täytäntöönpanomaan tuomioistuimessa. Pohjoismaiden välillä on lisäksi allekirjoitettu *sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta*.

Venäjän osalta tilanne on eri. Välitystuomioita lukuun ottamatta Venäjällä annetut tuomiot, jotka velvoittavat rahasumman maksamiseen, eivät ole minkään sopimuksen perusteella täytäntöön pantavissa Suomessa. Venäjältä tulevat välitystuomiot ovat New Yorkin sopimuksen mukaan täytäntöön pantavista. Huomiota tosin kannattaa kiinnittää erityisesti siihen, että tuomion on antanut New Yorkin sopimuksen tarkoittama (yksityinen) välitystuomioistuin. Venäjän tuomioistuin järjestelmässä valtiollisia tuomioistuinta kutsutaan

joko yleisiksi tuomioistuimiksi tai arbitraatituomioistuimiksi, joiden tuomiot eivät ole täytäntöön pantavissa Suomessa.

4.7 Verkkokauppa ja muu etämyynti kuluttajille

4.7.1 Etämyynnin määritelmä

Etämyynnistä on kyse, kun sopimus syntyy yhtä tai useampaa etäviestintä käyttämällä etämyyntiä varten luodussa myyntijärjestelmässä. Myös kauppaa edeltävä markkinointi tapahtuu etämyynnissä kokonaan etäviestimiä käyttämällä. Etäviestimellä tarkoitetaan internetiä, sähköpostia, tekstiviestiä, puhelinta, televisiota tai muuta välinettä, jota voidaan käyttää sopimuksen tekemiseen ilman, että osapuolet ovat yhtä aikaa läsnä.

Kuluttaja oli autoja välittävät yrityksen nettisivuilla täyttänyt toimeksiantolomakkeen, jolla oli yksilöity halumansa kulkuneuvon. Yritys otti tämän jälkeen kuluttajaan yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse. Kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välille syntyi viestin vaihdon perusteella auton välitystoimeksiantoa koskenut sopimus. Korkein oikeus katsoi, että kyseessä oli etämyyntisopimus, koska yritys oli markkinoinut palveluitaan netissä ja sopimus kuluttajan sekä yrityksen välillä oli syntynyt sähköpostitse ja puhelimitse. (KKO 2009:90)

Kasvihuonetta markkinoitiin internetissä, josta kuluttaja sai tiedon tuotteesta. Neuvottelut kaupasta käytiin sähköpostitse ja puhelimitse. Kuluttajalautakunta katsoi, että kyseessä on etämyynti.

Sen sijaan etämyyntiä ei ole esimerkiksi se, että kuluttaja tekee ajanvarauksen puhelimitse esimerkiksi hammaslääkärille tai kampaajalle.

Etämyynnissä on poikkeussääntöjä normaaliin kaupankäyntiin nähden. Esimerkiksi valtaosaa tuotteista koskee kaupan peruuttamisoikeus.

4.7.2 Etämyyntisäännösten soveltaminen ja lain pakottavuus

Etämyyntiin sovelletaan kuluttajansuojalain 6 luvun säännöksiä sekä oikeusministeriön asetusta peruuttamislomakkeesta ja peruuttamisohjeista. Kyseiset säännökset ovat pakottavia kuluttajan hyväksi. Näin ollen elinkeinonharjoittaja ei voi laatia omia, kuluttajan asemaa huonontavia ehtoja. Kuluttajan asemaa parantavia toimintatapoja voi sen sijaan käyttää.

Lisäksi elinkeinonharjoittajan tulee ottaa huomioon etämyynnissä myös

- kuluttajansuojalain 2 luvun markkinointisäännökset ja 5 luvun viivästystä ja virhettä koskevat säännökset, joista on ollut puhetta aiemmin
- valtioneuvoston asetus kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamisesta markkinoinnissa
- tietoyhteiskuntakaaren sähköistä suoramarkkinointia koskeva säännös (24:200) sekä tiedonantovelvoitteita koskeva 22 luku
- laki palvelujen tarjoamisesta (tiedonantovelvoitteet 2:7, 2:8)
- laki holhoustoimesta (vajaavaltaisen asema 4:23-26 §)

Palvelusopimuksena pidetään sopimusta, jossa elinkeinonharjoittaja sitoutuu suorittamaan kuluttajalle palvelun vastiketta vastaan. Sen sijaan tavarankäytössä on kyseessä

kauppasopimus. Kuten aiemmin kirjoitettiin, molempia koskevat pitkälti samat oikeusperiaatteet.

Etämyyntisäännösten soveltamisalan rajoitukset

Etämyyntisäännösten soveltamisalan rajoitukset on luetteloitu kuluttajansuojalan 6 luvussa. Etämyyntisäännöksiä ei sovelleta muun muassa:

- kiinteän omaisuuden kauppaa tai vuokraamista koskevaan sopimukseen
- valmismatkalain soveltamisalaan kuuluvaan sopimukseen

4.7.3 Ennen etämyyntisopimuksen tekemistä annettavat tiedot

Kuluttajalle on **ennen sopimuksen tekemistä annettava** tai kuluttajan saataville on asetettava (esimerkiksi verkkosivuille) etäviestimelle soveltuvalla tavalla selkeästi ja ymmärrettävästi seuraavat tiedot:

1. Kulutushyödykkeen (palvelun) pääominaisuudet siinä laajuudessa kuin on asianmukaista ottaen huomioon kulutushyödyke ja käytetty viestin
2. Elinkeinon harjoittajan nimi, päätoimipaikan maantieteellinen osoite, puhelin- ja faksinumero (jos nämä ovat käytettävissä) sekä sähköpostiosoite (laki palvelujen tarjoamisesta 2:7 §)
3. Elinkeinonharjoittajan toimipaikan maantieteellinen osoite, johon kuluttaja voi toimittaa valituksensa, jos osoite poikkeaa 3 kohdassa tarkoitettusta osoitteesta
4. Kulutushyödykkeen kokonaishinta veroineen. Jos täsmällistä hintaa ei hyödykkeen luonteen vuoksi kohtuudella voida laskea etukäteen, on ilmoitettava hinnan määräytymisen perusteet niin täsmällisesti kuin mahdollista
5. Kulutushyödykkeen kokonaishintaan sisältyvät toimitus- ja muut mahdolliset kulut. Jos näitä kuluja ei voida kohtuudella laskea etukäteen, ja tieto siitä, että tällaisia lisäkuluja voi aiheutua
6. Etäviestimen käyttämisestä sopimuksen tekemisessä syntyvät kulut, jos siitä veloitetaan perushintaa enemmän (esimerkiksi lisämaksulliset puhelin- ja viestipalvelut)
7. Maksua, toimitusta ja muuta sopimuksen täyttämistä koskevat ehdot sekä tarvittaessa asiakasvalituksia koskevat käytännöt, jos tällaisia on. (Esimerkiksi tieto siitä, mihin mennessä elinkeinonharjoittaja sitoutuu suorittamaan palvelun)
8. Peruuttamisoikeuden käyttämistä koskevat ehdot, määräajat ja menettelyt
9. Tieto sopimuksen täyttämisestä tehdystä suorituksesta aiheutuvasta korvausvelvollisuudesta, jos kuluttaja käyttää peruuttamisoikeuttaan tehtyään palvelun suorittamista koskevan pyynnön
10. Tieto peruuttamisoikeuden puuttumisesta tai olosuhteista, joissa peruuttamisoikeuden voi menettää
11. Maininta (mahdollisten) käytäntöjen olemassaolosta ja tarvittaessa tieto siitä, miten niistä voi saada jäljennöksen
12. Sopimuksen kesto tai sen päättämistä koskevat ehdot, jos sopimus on voimassa toistaiseksi tai sitä jatketaan automaattisesti
13. Tieto elinkeinonharjoittajan kuluttajalta edellyttämistä rahoitusta koskevista vakuuksista ja niihin sovellettavista ehdoista (esimerkiksi katevarauksen tekemisestä maksukortilla)
14. Tieto mahdollisuudesta ja tavoista saattaa riita kuluttajariitalautakunnan tai muun vastaavan elimen käsiteltäväksi

Elinkeinonharjoittajan vastuulla on tarvittaessa näyttää, että edellä mainitut tiedot on annettu tai asetettu kuluttajan saataville. Tietojen antaminen voidaan varmistaa esimerkiksi siten, että kuluttaja ei voi tehdä tilausta internetissä ennen kuin hän on avannut ennakkotiedot sisältävät sopimusehdot tai tietoisesti ohittanut ne.

4.7.4 Käytettyyn etäviestimeen liittyvät rajoitukset

Jos sopimus tehdään käyttämällä etäviestintä, jossa on rajoitetusti tilaa tai aikaa tietojen näyttämiseen (esimerkiksi tekstiviesti, sovellus, puhelinmyynti), elinkeinonharjoittajan on edellä mainitusta tiedonantovelvollisuudesta poiketen ilmoitettava ennen sopimuksen tekemistä kyseisellä viestimellä **ainakin seuraavat tiedot**:

1. Kulutushyödykkeen (palvelun) pääominaisuudet
2. Elinkeinonharjoittajan nimi
3. Kulutushyödykkeen kokonaishinta veroineen. Jos täsmällistä hintaa ei hyödykkeen luonteen vuoksi kohtuudella voida laskea etukäteen, on ilmoitettava hinnan määräytymisen perusteet niin täsmällisesti kuin mahdollista
4. Kulutushyödykkeen kokonaishintaan sisällyttämättömät toimitus- ja muut kulut. Jos kyseisiä kuluja ei voida kohtuudella laskea etukäteen ja tieto siitä, että tällaisia lisäkuluja voi aiheutua
5. Peruuttamisoikeuden käyttämistä koskevat ehdot, määräajat ja menettelyt
6. Sopimuksen kesto tai, jos sopimus on voimassa toistaiseksi tai sitä jatketaan automaattisesti, sen päättämistä koskevat ehdot

Puhelinmyynnissä kyseisten tietojen antaminen verkkosivuille ohjaamalla voi olla käytännössä mahdotonta, jos kuluttajalla ei ole internetyhteyttä käytössään. Jos muita vaihtoehtoja tietojen antamiseen ei ole, tiedot on annettava puhelimitse. Peruuttamislomakkeen osalta on riittävää, että kuluttajalle kerrotaan sen käyttämisestä ja että se toimitetaan kuluttajalle tilausvahvistuksen yhteydessä.

Lisäksi kun kyse on verkko- tai mobiilisivustolla harjoitettavasta etämyynnistä, kuluttajalle on ilmoitettava selkeällä tavalla viimeistään tilausta aloitettaessa siitä, mitkä maksuvälineet hyväksytään (esimerkiksi maksukortit, verkkopankki, matkapuhelin).

4.7.5 Suostumus lisämaksujen perimiseen

Ennen sopimuksen tekemistä elinkeinonharjoittajan on pyydettävä kuluttajalta nimenomainen suostumus kaikkiin lisämaksuihin, jotka eivät sisälly kulutushyödykkeestä perittäväksi ilmoitettuun hintaan. Lisämaksulla tarkoitetaan laajasti kaikkia liitännäissopimuksista ja lisäpalveluista aiheutuvia kustannuksia.

Nimenomaisena suostumuksena ei pidetä sitä, että kuluttaja ei ole hylännyt elinkeinonharjoittajan käyttämää oletusvalintaa lisämaksun hyväksymisestä. Näin ollen esimerkiksi verkkokaupassa kuluttajan lisämaksuja koskeva maksuvelvollisuus ei voi perustua ennalta rastitettuun ruutuun, vaan kuluttajan on hyväksyttävä maksu aktiivisella toimenpiteellä, kuten rastittamalla valintaruutu¹².

Jos sopimus maksullisesta lisäpalvelusta tehdään suullisesti, kuluttajalle on kerrottava palvelun hinta ennen lisäpalvelua koskevan sopimuksen tekemistä.

Jos kuluttaja ei ole antanut nimenomaista suostumusta lisämaksuun, hänellä ei ole tältä osin maksuvelvollisuutta. Jos kuluttaja on ehtinyt maksaa lisämaksun, johon hän ei ole antanut suostumustaan, hänellä on oikeus saada tällainen maksu takaisin.

¹² Jos esimerkiksi aktiviteettipalvelun ostajalle tarjotaan lisäpalveluna vakuutus sopimusta, elinkeinonharjoittaja ei voi käyttää oletusvalintaa, joka kuluttajan olisi hylättävä välttääkseen lisämaksun.

4.7.6 Ennen tilauksen tekemistä annettavat tiedot

Kun sähköisesti tehtävään sopimukseen liittyy maksuvelvollisuus, kuluttajalle on ilmoitettava selkeästi ja välittömästi ennen tilauksen tekemistä (KSL 6:12 §):

1. Kulutushyödykkeen (palvelu) pääominaisuudet
2. Kulutushyödykkeen kokonaishinta veroineen, tai jos tämä ei ole mahdollista, hinnan määräytymisen perusteet
3. Kestosopimuksen kokonaiskustannukset kuukausittain ja laskutusjaksolta
4. Kulutushyödykkeen kokonaishintaan sisältyvät toimitus- ja muut kulut. Jos näitä kuluja ei voida kohtuudella laskea etukäteen, ja tieto siitä, että tällaisia lisäkuluja voi aiheutua
5. Sopimuksen kesto tai sen päättämistä koskevat ehdot, jos sopimus on voimassa toistaiseksi tai sitä jatketaan automaattisesti

Kyseiset tiedot tulee antaa, kun sopimus tehdään verkko- tai mobiilisivustolla. Tiedot voidaan antaa esimerkiksi verkkokaupan ostoskoriprosessiin viimeisessä vaiheessa tai pop-up ikkunassa välittömästi ennen tilauksen vahvistamista.

Jos tilauksen tekeminen edellyttää näppäimen tai vastaavan toiminnon käyttöä, toiminto on merkittävä sanoilla ”tilaukseen sisältyy maksuvelvollisuus” tai muulla vastaavalla yksiselitteisellä ilmauksella. Kyseessä voi olla esimerkiksi välittömästi tilausnäppäimen yhteydessä oleva näkymä, josta ilmenee selkeästi ja yksiselitteisesti tilattava tuote ja kaikki tilauksesta aiheutuvat kustannukset euromääräisinä.

Jos elinkeinonharjoittaja ei ole varmistanut, että kuluttaja hyväksyy maksuvelvollisuuden edellä mainitulla tavalla, sopimus ei sido kuluttajaa.

4.7.7 Tilausvahvistus

Kuluttajalle on toimitettava vahvistus tehdystä sopimuksesta. Vahvistus on toimitettava kuluttajansuojalain 6:13 §:n mukaan kohtuullisessa ajassa sopimuksen tekemisestä ennen kuin palvelun suorittaminen aloitetaan. Koska palvelusopimuksen peruuttamisaika alkaa sopimuksen tekemisestä, kohtuullisena aikana vahvistuksen hoitamiselle voidaan pitää enintään muutamaa päivää sopimuksen tekemisestä.

Tilausvahvistuksen tulee sisältää kaikki ne edellä mainitut tiedot, jotka kuluttajalle tulee antaa ennen etämyyntisopimuksen tekemistä. Lisäksi vahvistukseen tulee liittää oikeusministeriön asetuksessa säädetyn mallin mukainen peruuttamislomake. Vahvistus on toimitettava pysyvällä tavalla, esimerkiksi sähköpostiosoitteeseen, siten ettei tietoja voida jälkikäteen muuttaa.

Jos tiedot on toimitettu kuluttajalle jo aiemmin pysyvällä tavalla, tietoja ei kuitenkaan tarvitse toimittaa vahvistusvaiheessa uudelleen. Tällöinkin kuluttajalle on kuitenkin toimitettava vahvistus sopimuksen tekemisestä. Elinkeinonharjoittajan vastuulla on tarvittaessa näyttää, että vahvistus on toimitettu kuluttajalle.

4.7.8 Peruuttamisoikeus

Kuten aiemmin kerrottiin, kuluttajalla on oikeus peruuttaa etämyyntisopimus ilmoittamalla siitä peruuttamislomakkeella tai muulla yksiselitteisellä tavalla (esimerkiksi sähköpostitse) viimeistään 14 päivän kuluttua palvelusopimuksen tekemisestä. Peruuttamisoikeuden käyttämiselle ei tarvitse esittää perusteluja. Jos peruuttamisajan viimeinen päivä on lauantai tai pyhäpäivä, peruuttamisilmoitus voidaan tehdä vielä ensimmäisenä arkipäivänä tämän jälkeen.

Käytännössä useat palvelun tarjoajat antavat ostajalle lakia laajemmin peruuttamisoikeuden. Esimerkiksi hotellihuoneen varauksen voi peruuttaa maksutta päivää tai tiettyä kellonaikaa ennen sovittua huoneen vastaanottamista.

Elinkeinonharjoittajan on viivytyksettä ja viimeistään 14 päivän kuluttua peruuttamisilmoituksen saatuaan palautettava kaikki kuluttajalta saadut maksusuoritukset.

Peruuttamisoikeuden rajoitukset on lueteltu laissa tyhjentävästi, eikä elinkeinonharjoittaja voi rajoittaa peruuttamisoikeutta muilla perusteilla. Kuluttajalla ei ole kuitenkaan kuluttajansuojalain 6:16 §:n mukaan peruuttamisoikeutta muun muassa seuraavissa tilanteissa (matkailupalveluyrittäjän kannalta mahdollisesti konkretisoituvat tilanteet):

1. Palvelu on kokonaan suoritettu kuluttajan nimenomaisen pyynnön johdosta ennen 14 päivän peruuttamisoikeusajan päättymistä ja kuluttajalle on ilmoitettu peruuttamisoikeuden puuttumisesta tällaisessa tapauksessa. Jos kuluttaja peruuttaa sopimuksen palvelun alkamisen jälkeen, hänen on maksettava elinkeinonharjoittajalle sopimuksen täyttämisestä tehdystä suorituksesta kohtuullinen korvaus. Kuluttajan ei kuitenkaan tarvitse maksaa peruuttamisaikana kokonaan tai osittain suoritetusta palvelusta, jos yritys on aloittanut palvelun suorittamisen peruuttamisaikana ilman kuluttajan suostumusta, tai ei ole kertonut peruuttamisoikeuden käyttämisestä koskevista ehdoista tai peruuttamiseen liittyvästä korvausvelvollisuudesta.
2. Sopimus koskee majoituksen tarjoamista muuhun kuin asumistarkoitukseen, autonvuokrausta, ravintolapalvelua tai vapaa-ajanpalvelua, ja sopimuksessa edellytetään suoritusta *määrätyinä ajankohtana* tai *määrätyin ajan kuluessa*. Vapaa-ajan palveluita ovat esimerkiksi huvi-, kulttuuri- ja urheilutapahtumat, harrastuskurssit ja välinevuokraus harrastustoimintaan.¹³

Käytännössä kaikki matkailutoimintaan liittyvät palvelut tulevat edellä 2. kohdassa mainitun poikkeussäännöksen piiriin, joissa tapauksissa kuluttajalla ei siis ole lakiin perustuvaa peruuttamisoikeutta.

MaRa ry on antanut suosituksia mm. majoitusliikkeiden varaus- ja peruutusehdoista, jotka yrittäjä voi sisällyttää halutessaan omiin sopimusehtoihinsa. Yrittäjä voi laatia omia varaus- ja peruutusehtojaan myös muille palveluilleen halutessaan antaa kuluttajalle edellä mainittua poikkeusta laajemmat varaus- ja peruutusehdot. Kuten edellä on todettu käytännössä näin usein toimitaankin tai ainakin tällaisia ehtoja käytetään markkinointi- ja myyntikeinoina.

¹³ Kuluttaja oli ilmoittautunut internetin välityksellä zumba -kurssille. Kyseessä oli etämyynti, mutta peruutusoikeutta ei ollut, koska kyse oli vapaa-ajan viettoon liittyvästä palvelusta.

4.7.9 Sähköinen suoramarkkinointi

Sähköisellä suoramarkkinoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi sähköpostilla tai tekstiviestillä tapahtuvaa markkinointia. Sähköistä suoramarkkinointia ei saa kohdistaa yksityishenkilölle ilman tämän ennakkosuostumusta. Ennakkosuostumusta ei tarvita, jos markkinointi kohdistuu kuluttajiin, jotka jo ovat yrityksen asiakkaita. Tuotteen tai palvelun myynnin yhteydessä saatuja asiakkaan yhteystietoja saa käyttää vain vastaavien palveluiden markkinoinnissa. (tietoyhteiskuntakaari 200 §)

Kuluttajan on voitava ilmoittaa suostumuksensa vastaanottaa sähköisiä markkinointiviestejä aktiivisella toimenpiteellä, kuten rastittamalla valintaruutu. Yritys ei voi hankkia suostumusta esimerkiksi automaattisesti esitetyillä valintaruudulla tai sopimusehtoihin sisällettynä sopimuksenteon yhteydessä.

Jokaisen sähköisen markkinointiviestin yhteydessä on lisäksi kerrottava selkeästi ja erottuvasti, että kuluttajalla on oikeus kieltää viestien lähettäminen. Yrityksen on myös huolehdittava, että kuluttajalle tarjotut estokeinot, kuten sähköpostilinkit peruutussivuille, toimivat moitteettomasti.

4.8 Alaikäinen sopimuskumppanina

Alaikäisen eli alle 18-vuotiaan oikeustoimikelpoisuus on rajoitettu. Alaikäinen voi itse tehdä vain sopimuksia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Tämän lisäksi alaikäisellä on oikeus määrätä omista työansioistaan ja huoltajan hänen käyttöönsä antamista varoista.

Pääsääntöisesti alaikäinen voi tehdä itse vain käteiskauppoja. Laskulla ostamisen pätevyyttä tulee arvioida suhteuttamalla sopimuksen merkitys ja laatu alaikäisen ikään ja kehitystasoon.

Oikeustoimi, jonka tekemiseen alaikäisellä ei ole ollut oikeutta, ei sido häntä, ellei hänen huoltajansa tai muu edunvalvojansa ole antanut siihen suostumustaan jälkikäteen. Huoltajan suostumuksen tarpeen arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa ostajan ikä sekä ostoksen hinta ja laatu. Laadun osalta merkitystä on sillä, onko tuote sen ikäiselle tavanomainen ostos.

Elinkeinonharjoittaja kantaa riskin alaikäisen kanssa tehdyn sopimuksen pätemättömyydestä.

4.9 Valmismatkalaki

4.9.1 Nykytila

Valmismatkalakia sovelletaan, kun matka kestää yli 24 tuntia tai sisältää majoituksen yön aikana ja matkan tarjoaa matkailupalveluksia muutoin kuin satunnaisesti järjestävä tai välittävä elinkeinonharjoittaja vastiketta vastaan. Satunnaisena toimintaa voidaan pitää, jos se tapahtuu kertaluontoisesta tai toistuu ainoastaan hyvin harvoin.

Valmismatka	Etukäteen järjestettyä yhdistettyyn hintaan tarjottua palvelusten yhdistelmää, johon sisältyy vähintään: 1) kuljetus ja majoitus; tai 2) kuljetus tai majoitus sekä lisäksi muu kokonaisuuden kannalta olennainen matkailupalvelus; tässä tarkoitettuna palveluksena ei pidetä kuljetukseen tai majoitukseen liittyvää oheispalvelusta, kuten ruokailu-, ajanvietto- tai kokousjärjestelyjä, eikä muuta vastaavaa palvelusta, joka ei määräävästi vaikuta kokonaisuuden sisältöön ja hintaan.
Matkanjärjestäjä	Joka suunnittelee ja toteuttaa valmismatkoja sekä tarjoaa niitä joko itse tai muun elinkeinonharjoittajan välityksellä taikka joka omaan lukuunsa tarjoaa toisen järjestämiä valmismatkoja.
Matkanvälittäjä	Joka matkanjärjestäjän lukuun välittää valmismatkoja koskevia sopimuksia.
Matkustaja	Joka on tehnyt matkanjärjestäjän tai -välittäjän kanssa valmismatkaa koskevan sopimuksen tai jolla on oikeus osallistua matkalle sellaisen sopimuksen perusteella, jonka muu henkilö tai yhteisö on tehnyt matkanjärjestäjän tai -välittäjän kanssa.

Valmismatkojen osalta palvelusten yhdistelmää pidetään etukäteen järjestettynä, jos elinkeinonharjoittaja suunnittelee ja kokoaa yhdistelmän ennen sopimuksen tekemistä tai sopimusta tehtäessä joko omasta aloitteestaan taikka matkustajan tai matkustajaryhmän aloitteesta heidän toivomustensa mukaisesti. Yhdistelmää ei pidetä etukäteen järjestettynä, jos matkustaja tai matkustajaryhmä itse suunnittelee ja kokoaa yhdistelmän erikseen saatavilla olevista osista. Tällaista yhdistelmää ei pidetä valmismatkana, vaikka yhdistelmän kokoamisessa käytetään hyväksi elinkeinonharjoittajan esittelemiä vaihtoehtoja tai tarjoamia varausjärjestelmiä. Yhdistelmä katsotaan tarjotuksi yhdistettyyn hintaan, vaikka yhdistelmän osat hinnoitellaan tai laskutetaan erikseen, jos osia ei voi ostaa erikseen samoilla hinnoilla kuin yhdistettyinä.

Valmismatkoja ovat esimerkiksi seuramatkat, yksilöllisesti suunnitellut ryhmämatkat, oopperaesityksen ja hotellimajoituksen yhdistelmä. Valmismatkana ei pidetä esimerkiksi terveyskylpylän palvelusyhdistelmä jos oleskelun pääasiallinen tarkoitus sairauden hoito tai kuntoutus. Jos terveyskylpylässä oleskelun pääasiallinen tarkoitus olisi virkistäytyminen, voitaisiin se katsoa valmismatkaksi.

Matkanvälittäjä on vastuussa matkustajalle annettavista tiedoista ja sopimuksen täyttämisestä samalla tavoin kuin matkanjärjestäjä. Matkanvälittäjälle ei synny vastuuta, jos matkanvälittäjä toimii sellaisen matkanjärjestäjän lukuun, jolla on toimipaikka Suomessa, ja jos matkustaja on sopimusta tehtäessä selvillä tästä sekä tämän seikan vaikutuksesta hänen oikeuksiinsa. Matkustaja voi tehdä valmismatkalain mukaisia ilmoituksia sekä matkanjärjestäjälle että matkanvälittäjälle.

4.9.1.1 Annettavat tiedot

Matkaesitteen sisältö	
-	esitteen voimassaoloaika sekä matkanjärjestäjän nimi ja yhteystiedot
-	matkaa koskevat tiedot: - o matkan hinta, hintaan sisältyvät palvelut, mahdolliset erikseen perittävät maksut ja maksuehdot - o matkan kohde tai kiertomatkan kohteet ja matkareitti - o matkan kesto päivinä tai viikkoina ja kiertomatkoista myös oleskeluajat eri paikkakunnilla - o lähdön ja paluun päivämäärät sekä paikat - o kulkuväline, kuljetusmuoto, kuten reitti- tai tilauskuljetus, matkustusluokka ja alustavat aikataulut - o majoituksen muoto, sijainti, kohdevaltion sääntöjen mukainen luokitus tai muu mukavuustasoa kuvaava selvitys sekä muut pääominaisuudet, kuten saatavilla olevat palvelukset ja huoneen tai huoneiston tyyppi ja varustetaso - o yleiset tiedot tarvittavista matkustusasiakirjoista sekä niiden hankkimiseen yleensä tarvittavasta ajasta sekä matkaa ja oleskelua koskevista terveystietämisistä - o tarve kattaa henkilö- ja esinevahingoista sekä matkan peruuttamisesta koituvat kulut vapaaehtoisella matkavakuutuksella - o vaaditaanko matkan toteuttamiseen vähimmäismäärä matkustajia ja milloin matkan mahdollisesta peruuttamisesta vähäisen osanottajamäärän takia viimeistään ilmoitetaan - o onko matkanjärjestäjä tai matkanvälittäjä asettanut valmismatkaliikkeitä annetun lain (939/2008) 9 §:ssä tarkoitetun vakuuden, minkä valtion lain mukaan vakuus on asetettu ja kattaako vakuus tarjotun matkan
-	matkasopimukseen sovellettavat ehdot joko esitteessä tai viitattava ehtoihin ja mainittava mistä matkustaja ehdot voi saada

Matkasopimukseen sovellettavien ehtojen osalta valmismatkalaista ei lähtökohtaisesti voi sopimusehdoilla poiketa matkustajan vahingoksi, ellei siitä ole toisin säädetty. Estettä ei ole sille, että matkustajalla annetaan lakia paremmat edut. Esitteessä tai muuten etukäteen kirjallisesti tai sähköisesti ilmoitetut sopimusehdot ja muut tiedot sitovat matkanjärjestäjää. Ehtoja ja muita tietoja saa kuitenkin muuttaa, jos matkanjärjestäjä on nimenomaisesti varannut itselleen oikeuden muutoksiin ja ilmoittanut muutoksesta selkeästi matkustajalle ennen sopimuksen päättämistä tai jos muutoksesta on myöhemmin sovittu. Pääsäännön mukaan matkajärjestäjän on myös huolehdittava, että matkustaja saa tiedot matkasta sekä sopimusehdot ennen sopimuksen päättämistä. Osan ehdoista voi antaa myös sähköisesti.

Lisäksi matkanjärjestäjän on hyvissä ajoin ennen matkan alkamista ilmoitettava matkustajalle tiedot kuljetusyhteyksistä aikatauluineen sekä huomautettava matkustajan mahdollisesta velvollisuudesta tarkistaa paluukuljetusta koskevat tiedot matkakohteessa. Lisäksi on annettava muita matkustajalle tarpeellisia tietoja, kuten ohjeita matkan aikana mahdollisesti sattuvan sairauden, onnettomuuden tai muun vastaavan tapahtuman varalta.

Jos matkanjärjestäjällä ei ole matkakohteessa henkilökuntaa, joka voi avustaa matkustajaa esimerkiksi onnettomuustilanteessa, matkustajan joutuessa rikoksen uhriksi, muussa vahinkotilanteessa tai kohteessa ilmenneiden sotatoimien, luonnonmullistuksen tai lakon yhteydessä, matkanjärjestäjän on ilmoitettava matkustajalle matkanjärjestäjän tai -välittäjän paikallisen edustajan nimi ja yhteystiedot tai vastaavat tiedot paikallisista toimipaikoista, joihin matkustaja voi apua tarvitessaan ottaa yhteyttä. Jos tällaisia edustajia tai toimipaikkoja ei ole, matkustajalle on ilmoitettava, miten hän tarvittaessa saa yhteyden matkanjärjestäjään tai välittäjään.

Jos matkalle osallistuu alaikäinen ilman huoltajaa, matkanjärjestäjän on annettava hänen huoltajalleen tiedot, joiden avulla alaikäiseen tai hänestä matkakohteessa vastuussa olevaan saadaan suoraan yhteys.

Matkanjärjestäjän on huomautettava matkustajalle matkaan mahdollisesti liittyvistä erityisistä riskeistä ja tuotava esille myös matkustajan oma vastuu turvallisuudesta, vakuutusten tarpeellisuus sekä se, että ulkomailla henkilöiden turvallisuudesta vastaavat ensisijaisesti kyseisen maan viranomaiset.

Ulkomaan valmismatkaa koskeva matkustajaa sitova sopimus syntyy vasta, kun matkustaja maksaa matkan hinnan tai matkanjärjestäjän määräämän osan hinnasta. Jos hintaa tai sen osaa ei ole maksettu viimeistään matkanjärjestäjän määräämänä ajankohtana, varaus peruuntuu. Sopimuksen syntymisestä voidaan kuitenkin kirjallisesti sopia toisin.

Matkustajalla on oikeus luovuttaa sopimukseen perustuvat oikeutensa henkilölle, joka täyttää mahdollisesti asetetut matkalle osallistumista koskevat ehdot. Luovutuksesta on ilmoitettava matkanjärjestäjälle viimeistään 48 tuntia ennen matkan alkamista. Matkanjärjestäjä saa periä kohtuullisen korvauksen luovutuksesta aiheutuvista tarpeellisista toimenpiteistä.

4.9.1.2 Peruuttaminen

Matkanjärjestäjällä on oikeus peruuttaa matka vähäisen osanottajamäärän takia vain, jos matkanjärjestäjä on esitteessä tai sopimusehdoissa maininnut matkan toteuttamisen riippuvan osanottajamäärästä. Matkanjärjestäjän on lisäksi mainittava ajankohta, jolloin peruuttamisesta viimeistään ilmoitetaan. Jos matkanjärjestäjä peruuttaa matkan, matkustaja saa vaatia uuden vastaavan matkan alkuperäisestä matkasta maksamallaan hinnalla. Matkanjärjestäjä saa kuitenkin kieltäytyä korvaavan matkan järjestämisestä, jos siitä aiheutuisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa.

Matkanjärjestäjällä on oikeus peruuttaa matka, jos matkanjärjestäjän mahdollisuudet toteuttaa matka sovitulla tavalla ovat sopimuksen päättämisen jälkeen olennaisesti vaikeutuneet matkakohteessa tai sen läheisyydessä ilmenneiden sotatoimien, luonnonmullistuksen, lakon tai vastaavan tilanteen takia taikka jos matkaa ei muusta odottamattomasta syystä voida toteuttaa vaarantamatta matkustajan henkeä tai terveyttä. Peruuttamisesta on ilmoitettava matkustajalle niin pian kuin mahdollista.

Matkanjärjestäjä saa sopimusehdoissa varata itselleen oikeuden korottaa matkan hintaa sopimuksen päättämisen jälkeen, jos matkanjärjestäjä sitoutuu myös alentamaan matkan hintaa vastaavalla perusteella. Hinnan korotus voi perustua ainoastaan matkan hintaan vaikuttavien verojen ja muiden julkisten maksujen muutoksiin, matkan kustannuksiin vaikuttavaan valuuttakurssien muutokseen tai kuljetuskustannusten muutokseen, johon matkanjärjestäjä ei ole voinut vaikuttaa ja jota matkanjärjestäjä ei ole voinut ottaa lukuun sopimusta päätettäessä. Hinnan korotus ei saa olla kustannusten nousua suurempi. Hinnan korotus (tai alennus) on tehtävä viimeistään 20 päivää ennen matkan alkamispäivää. Uusi hinta on ilmoitettava matkustajalle niin pian kuin mahdollista.

Matkustajan oikeus peruuttaa sopimus

1. Matkustajalla on perusteltua aihetta uskoa, ettei matkaa voida sotatoimien, luonnonmullistuksen, lakon tai vastaavan tilanteen takia toteuttaa sovitulla tavalla tai hänen henkeään tai terveyttään vaarantamatta;
2. matkanjärjestäjä on olennaisesti korottanut matkan hintaa tai tehnyt sopimusehdon perusteella muita olennaisia muutoksia sopimukseen; tai
3. matkustaja on estynyt osallistumasta matkalle häntä kohdanneen odottamattoman ja vakavan tapahtuman takia (myös kuolema) ja sopimuksen peruuttamiseen on sen vuoksi painava syy.

Matkustajan oikeutta peruuttaa sopimus kohdan 3 mukaisesti voidaan sopimusehdoissa rajoittaa tietyin edellytyksin. Peruuttamisesta on ilmoitettava matkanjärjestäjälle viivytyksettä ja, jos sopimus peruutetaan 3 kohdan perusteella, esitettävä luotettava selvitys matkalle lähdön estäneestä tapahtumasta.

Jos matkustaja matkan aikana sairastuu, joutuu onnettomuuteen tai rikoksen uhriksi taikka kärsii muun vahingon, on matkanjärjestäjän avustettava häntä sairaanhoidon tai ennenaikaisen paluukuljetuksen järjestämisessä, rikoksen tai vahingon selvittelyssä ja muissa tarpeellisissa toimenpiteissä.

Jos matkan aikana matkakohteessa tai sen läheisyydessä ilmenevien sotatoimien, luonnonmullistuksen, lakon tai vastaavan tilanteen (matkustajan henki tai terveys vaarassa), matkanjärjestäjän on vastaavasti avustettava matkustajaa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan rajoittamaan matkustajalle aiheutuvaa vahinkoa ja haittaa.

4.9.1.3 Virhe

Matkanjärjestäjän suorituksen virhe

1. matka ei palveluksiltaan tai muilta järjestelyiltään vastaa sitä, mitä voidaan katsoa sovitun;
2. matkanjärjestäjä on laiminlyönyt antaa matkustajalle vaaditut tiedot ennen sopimuksen päättämistä ja tämän voidaan olettaa vaikuttaneen matkustajan päätöksentekoon; tai
3. matkanjärjestäjä on laiminlyönyt avustamisvelvollisuutensa.

Virheenä ei kuitenkaan pidetä sellaisia matkan kokonaisuuden kannalta vähäisiä muutoksia tai puutteita matkajärjestelyissä, joihin matkustaja on matkakohteen tai matkan luonteen perusteella voinut kohtuudella varautua.

Matkustaja ei saa vedota virheeseen, ellei hän ilmoita virheestä matkanjärjestäjälle kohtuullisessa ajassa siitä, kun hän havaitsi virheen tai hänen olisi pitänyt se havaita. Jos matkakohteessa ei ole matkanjärjestäjän edustajaa, virheilmoitus voidaan tehdä elinkeinonharjoittajalle, jota matkanjärjestäjä on käyttänyt apunaan ja jonka suorituksessa virhe ilmenee. Jos matkanjärjestäjä tai muu elinkeinonharjoittaja, jota matkanjärjestäjä on käyttänyt apunaan sopimuksen täyttämässä, on menetellyt törkeän huolimattomasti tai kunnianvastaisesti ja arvottomasti, virheilmoitus voidaan tehdä myös myöhemmin.

Virhetilanteissa ensisijaisesti matkanjärjestäjän on korjattava virhe viivytyksettä omalla kustannuksellaan. Matkanjärjestäjä saa kuitenkin kieltäytyä korjaamisesta, jos siitä aiheutuisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Matkustaja voi kieltäytyä virheen korjaamisesta jos siitä aiheutuisi matkustajalle olennaista haittaa. Haitan olennaisuuden arvioinnissa vaikuttavat matkan tyyppi ja laatu sekä se, missä määrin matkan perustarkoitus voidaan korjaavilla toimilla sittenkin toteuttaa.

Toissijaisesti matkustajalla on oikeus virheen merkitystä vastaavaan hinnanalennukseen, jos virhettä ei ole korjattu viivytyksettä matkanjärjestäjän kustannuksella tai jos virhe ei ole korjattavissa.

4.9.1.4 Sopimuksen purku ja matkustajan oikeus korvaukseen

Matkustajan oikeus purkaa sopimus
Ennen matkaa: - Matkanjärjestäjä muuttaa olennaisesti matkaehdot, matkaohjelmaa tai muita matkajärjestelyjä - Matkustajalla on muutoin painava syy olettaa, että matkanjärjestäjän suorituksessa tulee olemaan olennainen virhe. Matkan aikana tai matkan jälkeen: - Jos matkan toteutus osoittautuu niin virheelliseksi, ettei matka vastaa sille alun perin asetettua tarkoitusta. - Jos matkanjärjestäjän suorituksesta on ollut matkustajalle hyötyä, matkustajan on maksettava matkanjärjestäjälle korvaus, joka vastaa suorituksen arvoa matkustajalle. - Jos matkustaja purkaa sopimuksen matkan aikana, matkanjärjestäjän on omalla kustannuksellaan tarvittaessa järjestettävä matkustajan paluukuljetus.

Jos matkustajalla on oikeus purkaa sopimus, hän saa vaihtoehtoisesti vaatia matkanjärjestäjältä uuden vastaavan matkan alkuperäisestä matkasta maksamallaan hinnalla. Jos sopimus on purettu matkan aikana tai sen jälkeen, matkanjärjestäjä saa kuitenkin vähentää korvaavan matkan hinnasta nk. tehdyn suorituksen arvo matkustajalle edellyttäen, että matkanjärjestäjän suorituksesta on ollut hyötyä matkustajalle.

Matkustajalla on oikeus korvaukseen henkilö-, esine- ja varallisuusvahingosta, jonka matkanjärjestäjän suorituksessa oleva virhe on hänelle aiheuttanut, jos virhe tai vahinko johtuu matkanjärjestäjän tai matkanjärjestäjän sopimuksen täyttämässä apunaan käyttämän muun elinkeinonharjoittajan huolimattomuudesta. Vapautuakseen korvausvelvollisuudesta matkanjärjestäjän on osoitettava, ettei matkanjärjestäjän puolella ollut huolimattomuutta. Matkustajalla on oikeus korvaukseen myös matkatavaroiden kuljetuksen viivästymisestä johtuvasta tavaroiden käytön estymisestä, jos siitä on viivästymisen kesto ja muut seikat huomioon ottaen katsottava aiheutuneen haittaa matkustajalle. Lisäksi myös muussa lainsäädännössä voi olla säädetty matkanjärjestäjän korvausvastuusta (esim. merilaki, ilmakuljetuslaki, rautatiekuljetuslaki).

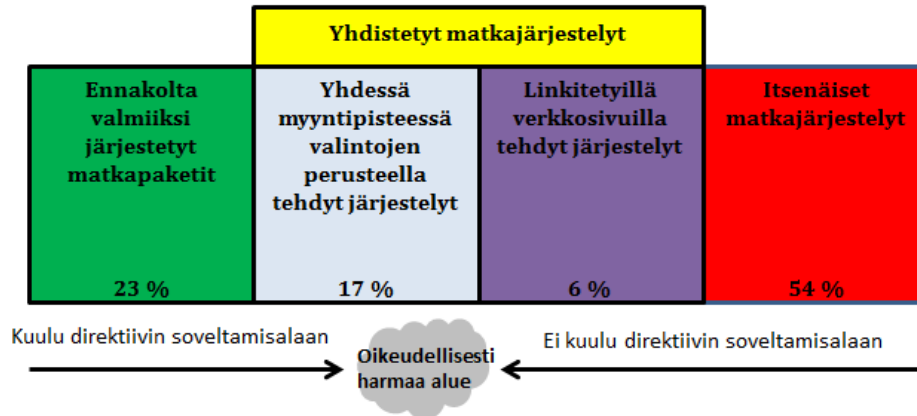
Jos valmismatka on hankittu pääasiassa muuhun kuin yksityiseen tarkoitukseen, matkanjärjestäjä saa sopimusehdoissa rajoittaa korvausvastuutaan esine- ja varallisuusvahingosta. Vastuunrajoitus ei saa olla matkustajan kannalta kohtuuton. Lisäksi vahingonkorvausta voidaan sovitella, jos se on kohtuuton ottaen huomioon matkustajan mahdollinen myötävaikutus, matkanjärjestäjän mahdollisuudet ennakoida ja estää vahingon syntyminen sekä muut olosuhteet.

4.9.2 Tulevat uudistukset; matkapakettidirektiivi

4.9.2.1 Keskeiset muutokset

Alla olevassa kaaviokuvassa on merkitty erilaisten matkapakettien prosentuaaliset osuudet markkinoilla Euroopan komission tilastojen perusteella. Kaaviokuva kuvaa tilannetta ennen matkapakettidirektiivin keskeisiä muutoksia. Jäljempänä tässä selvityksessä todetulla tavalla matkapakettidirektiivi tulee koskemaan suurempaa osaa matkapaketteja kuin aikaisemmin. Mm. linkitetyillä verkkosivuilla tehdyt järjestelyt tulevat direktiivin piiriin.

Huomion arvoista on, että direktiivin perusteella kunkin EU-valtion tulee säätää kansallisella lainsäädännöllä. Mm. Suomessa kansallista lainsäädäntöä tältä osin ei ole vielä säädetty, vaan asia on valmisteluvaiheessa.

Kuvio: Euroopan komission lehdistötiedote, Direktiivin soveltamisalan muutoksesta

EU-direktiivin valmisteluasiakirjojen perusteella yhdistettyjen matkajärjestelyjen ja ennakoon järjestettyjen matkapakettien välistä eroa on kuvattu seuraavalla kaaviolla.

Kuvio. Yhdistettyjen matkajärjestelyjen ja ennakoon järjestettyjen pakettien välinen ero

Uusi matkapakettidirektiivi on annettu 25.11.2015 ja jäsenvaltioiden on annettava ja julkaistava matkapakettidirektiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 1.1.2018. Säännökset tulevat sovellettaviksi 1.7.2018.

Keskeinen muutos on direktiivin määrittelemien matkapaketin ja yhdistettyjen matkajärjestelyjen myötä matkapakettidirektiivin soveltamisalaan kuuluvien elinkeinonharjoittajien määrän merkittävä kasvu (kuvio edellä). Käytännössä se tarkoittaa, että velvoitteisiin, kuten konkurssisuojaan antaminen (nykyisin Suomessa vakuus) ja matkailijoiden avustamisvelvollisuus, sidottujen elinkeinonharjoittajien määrä lisääntyy.

Matkapaketti	Matkapaketeilla tarkoitetaan <u>yhden elinkeinonharjoittajan etukäteisen tai matkustajan pyynnöstä tai hänen valintansa mukaan kokoamia palveluja</u> . Matkapaketeiksi katsotaan myös yhden tai useamman matkapalvelujen tarjoajan kanssa tehtyjä sopimuksia, jos kyseisiä palveluja ostetaan yhdestä myyntipisteestä saman varausprosessin aikana, tarjotaan yhteis- tai kokonaishintaan, mainostetaan ”matkapakettina” tai vastaavalla nimikkeellä tai jos palveluja yhdistetään sen jälkeen, kun on tehty sopimus, jolla elinkeinonharjoittaja antaa matkustajalle oikeuden tehdä valintoja erityyppisten matkapalvelujen valikoimasta. Matkapaketilla tarkoitetaan myös matkapalvelujen yhdistelmää, jos kyseiset palvelut ostetaan eri elinkeinonharjoittajilta käyttämällä toisiinsa kytkettyjä verkkovarausmenettelyjä, joissa elinkeinonharjoittajien välillä siirretään viimeistään ensimmäisen palvelun varausta vahvistettaessa matkustajan nimi tai varaustapahtuman loppuun saattamiseen tarvittavat tiedot.
Avustettu matkajärjestely	Avustetulla matkajärjestelyllä tarkoitetaan <u>vähintään kahden erityyppisen samaa matkaa tai loma varten yhdistetyn matkapalvelun yhdistelmää</u> , jossa tehdään erilliset sopimukset yksittäisten matkapalvelujen tarjoajien kanssa ja joissa matkanvälittäjät helpottavat yhdistelmän kokoamista joko erillisten varausten perusteella saman toimipaikassa käynnin tai toimipisteeseen otetun yhteyden aikana tai hankkimalla täydentäviä matkapalveluja toiselta elinkeinonharjoittajalta kohdennetusti ja toisiinsa kytkettyjen sähköisten varausmenettelyjen avulla viimeistään silloin, kun ensimmäisen palvelun varaus vahvistetaan. Avustetuissa matkajärjestelyissä ei ole matkapaketin tunnusomaisia piirteitä, kuten yhteis- tai kokonaishintaa.

Euroopan komission lehdistötiedotteen mukaan uudella direktiivillä on tarkoitus parantaa matkustajan kuluttajasuojaa seuraavilla tavoilla:

Perinteisten ja räätälöityjen pakettien ostajat (Matkapaketit)

- **Lisämaksuja valvotaan tiukemmin** (hintojen korottamisen ylärajaksi asetetaan 8 prosenttia) ja säädetään velvollisuudesta välittää **hinnanalennukset eteenpäin** vastaavassa olosuhteissa.
- **Kuluttajan oikeuksia peruutustapauksissa parannetaan.**
- **Vastuuvastuullisuuksista tiedotetaan paremmin.**
Kuluttajille on ilmoitettava selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä, että järjestäjä on vastuussa kaikkien pakettiin sisältyvien palvelujen asianmukaisesta tarjoamisesta.
- **Hyvitysmenettelyä parannetaan.**
Sen lisäksi, että tarjotaan hinnanalennuksia tilanteissa, jossa palvelua ei ole tarjottu asianmukaisesti, kuluttajat voivat hakea korvausta myös kärsimästään aineettomasta vahingosta erityisesti tapauksissa, joissa loma on mennyt pilalle
- **Keskittetty yhteyspiste auttaa tilanteissa, joissa jotakin on mennyt pieleen.**
Kuluttajat voivat osoittaa valituksia ja hakemuksia suoraan jälleenmyyjälle (matkatoimistolle), jolta he ostivat lomansa.

Avustettu matkajärjestely:

- **Ostajalla on oikeus saada rahat takaisin** ja hänen **kotimatkastaan huolehditaan** tarvittaessa tapauksissa, joissa liikenteenharjoittaja tai muu asiaan liittyvä **palveluntarjoaja menee konkurssiin** loman aikana.
- **Tiedottamista parannetaan** sen osalta, kuka on vastuussa minkäkin palvelun tarjoamisesta.

Yritykset

- Eri toimijoille luodaan **tasavertainen toimintaympäristö.**
- **Vanhentuneet vaatimukset**, jotka koskevat velvollisuutta painaa esitteitä **poistetaan.**
- Maksukyvyttömyystilanteissa tarjottavaa suojaa koskevista kansallisista järjestelmistä **tiedottamista** sekä niihin liittyvää **vastuuta ja vastavuoroista tunnustamista** koskevista kysymyksistä laaditaan **EU:n laajuiset säännöt**. Tämä helpottaa rajat ylittävää kauppaa.

Uusi matkapakettidirektiivi on myös nk. täysharmonisoiva (vrt. aikaisemmin vähimmäistason harmonisointi). Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen jäsenmaan on saatettava direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöään. Direktiivin asettamat matkustajan suojaa koskevat säännöt ovat velvoittavia, joista jäsenvaltiot ja elinkeinonharjoittajat eivät saa poiketa kuluttajien vahingoksi.

Direktiivi laajentaa myös matkustajien korvausoikeutta (artikla 14). Mikäli matkapaketti ei vastaa vaatimuksia, matkustajalla on oikeus hinnanalennukseen ja vahingonkorvaukseen 14 artiklan mukaisesti. Vahingonkorvauksen osalta todetaan vielä erikseen, että matkustajalla on oikeus saada korvausta myös aineettomista vahingoista. Tällä tarkoitetaan paitsi henkilövahingoista aiheutuvia aineettomia vahinkoja (kipu ja särky sekä muu tilapäinen haitta ja pysyvä haitta) myös loman pilalle menemisestä aiheutuvaa pettymyksen ja menetyksen tunnetta (loss of enjoyment), jota korvausaihetta ei suomalaisessa vahingonkorvausoikeudessa tunneta.

Tätä nk. mielipahakorvausta on EU-tuomioistuimien käsitellyt tuomiossaan Simone Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG. Tämä mielipahakorvaus tarkoittaa esimerkiksi hotellissa saatua ruokamyrkytystä tai merinäköalan puuttumista lupauksesta huolimatta. Korvauksen määrä on vielä avoinna. Mielipaha on vaikeasti määriteltävä asia ja direktiivi ei siihen suoraan ota kantaa. Arvio on, että korvaus voisi olla tasolla kymmeniä prosentteja matkanhinnasta. Lähtökohta on, että kukin maa voi määritellä korvaustasot itse.

Aineetonta korvausta on käsitelty EU-tuomioistuimen tuomiossa Leitner v. TUI Deutschland. Tuomiossa on ollut kyse aikaisemman matkapakettidirektiivin soveltamisesta. Tapauksessa Leitnerin perhe oli ollut all-inclusive pakettimatalla Turkissa, johon sisältyi kolme ruokailua päivässä. Ensimmäisen viikon jälkeen yksi lapsista (13 vuotta) sai muiden matkustajien ohella salmonellan tarjotusta ruuasta. Sairaus jatkui koko reissun ajan ja vanhempien täytyi hoitaa tyttärtään loman loppuajan. Lapsi vaati Itävallan kansallisesta tuomioistuimesta TUI:lta 25.000 ATS eli n. 1.816,82 euroa. Ensimmäisen asteen tuomioistuimien tuomitsi 13.000 ATS fyysisestä kivusta ja särystä, mutta hylkäsi kanteen sen osalta, joka koski lomanautinnon menetyksestä (loss of enjoyment) johtuvaa aineetonta vahinkoa.

Valitustuomioistuimien pyysi EU-tuomioistuimelta ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisukysymys koski sitä, että onko matkapaketeista, pakettimailoista ja pakettikiertomatkoista 13 päivänä kesäkuuta 1990 annetun neuvoston direktiivin 90/314/ETY 5 artiklaa tulkittava siten, että siinä periaatteessa annetaan oikeus saada korvausta aineettomasta vahingosta. EU-tuomioistuimen kanta oli, että direktiivin 5 artiklaa on tulkittava siten, että siinä periaatteessa annetaan kuluttajalle oikeus saada korvausta matkapakettiin sisältyvien palvelujen saamatta jäämisestä ja niiden virheellisestä suorittamisesta aiheutuneesta aineettomasta vahingosta. Tämä kanta on nyt uudella matkapakettidirektiivillä vahvistettu.

Lisäksi palveluntarjoajien tiedonantovelvollisuuksia lisätään ja matkustajan purkuoikeutta laajennetaan aikaisemmasta. Tosin Suomessa on jo voimassa uutta direktiiviä laajemmat oikeudet matkustajalla purkaa sopimus.

4.9.2.2 Esimerkkejä

EU-direktiivin valmisteluasiakirjoissa on esitetty muutamia esimerkkejä tilanteista, joihin uusi matkapakettidirektiivi tulisi soveltumaan.

Vapaasti suomennetut esimerkit Euroopan komission muistiosta 9.7.2013:

Tuomas varasi lennon itselleen ja puolisolleen New Yorkiin suoraan lentoyhtiö X:n verkkosivuilta. Kun varaus oli vahvistettu, hän sai tarjouksen varata hotellin New Yorkista hotellin verkkosivuille olevan linkin kautta. Tällä verkkosivulla Tuomaksen matkapäivät ja matkustajien lukumäärä oli jo valmiiksi annettu. Tuomas varasi hotellihuoneen tältä verkkosivulta. Tuomaksen ollessa New Yorkissa lentoyhtiö X asetettiin konkurssiin ja paluulento peruttiin. Tuomaksen ja hänen puolisonsa oli järjestettävä oma paluunsa ja se maksoi heille 1400 euroa alkuperäisten lippujen lisäksi. Uuden direktiivin myötä Tuomaksen ja hänen puolisonsa matkajärjestelyt olisivat direktiivin tarkoittama yhdistetty matkajärjestely ja heidät kotiutettaisiin ilman lisäkuluja.

Saksalainen Anna varasi lennon ja neljän yön majoituksen Roomaan internet-sivustolta, joka antoi hänelle mahdollisuuden suunnitella oma matkansa yhdistelemällä eri matkapalveluita. Tämä suoritettiin yhdellä varausprosessilla päättyen yhteen maksuun kaikista matkapalveluista. Saapuessaan hotellille Annalle selvisi, että kylpyhuoneeseen ei tullut vettä. Hän valitti hotellin vastaanottoon, mutta hänelle kerrottiin, että vesiongelmaa ei voida ratkaista ja muita huoneita ei ole tarjolla. Anna oli tämän jälkeen yhteydessä varaussivuston puhelinpalveluun, josta hänelle kerrottiin, että hänen on ratkaista ongelma hotellin kanssa itsenäisesti. Lopulta Annan oli lähdettävä hotellista ja etsittävä toinen. Annalla kului kolme tuntia yrittäessä ratkaista ongelmaa, 3 euroa puhelinkuluihin ja hän joutui maksamaan 200 euroa ylimääräistä huoneesta toisessa hotellissa. Uuden matkapakettdirektiivin mukaan Annan matkajärjestelyt katsottaisi pakettimatkaksi siten, että verkko-operaattori katsottaisi matkanjärjestäjäksi ja velvolliseksi ratkaisemaan ongelma esimerkiksi tarjoamalla hänelle vaihtoehtoinen huone tai hotelli.

Esimerkkejä EU-komission aineistosta 05/2015:

Räätälöityjen pakettien suoja

Thomas booked a flight to Thailand directly on the website of airline X. When booking, he was offered accommodation at a hotel. He selected both services and at the end of the booking on the airline's website is charged a total price for both services. His friend James bought a pre-arranged package offered by the tour operator Y including accommodation at the same hotel and a flight with the same airline. However, when they arrive, the hotel is being renovated and there are no rooms available.

With the 1990's rules...

Under the current rules, James would be able to turn to the tour operator Y to resolve the problem. However, it is very uncertain that Thomas' holiday will be considered as a package, so airline X will not have to provide any help when Thomas encounters problems at the hotel.

With the new rules...

Under the new rules both tour operator Y and airline X will be considered as an organiser of a package and will inform James and Thomas at the time of booking by using standardised information that the trip or holiday will be considered as a package under the EU Package Travel Directive and that X and Y will be responsible for the performance of all travel services included in the package. James can turn to tour operator Y, and likewise, Thomas will be able to ask airline X to resolve the problem, by making sure that he receives accommodation of the agreed or a higher quality.

Linkitettyjen matkajärjestelyjen suoja

Maria purchased a return ticket to New York from the website of airline X for herself and her partner. When the booking was confirmed, she received an invitation to book a hotel room in New York through a link to a hotel booking website. Maria booked a hotel room on the linked website within 24 hours. While Maria and her partner are in New York, airline X becomes insolvent and the return flight is cancelled, although she paid for it at the time of booking.

With the 1990's rules...

Maria and her partner would have to make their own travel arrangements at short notice to get home and pay for them and won't be entitled to a refund on the money paid for the original tickets.

With the new rules...

Under the new rules, the trip will be considered as a linked travel arrangement and their repatriation will be covered by the insolvency protection which airline X will be obliged to have in place. The new Directive will also ensure that when receiving the link for the hotel reservation Maria will be clearly and prominently informed that flight and hotel will not constitute a package so that the airline will not intervene if there are any problems in relation to the accommodation.

Vahvemmat peruuttamisoikeudet

With the 1990's rules...

Antonio booked a trip to Mallorca from a holiday company providing group holidays including accommodation, internal transport, and sports activities. Then, later in the year, he started a new job and decided he would be unable to join. Under existing rules, Antonio has the option to transfer his booking to another person, or cancel the holiday without any financial compensation.

With the new rules...

Under the new rules, Antonio still has the option to transfer his holiday to another person. However, with the new rules, he is also entitled to cancel his holiday for any reason by paying a reasonable cancellation fee to the holiday company.

Muutokset matkapaketin hinnassa

With the 1990's rules...

Susie booked a package holiday to Japan with a tour operator. When she booked the trip, the tour operator told her the trip would cost EUR 1,700. The company then wrote to her saying that due to increases in petrol prices, and the changes in the exchange rate, the price would increase to EUR 1,850. The current EU rules grant a cancellation right if the price is increased significantly, but do not specify when that is the case.

With the new rules...

If the package organiser wishes to increase the price by more than 8%, as in the example, Susie has the right to cancel her holiday free of charge.

Harmonisoinnin lisäys ja informaatiovaatimusten modernisointi

With the 1990's rules...

Adventure Tours, a travel organiser based in Poland, when considering marketing packages to travellers in other Member States, including online, has to take into account different information requirements in all Member States it targets. It also has to inform travellers specifically on visa requirements for their Member State and on periods for obtaining a visa. Adventure Tours will also have to find out about different national rules regarding aspects such as the content of a contract, contract changes, including price changes, and travellers' rights if something goes wrong.

With the new rules...

With the new rules, Adventure Tours can operate on the basis of a uniform and exhaustive list of pre-contractual information requirements and on the content of a package travel contract. It will inform package travellers on their key rights through standardised information models contained in the new Directive. It will provide general information on visa requirements at the destination. There will be uniform rules on contract changes, including price changes and on traveller rights when something goes wrong. Adventure Tours will, therefore, find it easier to expand its activities outside Poland.

Maksukyvyyttömyyssuojan tunnustaminen

SunFun Travel, a travel organiser based in Luxembourg uses airports in Belgium, France, the Netherlands and Germany for its flights and would like to offer its packages to travellers living in these countries. SunFun Travel has problems getting its insolvency protection scheme, contracted in Luxembourg, accepted by these other Member States. SunFun Travel has therefore so far not managed to expand its activities outside Luxembourg.

With the new rules...

With the new rules, SunFun Travel could extend its activities outside Luxembourg more easily, as Member States will recognise other Member States' insolvency protection schemes. The surveillance authorities in the other Member States are entitled to receive all relevant information from the authorities in Luxembourg regarding SunFun Travel's insolvency protection.

5. Kilpailuoikeus

Kilpailuoikeudellisilla kysymyksillä ei ole ollut eikä todennäköisesti tule olemaankaan merkityksellistä asemaa Lapin matkailuelinkeinoja oikeudellisesti arvioitaessa. Joka tapauksessa yritysten tulee tiedostaa kilpailuoikeudellisetkin näkökohdat koko ajan muuttuvilla markkinoilla. Kilpailuoikeudelliset kysymykset Lapin matkailuun liittyen ovat tähän mennessä koskeneet pääosin tai ainoastaan valtion asemaa maaomistuksen määräävän markkina-aseman haltijana ja valtio-omisteista lento- ja junaliikennettä, joskin viimeksi mainituilta osin lähinnä poliittisena keskusteluna eikä niinkään konkreettisina oikeustapauksina.

Kilpailuoikeudella suppeassa merkityksessä tarkoitetaan kilpailunrajoituksia koskevaa lainsäädäntöä. Laajassa merkityksessä kilpailuoikeuden alle luetaan myös julkisiin hankintoihin, valtion tukiin ja yritysten alallepääsyyn liittyvät säännökset.

Kilpailulainsäädännön nojalla puututaan elinkeinonharjoittajien menettelyihin, jotka vähentävät talouden tehokkuutta tai perusteettomasti estävät tai haittaavat muiden elinkeinonharjoittajien toimintaa. Kilpailun elinkeinonharjoittajien välillä on tarkoitus olla vapaata, toimivaa ja tehokasta. Puuttua voidaan mm. yksittäisen elinkeinonharjoittajan toimintaan tai elinkeinonharjoittajien tekemiin sopimukseen sekä kilpailua merkittävästi estäviin yrityskauppoihin. Viranomaistaho kilpailuasioissa on Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja tuomioistuinhallitus kilpailuasioissa on markkinaoikeus. Kilpailulainsäädännön rikkomustilanteissa asia käsitellään hallintoprosessina eikä rikosprosessina. Sillä missä muodossa ja millä tavalla (kirjallisesti, neuvotteluissa, puhelimesta, sähköpostilla jne.) elinkeinonharjoittajat kielletyllä tavalla sopivat esimerkiksi hinnoista ei ole merkitystä. Järjestelyn tarkoitus ja sen vaikutukset markkinoilla ratkaisevat.

Kilpailua rajoittavat järjestelyt	
Horisontaaliset kilpailunrajoitukset	- kartellit - toimialaliittojen hintasuositukset - sallittu yhteistyö (esim. standardisointi, tilastointi)
Vertikaaliset kilpailunrajoitukset	- määrähinnoittelu - yksinomaisuussopimukset - selektiivinen jakelu
Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö	- Merkittävää markkinavoimaa omaavan yrityksen kilpailua estävä yksipuolinen toiminta

Kilpailuoikeuden keskeinen käsite on *markkinavoima*. Yrityksellä on markkinavoima jos yritys kykenee hinnoittelemaan yli kilpailullisen hintatason tai muutoin vaikuttamaan kilpailuolosuhteisiin (esim. sulkemassa muut markkinoiden ulkopuolelle). Markkinavoiman olemassaolo arvioidaan tapauskohtaisesti, mutta yleisenä edellytyksenä on n. 40-45 prosentin markkinaosuus relevanteilla hyödyke- ja maantieteellisillä markkinoilla. Kilpailulainsäädännöllä pyritään estämään yrityksen markkinavoiman väärinkäyttö relevanteilla hyödyke- ja maantieteellisillä markkinoilla. Yrityksellä ei ole kiellettyä olla markkinavoimaa.

Relevantit hyödykemarkkinat

- Ovatko tuotteet tai palvelut keskenään korvaavia hyödykkeitä?
- SSNIP-testi: Siirtyvätkö asiakkaat käyttämään korvaavaa hyödykettä jos yhden hyödykkeen hinta nousee 5-10 %?

Relevantit maantieteelliset markkinat

- Voi olla paikalliset, alueelliset, valtakunnalliset, Euroopan laajuiset tai maailman laajuiset.
- Tarkoitetaan aluetta, jolla kilpailuolosuhteet ovat kaikille toimijoille samat.

5.1 Lappilaisten matkailuyritysten relevantit hyödyke- ja maantieteelliset markkinat

Relevantteja hyödykemarkkinoita määritettäessä keskeistä on selvittää tuotteet tai palvelut, jotka ovat asiakkaiden kannalta ominaisuuksiltaan siinä määrin samanarvoisia, että hyödykkeitä voidaan pitää toisiaan korvaavina. Keskeistä on kysynnän korvaavuus. Yksiselitteistä ja aukotonta relevanttien markkinoiden määritelmää ei ole ja asiaa arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Lappilaisten matkailuyritysten näkökulmasta voidaan todeta, että matkailuyritysten tuottamat tuotteet ja palvelut kilpailevat lähtökohtaisesti asiakkaista ensivaiheessa muiden matkailukohteiden kanssa. Tulevatko asiakkaat Lappiin vai valitsevatko asiakkaat toisen matkakohteen? Tässä tilanteessa relevantit hyödykemarkkinat voivat olla esimerkiksi matkakohteet yleisesti tai pohjoisen matkakohteet.

Relevanttien hyödykemarkkinoiden osalta on todettava, että relevantteja markkinoita arvioitaessa keskeistä on tuotetun tuotteen tai palvelun korvattavuus. Esimerkiksi moottorikelkkasafareita tarjoavan yrityksen relevantit hyödykemarkkinat eivät kilpailuoikeudellisesta näkökulmasta rajoitu ainoastaan muihin moottorikelkkasafareita tarjoaviin yrityksiin. Jos moottorikelkkasafari yrittäjä nostaa hintatasoaan liiaksi valitsevat asiakkaat esimerkiksi porosafarin moottorikelkkasafarin sijaan.

Relevantit maantieteelliset markkinat voivat olla eri laajuiset. Keskeistä on, että Suomen kilpailulainsäädännön mukaan relevantti maantieteellinen markkina voi olla maailman laajuinen, mutta määräävää markkina-aseman käsillä oloa arvioidaan Suomen alueella. Relevantilla maantieteellisellä markkinalla tarkoitetaan aluetta, jolla yritykset kilpailevat keskenään ja jolla kilpailuolosuhteet ovat kaikille myyjille objektiivisesti samat. Esimerkiksi kunnan vesihuollon markkinat rajautuvat kunnan alueelle tai päivittäistavarakauppojen osalta noin puolen tunnin ajomatkan sisään. Myös relevantteja maantieteellisiä markkinoita arvioidaan tapauskohtaisesti.

Matkailuyritykset myyvät tuotteita ja palveluita matkailijoille tai matkanjärjestäjille. Lähtökohtaisesti matkailijat ovat vähintään ulkopaikkakuntalaisia ja usein ulkomaalaisia. Relevantit maantieteelliset markkinat voivat lappilaisille matkailuyritykselle olla siten jopa maailman laajuiset.

Matkailuyrityksille voi syntyä markkinavoima esimerkiksi jos matkailuyritykset sopivat (kartelli) tietyn alueen hinnoittelusta keskenään. Markkinavoima voi tietyissä tilanteissa olla esimerkiksi Finavialla (lentoasemat) tai Metsähallituksella (maa-alueet ja niiden käyttö). Mainittujen toimijoiden hyödykkeille ei lähtökohtaisesti löydy korvaavia hyödykkeitä ja näissä tilanteissa matkailuyritykset ovat em. toimijoiden asiakkaita.

5.2 Horisontaaliset kilpailunrajoitukset

Horisontaaliset kilpailunrajoitukset

Hintakartelli

Elinkeinonharjoittajat sopivat hinnoista myydessä tuotteita kolmansille

Tuotannonrajoituskartelli

Elinkeinonharjoittajat sopivat tuotannon tai myynnin rajoituksista

Markkinoidenjakokartelli

Elinkeinonharjoittajat jakavat markkinat, asiakkaat tai hankintalähteet

Kilpailulain (948/2011) 5 §:ssä kielletään samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien väliset hinta-, tuotannonrajoitus- ja markkinoidenjakokartellit. Pykälässä säädetään merkittävästi kilpailua estävien, rajoittavien tai vääristävien sopimusten, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätösten sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistettujen menettelytapojen kiellosta. Säädos noudattaa EU:n perustamissopimuksen (SEUT) 101 mukaista sääntelyä. Nykyinen kilpailua rajoittavien sopimusten kiello kuuluu seuraavasti:

Kilpailulaki

5 § Elinkeinonharjoittajien väliset kielletyt kilpailunrajoitukset

Sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä.

Kiellettyjä ovat erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

- 1) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;*
- 2) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;*
- 3) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;*
- 4) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja siten, että kauppakumppanit asetetaan epäedulliseen kilpailuasemaan; tai*
- 5) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppataavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.*

Kilpailulain 5 § tarkoittaa ns. kartellikieltoa. Kartellikiello kieltää keskenään kilpailevien yritysten väliset sopimukset, niihin rinnastettavan muun yhteisymmärryksen, yritysten yhteiselinten päätökset tai vastaavat järjestelyt, joilla rajoitetaan tai ohjataan samalla tasolla toimivien yritysten kilpailukeinojen käyttöä. Sopimus voi olla suullinen tai kirjallinen tai se voi olla esimerkiksi toimialajärjestön päätös. Juridisella muodolla ei ole merkitystä tai sillä onko järjestely juridisesti sitova (nk. herrasmiessopimukset, hintasuositukset). Myös yritysten väliset yhdenmukaistetut menettelytavat markkinoilla (esim. hinnoittelussa) kuuluvat kiellon piiriin. Periaatteessa kartellikiello koskee kilpailijoiden keskinäisiä järjestelyjä, joiden tarkoitus on keskinäisen markkinakäyttötymisen yhdenmukaistaminen.

Yleensä kielletyssä yhteistoiminnassa mukana olevat yritykset ovat aktuaalisia kilpailijoita, mutta se ei ole välttämätöntä. Yhteistoiminnan mukana olevien ei tarvitse olla aktuaalisia kilpailijoita, jos potentiaalinen kilpailutilanne yritysten kesken voi kohtuullisella todennäköisyydellä syntyä (esim. toiminta laajenee alalle tai alueelle). Kartellikiellon soveltaminen edellyttää, että kyseessä on tavalla tai toisella päätetty yhteistyö muiden

yrityksien kanssa. Kilpailulaki säätelee myös seuraamukset tilanteisiin yrityksen osallistumisesta kiellettyyn yhteistoimintaan.

5.3 Vertikaaliset kilpailunrajoitukset

Vertikaalisilla kilpailunrajoituksilla tarkoitetaan eri tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien välisiä kilpailunrajoituksia. Rajoitukset voivat perustua sopimukseen tai yksipuolisiin toimenpiteisiin. Jälleenmyyjille voi valmistaja esimerkiksi asettaa tuotteen hinnoittelua, markkinointia tai myyntialuetta koskevia rajoituksia. Toisaalta taas myös esimerkiksi ostajana toimiva kauppaketju voi asettaa toimittajalle ehtoja ja rajoituksia. Rajoitukset voivat olla hinnoittelua koskevia (määrähinnoittelu) tai muita rajoituksia (esim. yksinoikeus). Kaikki vertikaaliset kilpailunrajoitukset eivät ole kiellettyjä.

Vertikaalisen kilpailunrajoitus sopimuksen tunnusmerkkejä

- 1) ostaja- ja myyjäsuhteessa eri tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien elinkeinonharjoittajien välillä rajoitetaan yksi tai useampia kilpailun kannalta relevantti kilpailuparametri
- 2) yhden sopijapuolen toimintavapautta suhteessa kolmansien osapuolten kanssa solmittavissa sopimuksissa rajoitetaan (vaihdantasopimus)
- 3) sopijapuolet säilyvät juridisesti itsenäisinä

Määrähinnoittelun osalta on sallittua asettaa ylin sallittu hinta jos markkinaosuusraja 30 % ei ylity tai antaa hintasuositus (OVH). Hintasuositus on kielletty jos kyseessä ei aito suositus ja erityisesti jos suosituksesta poikkeamiseen on liitetty sopimussuoraamus. Alimman sallitun hinnan, jolla tuotetta saa myydä, asettaminen on lähtökohtaisesti aina kielletty.

Yksinoikeussopimukset voivat olla esimerkiksi jakelusopimuksia, jolla tietylle jälleenmyyjälle annetaan yksinoikeus tietylle toiminta-alueelle. Vastavuoroisesti toimittaja voi vaatia jälleenmyyjää sitoutumaan myymään ainoastaan ko. toimittajan tuotemerkkiä.

Yksinmyyntisopimus

Tuotteen valmistaja antaa jälleenmyyjälle yksinoikeuden tietyllä alueella

Yksinostosopimus

Tuotteen ostaja sitoutuu ostamaan tuotetta ainoastaan tietyltä jälleenmyyjältä

Yksinmyyntisopimusten osalta Lapin matkailualalla tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että joku palveluntarjoaja päättää palvelujen myynnistä vain tietyille matkanjärjestäjille. Yksinoikeussopimukset eivät suoraan ole kiellettyjä. Erityisesti jos relevanteilla markkinoilla oleva kilpailu on tarpeeksi voimakasta, niin yksinoikeussopimukset ovat lähtökohtaisesti sallittuja.

Selektiivinen jakelu tarkoittaa sitä, että toimittaja valitsee jälleenmyyjät joiden kanssa hän haluaa ryhtyä liikesuhteeseen. Valinta voi perustua esimerkiksi laatuun, oheispalveluihin, myyjien ammattitaitoon. Selektiivinen jakelu on pääsääntöisesti Suomessa sallittu, kun jakelutapa on objektiivisesti perusteltu ja valittuja kriteerejä on johdonmukaisesti noudatettu.

5.4 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

Perustamissopimuksen 102 artiklassa kielletään määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Määräävässä asemassa olevan yrityksen markkinaosuus on selvästi kilpailijoita suurempi

(tyypillisesti vähintään 40–45 %), ja yritys nauttii kilpailueduista, jotka antavat sille taloudellista valtaa.

EU:n tuomioistuimen määritelmässä korostetaan, että määräävässä asemassa oleva yritys voi käyttäytyä merkittävässä määrin kilpailijoistaan, asiakkaistaan ja viime kädessä kuluttajista riippumattomasti. Määräävässä asemassa olevan yrityksen riippumattomuuden vastapainona on asiakkaiden riippuvuus ja kilpailijoiden haavoittuvuus. Määrävä markkina-asema itsessään ei ole kielletty, ainoastaan aseman väärinkäyttö suhteessa asiakkaisiin tai kilpailijoihin.

Määräävän aseman todentamisen esikysymyksenä on määriteltävä tapauksen relevantit hyödyke- ja maantieteelliset markkinat. Väärinkäyttökiellon esimerkkiluettelossa korostuu markkinavoiman kohtuuttoman hyödyntämisen estäminen suhteessa asiakkaisiin. Käytännössä väärinkäyttövalvonnassa painottuu ennen muuta kilpailuprosessin turvaaminen. Valtaosa EU:n komission ja tuomioistuinten käsittelemistä tapauksista on liittynyt tilanteisiin, joissa markkinoita hallitseva yritys on pyrkinyt estämään kilpailijoiden toimintaa tai sulkemaan kilpailijat kokonaan markkinoiden ulkopuolelle.

Metsähallitus muutti erään Pohjois-Suomessa toimivan laskettelukeskuksen maanvuokrasopimusta hinnoittelun osalta. Uuden maanvuokrasopimuksen vastike muodostui kiinteästä ja liikevaihtoon sidotusta vuokranosasta. Kilpailulaissa määräävässä markkina-asemassa olevalle asetetut kohtuullisuus- ja tasapuolisuusvelvoite edellyttävät, että määräävässä markkina-asemassa olevan elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä ei saa asettaa eikä soveltaa sellaisia ehtoja ja määräyksiä, jotka merkitsevät sen asiakasyritysten joutumista perusteettomasti eri asemaan. Liikevaihtoon sidottu vuokranosa katsottiin olevan määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä sen asettaessa elinkeinonharjoittajat eri asemaan liiketoiminnan järjestämisen tehokkuuden perusteella. Ehto ei täyttänyt tasapuolisuusvaatimusta. Metsähallitus oli vaatinut välitöntä siirtymistä uuteen sopimukseen. Ehto ei täyttänyt kohtuullisuusvaatimusta. Kilpailuviraston ratkaisu 509/61/94

5.5 Vakiosopimukset ja ehtoyhteistyö

5.5.1 Vakiosopimuksista

Vakioehtosopimus on sopimus, joka joltakin osaltaan solmitaan käyttämällä *vakioehtoja eli yleisiä sopimusehtoja*.

Vakiosopimuksen vastakohta on kokonaisuudessa yksilöllinen sopimus. Käytännössä erottelu vakioehtosopimukseen ja yksilöllisiin sopimuksiin ei ole tiukka. Sopimuskäytännössä voi sopimus olla myös osin vakioehtoinen (ts. sopimuksen liitteenä ovat sovellettavat vakioehdot) ja osin yksilöllinen. Tällöin sopimus voi olla sidottu vakioehtoihin, jotka ovat sopimuksen liitteenä, mutta esim. tietyistä ehdoista on sopimuksessa sovittu vakioehdoista poikkeavasti tai tiettyjä vakioehtokohtia ei oteta sopimukseen ollenkaan. Sopimukseen on voitu sopimuskumppanin kanssa yksilöllisesti sopia esimerkiksi maksuehdosta, riidanratkaisusta ja oikeuspaikasta vakioehdoista poiketen. Velvollisuutta hyväksyä sopimuksen yhteyteen liitettyjä vakioehtoja kokonaisuudessaan ei ole, vaan ehdot voidaan sopia sovellettavaksi esimerkiksi vain tietyiltä osin.

Vakioehtosopimus

- vain vähän yksilöllisiä kohtia

Yksilöllinen sopimus

- kokonaisuudessaan
yksilöllisesti laadittu sopimus

Vakiosopimusoikeudelliset ongelmat ovat siis erilaatuisten ehtojen, ei sopimusten välillä. Ongelmat koskevat pääasiassa vakioehtojen käyttöä sillä yksilöllisesti muotoillut ehdot eivät tarjoa erityisongelmia vaikka olisivatkin osa vakiosopimusta.

Mitä tarkoittaa vakioehto eli yleinen sopimusehto?

1. Vakioehto laaditaan käytettäväksi useissa yksittäisissä sopimuksissa,
2. Laaditaan silmällä pitäen myöhempiä sopimussuhteita ja
3. Tarkoitus käyttää useiden sopimuskumppanien kanssa.

Vakioehtojen ja yksilöllistenehtojen välinen kahtiajako ilmenee liukuvana asteikkona ja tämän takia mm. EU:n vakioehtoja koskevan kohtuuttomuusdirektiivin soveltamisalaa on vaikeuksia rajata.

Miten yksipuolisesti laaditut vakioehdot eroavat yhteisesti laadituista ehdoista? Yksipuolisesti laaditut on sopimussuhteen toisen osapuolen laatimat ehdot, kun taas yhteisesti laaditut (*agreed documents*) ovat syntyneet molempien osapuolten neuvottelujen tuloksena.

Vakioehdot voi laatia esimerkiksi yksittäinen yritys omaa toimintaansa varten tai järjestö useiden yritysten käyttöön. Tällaisia ehtoja voidaan kutsua *yritysehdoiksi* tai *toimialaehdoiksi*.

Liittymissopimus ja *liittymisehdot* kuvaavat vakioehtojen tosiasiallista merkitystä sopimuksen solmimisessa. Liittymissopimusta käytettäessä tilanne on yleensä sellainen, että vakioehtoja käyttävä osapuoli kieltäytyy solmimasta sopimusta muilla ehdoilla ja näin vastapuolella on valinnanvapaus rajoittunut siihen, että haluaako hän solmia kyseisen sopimuksen (liittyä ehtoihin) vai ei.

Sopimuksia yleisesti ja sopimustyyppejä erikseen koskevia sääntöjä on usein sovellettava sekä vakioehtoihin että yksilöllisiin ehtoihin. Lainsäädäntö ei tee selvää eroa vakiosopimusten ja yksilöllisten sopimusten eikä vakioehtojen ja yksilöllisten ehtojen välillä. Esimerkiksi Kuluttajansuojalain 3 luku sekä Laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä koskevat molemmat sekä vakioehtoja että yksilöllisiä ehtoja. Kuitenkin tietyissä sopimusehdoissa koskevissa erityissäännöksissä on nimenomaisesti ilmoitettu säännösten koskevan vain vakioehtoja esimerkiksi luottolaitostoiminnassa ja sähkönvähittäismyynnissä nämä ovat tyypillisiä.

Kuluttaja-asiamies on myös tarkastanut osalla aloista vakioehtoja, jotka ovat löydettävissä kuluttaja-asiamiehen verkkosivuilta. Tällainen tarkastus ei kuitenkaan merkitse sitä, että vakioehtoja ei silti voitaisi pitää kohtuuttomina yksittäisissä sopimussuhteissa.

5.5.2 Vakiosopimuskäytäntö

Tosiasiallinen sopimusvapaus tarkoittaa osapuolen mahdollisuuksia tosiasiallisesti vaikuttaa solmimiensa sopimusten sisältöön, kun taas *normatiivisen sopimusvapauden* laajuuden määräävät voimassaolevat normit. Vakioehtosopimukset ovat hyvä esimerkki siitä, että laaja normatiivinen sopimusvapaus voi merkitä toiselle osapuolelle hyvin rajallista tosiasiallista sopimusvapautta.

5.5.3 Vakioehdot ja yksittäinen sopimus

Liittämisongelmaksi kutsutaan sitä, miten vakioehdosta tulee yksittäisen sopimuksen osa, joka sitoo yksittäistä osapuolta – erityisesti sellaista osapuolta, joka ei ole osallistunut niiden laadintaan ja jonka sitoutumista ilmaiseva oikeustoimitahto on erittäin heikko. Monet tapaukset ratkaistaan hyväksymällä oletettu eli fiktiivinen tahto, jotta tahdonmuodostus loisi sitovan vaikutuksen.

Koska vakioehdot saattavat näin tulla sitoviksi varsinaisen osapuolitahtoon niitä kattamatta, on kehittynyt näitä korjaavia periaatteita, joiden avulla yksittäistapauksessa käsillä olevalle osapuolitahtoon voidaan antaa etusija vakioehtojen sisällölle.

- (i) Oppi yksilöllisten ehtojen ensisijaisuudesta vakioehtoihin nähden ja
- (ii) Oppi sitovuuden rajoituksista yllättävien ja ankarien ehtojen suhteen

Vakioehtojen *tulkinnassakin* on ongelmia perinteisen sitoutumistahtoa korostavan ajattelutavan kanssa. Lähtökohtaisesti yksilöllisten sopimusten tulkinnassa tarkoituksena on saavuttaa yhteensopiva lopputulos sen kanssa, mihin osapuolet yhteisesti pyrkivät. Vakioehtoja kuitenkin tulkitaan yleensä laatijan vahingoksi, jos ehtojen sisältö jää tulkinnanvaraiseksi.

5.5.4 Ehtoyhteistyöstä

Ehtoyhteistyöllä tarkoitetaan kaikkea elinkeinonharjoittajien suoraan keskenään tai esimerkiksi jonkin keskusjärjestön piirissä harjoittamaa sopimusehtoihin liittyvää yhteistoimintaa, jonka tarkoituksena on ainakin joiltakin osin yhdenmukaistaa sopimuksella tarjottavia hyödykkeitä. Yhteistoiminnan tuloksena syntyvät siten yhdenmukaiset sopimusehdot eli koko alalle yhteiset standardit. Äärimmilleen vietynä ehtoyhteistyö voi johtaa siihen, että elinkeinonharjoittajat tarjoavat ehtoyhteistyön seurauksena samoja hyödykkeitä saman verran ja samaan hintaan. Ehtoyhteistyö voi koskea mitä vain elinkeinotoiminnassa käytettävien sopimusten ehtoja sopimusten yhdenmukaisesta rakenteesta aina markkinoinnissa käytettäviin periaatteisiin. Elinkeinonharjoittajan kannalta ehtoyhteistyö toisaalta vähentää tarvetta kilpailla ehtojen monipuolisuudesta ja toisaalta estää kilpailun ehtojen monipuolisuudella.

Ehtoyhteistyö voi vaikuttaa kilpailuun markkinoilla. Euroopan unionin sisämarkkinaoikeus ja kilpailuoikeuden säännökset sisältävät kieltoja sille, että yhdenmukaistetulla menettelyllä estettäisiin kysynnän ohjautuminen tarjonnan laadun ja hintatason mukaan. Kilpailulain säännökset turvaavat markkinamekanismia vahingollisilta kilpailunrajoituksilta. Säännösten toteutuminen perustuu niiden itseohjautuvuudelle. Kilpailuviraston suorittama valvonta on jälkipainotteista, eli se puuttuu yhdenmukaistettuihin sopimusehtoihin jälkikäteisesti. Siksi

elinkeinonharjoittajien ryhtyessä ehtoyhteistyöhön heidän tulee olla selvillä, ettei yhteistyötä pidetä ns. paljaana kilpailunrajoituksena.

5.5.5 Ehtoyhteistyön sallittavuus

Mikäli ehtoyhteistyö merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua se on kiellettyä, ellei sitä pidetä vähämerkityksellisenä eikä se kuulu ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan. Matkailualan ehtoyhteistyö ei sisälly erikseen sallittuihin kilpailunrajoituksiin. Yhteistyö on kuitenkin sallittua myös, jos se osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä (tehokkuuskriteeri) ja jättää kuluttajille tai asiakkaille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä (hyötyjen siirtymisen kriteeri). Tehokkuuskriteerin täyttäminen sallii kilpailua merkittävästi rajoittavan sopimusehtojen yhdenmukaistamisen, jos ehtoyhteistyöstä aiheutuu enemmän hyötyjä kuin kilpailun rajoittumisesta. Hyötyjen siirtymisen kriteeri edellyttää, että näin saatavista hyödyistä osan on kanavoiduttava edelleen kuluttajille. Teknisluontoisten sopimusten osalta riittää, että kuluttajille ei aiheudu ainakaan haittaa eli että niiden vaikutus on neutraali hyötyjen ja haittojen suhteessa. Näiden kriteerien lisäksi edellytetään, ettei ehtoyhteistyö aseta asianomaisille elinkeinonharjoittajille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja ei anna näille elinkeinonharjoittajille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia hyödykkeitä.

Ehtoyhteistyön tuloksena syntyvät standardit välittävät asiakkaille vertailukelpoista tietoa ja ja näin helpottavat rationaalisten ostopäätösten tekemistä. Lisäksi standardit edistävät kaupankäynnin läpinäkyvyyttä, joka tarkoittaa sopimuksiin liittyvien neuvottelu- ja valvontakustannusten (ns. transaktiokustannusten) pienentymistä. Elinkeinonharjoittajat puolestaan voivat keskittyä kilpailuun toimialallaan, eikä heidän tarvitse erikseen panostaa resurssejaan sopimusehtojen laadintaan. Kun kilpailuoikeuden lähtökohtaisena periaatteena kuitenkin on kartellikielto, jonka johdosta yhdenmukaistetut sopimusehdot ovat kiellettyjä, elleivät ne täytä edellä mainittuja sallintaperusteita. Sallintaperusteen olemassa ololle on nyrkkisääntönä, että selkeästi kuluttajan edunmukaisia menettelytapoja ei yleensä voida pitää kilpailulain vastaisina.

5.5.6 Ehtoyhteistyön kiellettävyys kilpailunrajoituksena ja merkittävyyskriteeri

Ehtoyhteistyö on kilpailulain 5§ tarkoittamaa sopimista, päätöstä tai yhdenmukaistettua menettelytapaa, ja sitä koskee myös kartellikielto. Ehtoyhteistyön tuloksena voi syntyä standardeja, jotka ovat erityisesti kiellettyjä paljaina kilpailunrajoituksina. Paljaita kilpailunrajoituksia ovat ehdot, joilla vaikeutetaan alalle pääsyä, jaetaan markkinoita, vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja, rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja, jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä. Mikäli ehtoyhteistyön tuloksena yhdenmukaistetut sopimusehdot eivät kuulu paljaisiin kilpailunrajoituksiin, edetään niiden sallittavuuden arviointiin.

Muu kuin paljaisiin kilpailunrajoituksiin kuuluva ehtoyhteistyö on sallittua, mikäli ne ovat vähämerkityksellisiä (merkittävyyskriteeri). Mikäli yhdenmukaistamiseen on osallistunut yrityksiä, joiden markkinaosuus jää yhdessä alle 10% markkinoista, ne sallitaan vähämerkityksellisinä. Mikäli osallistuvat yritykset eivät ole aktuaalisia tai edes potentiaalisia kilpailijoita keskenään, markkinaosuusraja on 15% osuus markkinoista yrityskohtaisesti.

Mikäli merkittävyyskriteeri ei täyty, edetään sallittavuuden tutkimisen kolmanteen vaiheeseen.

5.6 Seuraamukset

Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja aluehallintovirastot puuttuvat sellaisiin elinkeinonharjoittajien menettelytapoihin, jotka vähentävät talouden tehokkuutta tai estävät tai haittaavat perusteettomasti muiden elinkeinonharjoittajien toimintaa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi tutkia ja selvittää mahdollisia kilpailunrajoituksia oma-aloitteisesti tai toimenpidepyyntöjen perusteella. Kilpailunrajoituksia tutkitaan hallintoprosessissa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi määrätä elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinonharjoittajille seuraamusmaksun rikkomuksista.

Kilpailunrajoitus voidaan myös kieltää ja kiellon tehosteeksi voidaan asettaa väliaikainen kiello ja uhkasakko. Asiaan voi liittyvä myös siviilioikeudellisia puolia, kuten mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus. Lisäksi kilpailunrajoitukseen osallistunut yritys altistuu epävirallisille sanktioille, kuten huono julkisuus.

6. Immateriaalioikeudet

Immateriaalioikeuksista voidaan puhua myös aineettomina oikeuksina. Niillä suojataan aineetonta omaisuutta, kuten tekijänoikeuksia, tavaramerkkejä, toiminimiä tai patentteja. Oikeudenalojen järjestelmässä immateriaalioikeus on yksi varallisuusosoikeuden aloista. Immateriaalioikeuksilla, kuten patenteilla, tekijänoikeuksilla tai tavaramerkeillä, on taloudellinen arvo, joka määrittyy niiden markkina-arvona.

Immateriaalioikeudet ovat tyypillisesti oikeuksia, joihin perusyrittäjä ei ole käytännössä joutunut perehtymään juuri lainkaan. Liiketoimintojen siirryttyä kehityksen myötä suorastaan räjähdysmäisesti verkkoon on näistä aineettomista oikeuksista tullut hyvin merkityksellisiä liiketoiminnan välineitä sekä markkinoinnin ja myynnin työkaluja. Useat näistä aineettomista oikeuksista ovat sellaisia, että turvatakseen käyttämänsä oikeuden yrittäjän tulee suorittaa oikeuden osalta rekisteröinti tai muu vahvistustoimi. Ellei yrittäjä suojaa omia aineettomia oikeuksiaan lain edellyttämällä tavalla ovat ne periaatteessa ”kaikkien riistaa”. Liiketoimintojen siirryttyä verkkoon markkina-alue on periaatteessa maailmanlaajuinen. Kuitenkin aineettomien oikeuksien suojaamisessa ei ole olemassa maailmanlaajuisia järjestelmää vaan sen sijaan lukuisia eri alueelle suojaa-antavia järjestelmiä. Tämän vuoksi kunkin yrittäjän tulee harkita oman asiakaskohderyhmänsä ja kilpailijoidensa perusteella mille alueille hänen käyttämiensä aineettomien oikeuksien suojaa on tarkoituksenmukaista hakea. Eri suojaa-alueina voidaan mainita mm. Suomi ja muut kansalliset valtiot, EU, USA, Kiina ja Venäjä. Näiden oikeuksien suojan hakeminen ja ylläpitäminen eri alueilla on varsin kallista, joten tosiallinen suojan tarve tulee aina harkita tarkkaan.

Lähtökohtaisesti immateriaalioikeudet ovat luovutettavissa. Immateriaalioikeuksiin voidaan usein myös myöntää käyttöoikeuksia eli lisenssejä. Immateriaalioikeuksien loukkaus on sanktioitu. Mikäli toinen toimija hyödyntää immateriaalioikeuksia oikeudettomasta, on immateriaalioikeuden haltijalla esimerkiksi oikeus kieltää käyttö ja vaatia vahingonkorvauksia. Immateriaalioikeuksilla on erilaisia suojan kohteita. Tekijänoikeus suojaa kirjallista tai taiteellista teosta. Tavaramerkki suojaa tuotteen tai palvelun tunnusta.

Immateriaalioikeudet on perinteisesti jaettu kahteen pääalueeseen, tekijänoikeuteen ja teollisoikeuteen seuraavasti:

Tekijänoikeudet

- 1) (Varsinainen) tekijänoikeus
Säveltäjän, kuvataiteilijan sekä *muiden vastaavien tekijöiden oikeudet luomuksiinsa*
- 2) Lähioikeudet
Esittävän taiteilijan, kuvatallenteen tuottajan, valokuvaajan oikeudet

Teollisoikeudet

- 1) Patenttioikeus
- 2) Hyödyllisyysmallioikeus
- 3) Mallioikeus
- 4) Integroitujen piirien piirimallien suoja
- 5) Kasvinjalostajanoikeus
- 6) Tavaramerkkioikeus
- 7) Maantieteellisten merkintöjen suoja
- 8) Toiminimioikeus
- 9) Suoja sopimatonta menettelyä vastaan

Laajemmin ymmärrettynä immateriaalioikeuksien alle voidaan lukea myös toiminimioikeus, verkkotunnukset, EU-lähtöinen maantieteellisten merkintöjen suoja sekä sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa.

Nykyisin yritykselle sitä perustettaessa rekisteröidään toiminimi ja mahdollisesti rinnakkaistoiminimi ja aputoiminimi. Samassa yhteydessä yritys usein merkitsee itselleen myös verkkotunnuksen. Yritys voidaan perustaa esimerkiksi tietyn keksinnön ympärille,

jolloin yritys voi esimerkiksi hakea keksinnölleen patenttia tai hyödyllisyysmallioikeuden tai mallioikeuden rekisteröintiä. Tekijänoikeus on immateriaalioikeuksista ainoa joka syntyy tekijälle automaattisesti, tekijä ei tosin voi olla ilman erityisiä sopimuksia yritys. Teollisoikeudet edellyttävät joko vakiintumista, rekisteröintiä tai hakemusta. Hakuprosessi vaihtelee oikeuksittain.

Immateriaalioikeuksien jaottelu ei käytännössä ole ehdoton. Usein on ns. päällekkäissuojan tilanteita, joissa suojan kohteeseen soveltuu useampi kuin yksi suojamuoto (esimerkiksi piirros voi saada suojaa sekä rekisteröitynä tavaramerkkinä että tekijänoikeuden kautta). Tilanne voi olla myös, että tuotetta ei suoraan ole kannattavaa suojata hakemalle esimerkiksi patenttia tai mallioikeutta. Tehokkain suoja voi olla pitää suojan kohde salassa yrityksen sisällä ja velvoittaa työntekijät ja yhteistyökumppanit salassapitosopimuksin. Immateriaalioikeuden rekisteröinti ja suojan saaminen edellyttää nimittäin lähtökohtaisesti jonkin asteista julkaisemisesta.

Suomessa haetut ja rekisteröidyt teollisoikeudet antavat lähtökohtaisesti suojan ainoastaan Suomessa. Kansainvälinen suoja on pääsääntöisesti haettava erikseen tai laajennettava kansallinen hakemus kattamaan myös Suomen ulkopuolisia alueita. Maailma voidaan karkeasti jakaa kolmeen suojatasoon: 1. Suomi (kansallinen taso), 2. EU-taso ja 3. Muut maat. Universaalialia suojaa ei ole olemassa immateriaalioikeuksille. Suoja perustuu lähtökohtaisesti valtioiden kansallisesti myöntämään suojaan. EU:n ulkopuolisten maiden osalta suoja pohjautuu usein kansainvälisiin sopimuksiin, mutta rakentuu viime kädessä kunkin maan kansallisen lainsäädännön mukaisesta (esim. Kiinassa Kiinan, USA:ssa USA:n lait).

Esimerkiksi Suomessa rekisteröity toiminimi ei automaattisesti takaa suojaa Saksassa tai Suomessa rekisteröity tavaramerkki ei automaattisesti saa suojaa Yhdysvalloissa. Tekijänoikeuksien osalta oikeudet ovat syntyvät tekijälle suoraan ja kansainvälisesti, mutta ulkomaan oikeusjärjestyksen antaman suojan sisältö ei välttämättä vastaa Suomen oikeusjärjestyksen antamaa suojaa (esimerkiksi suoja-aika tekijän kuolemasta voi vaihdella maittain).

Suomessa viranomaistahona toiminimien, tavaramerkkien, mallioikeuksien, patenttien ja hyödyllisyysmallioikeuksien osalta on Patentti- ja rekisterihallitus.

Tässä kirjoituksessa käsitellään erityisesti matkailuyrittäjän toimintaan liittyviä immateriaalioikeuksia. Niistä keskeisimmät ovat toiminimet, tavaramerkit ja tekijänoikeudet.

6.1 Immateriaalioikeudet tiivistetysti

Immateriaalioikeus	Suojan kohde	Saannin edellytykset	Syntyminen
TAVARAMERKKI (tavaramerkkilaki)	tuotteen tai palvelun tunnus	- erottamiskykyinen - hyvän tavan mukainen - ei johda yleisöä harhaan	rekisteröinti tai vakiintuminen
TEKIJÄNOIKEUS (tekijänoikeuslaki)	kirjallinen tai taiteellinen teos	- itsenäinen ja omaperäinen	automaattisesti tekijälle
TOIMINIMI (toiminimilaki)	elinkeinonharjoittajan toiminnassaan käyttämä nimi	- erottamiskykyinen - ei harhaanjohtava	rekisteröinti tai vakiintuminen
VERKKOTUNNUS (.fi-tunnukset, tietoyhteiskuntakaari)	osoitetieto	- 2-63 merkkiä - ei saa vastata tai muistuttaa toisen suojattua nimeä tai merkkiä	merkintä
PATENTTI (patenttilaki)	keksintö	- uusi - eroaa olennaisesti olemassa olevista - käytettävissä teollisesti	myönnetään hakemuksesta
HYÖDYLLISYYSMALLI (laki hyödyllisyysmallioikeudesta)	keksintö	- uusi - eroaa olemassa olevista - käytettävissä teollisesti	rekisteröinti
MALLIOIKEUS (mallioikeuslaki)	esineen ulkomuoto	- uusi - yksilöllinen	rekisteröinti

Maantieteelliset alkuperämerkinnät

Suojan kohde	Saannin edellytykset	Syntyminen
Suojattu alkuperänimitys - tietyltä alueelta oleva tuote, jonka laatu ja ominaisuudet johtuvat ympäristöstä ja jonka kaikki tuotantovaiheet alueella. Suojattu maantieteellinen merkintä - tietyltä alueelta oleva tuote, jonka laatu, maine tai muu ominaispiirre juontuu pääosin alkuperästä ja jonka tuotantovaiheista ainakin yksi alueella. Aito perinteinen tuote - kuvaa tiettyä tuotetta tai elintarviketta, joka vastaa tuotanto- tai jalostusmenetelmän tai koostumuksen osalta perinteistä käytäntöä kyseisen tuotteen tai elintarvikkeen kohdalla tai valmistetaan perinteisesti käytetyistä raaka-aineista tai ainesosista.	Suojattu alkuperänimitys ja Suojattu maantieteellinen merkintä - tuote-eritelmän pääkohdat: nimi, tuotekuvaus, mukaan lukien tarvittaessa pakkausta ja merkintöjä koskevat erityissäännöt, ja maantieteellisen alueen tarkka määrittäminen; - kuvaus tuotteen ja tapauksen mukaan joko kohdassa tarkoitettun maantieteellisen ympäristön tai maantieteellisen alkuperän välisestä yhteydestä sekä tarvittaessa yhteyden perusteena olevat tuotekuvaukset tai tuotantomenetelmän erityispiirteet Aito perinteinen tuote - oltava ollut perinteisesti käytössä - osoitettava tuotteen perinteinen luonne tai erityisluonne	hakemus ja rekisteröinti

6.2 Tavaramerkit

6.2.1 Tavaramerkin tehtävät

Tavaramerkin tehtävänä on tuotteen yksilöiminen. Tietty tuote halutaan erottaa muista markkinoilla olevista tuotteista (nk. tavaramerkin erottamisfunktio). Tavaramerkkien avulla kuluttajalla pystyy erottamaan tavaramerkin haltijan tuotteet muista markkinoilla olevista tuotteista. Lisäksi myös esimerkiksi toiminimi on tavaramerkin ohella yrittäjälle keino erottautua muista elinkeinonharjoittajista. Tavaramerkillä on erottamisfunktion lisäksi esimerkiksi alkuperäsfunktio, laatu- eli garantiafunktio ja kilpailufunktio. Alkuperäsfunktiolla tarkoitetaan, että tavaramerkin yksi tehtävä on osoittaa sillä merkittyjen tuotteiden olevan peräisin samasta kaupallisesta lähteestä. Garantiafunktion merkitys on, että kuluttaja olettaa samalla tavaramerkillä varustetun tuotteen olevan samanlaatuista. Kilpailufunktiolla tarkoitetaan, että kuluttajalle kehittyä merkkiuskillisuus ja kuluttaja ostaa samalla tavaramerkillä varustettu tuotetta uudestaan.

Tavaramerkin funktiot	
Erottamisfunktio	Erottaminen muista tuotteista
Alkuperäsfunktio	Kaupallisen lähteen yksilöinti
Laatu- eli garantiafunktio	Samalla merkillä varustettu tavara on laadultaan samanlaista
Kilpailufunktio	Tuotteiden markkinoinnin edistäminen

Tavaramerkinormisto Suomessa

Suomessa tavaramerkkejä koskeva keskeinen laki on tavaramerkkilaki sekä siihen vaikuttava EU:n tavaramerkkidirektiivi ja Euroopan unionin tavaramerkkiä koskeva tavaramerkkiasetus. Tulkittaessa Suomen tavaramerkkilakia on huomioitava EU:n tuomioistuimen ratkaisut direktiivin oikeasta ymmärtämisestä. Tämän lisäksi voidaan ohjeistuksena käyttää direktiiviä vastaavan tavaramerkkiasetuksen ja Euroopan unionin teollisoikeuksien viraston (EUIPO) ja sen muutoksenhakuinstanssien ratkaisukäytäntöä.

Tavaramerkin voi kansainvälisesti rekisteröidä Madridin pöytäkirjan mukaisesti WIPOssa tai EU-alueelle Euroopan unionin tavaramerkiksi. Muiden kuin Madridin sopimukseen liittyneiden maiden osalta on tavaramerkki rekisteröitävä maakohtaisesti.

6.2.2 Tavaramerkki

Tavaramerkki on yksinoikeus, jonka voi saada joko vakiinnuttamalla tai rekisteröimällä. Käytännössä rekisteröinti on yleisin tapa saada yksinoikeus tavaramerkkiin. Vakiinnuttamisen osalta edellytetään, että tavaramerkki on asianomaisissa elinkeino- tai kuluttajapiireissä yleisesti tunnettu haltijan tavaroiden erityisenä merkinä. Tämän osoittaminen on huomattavasti vaikeampaa kuin tavaramerkin rekisteröiminen.

Tavaramerkkinä voi olla mikä tahansa merkki, joka voidaan esittää graafisesti ja jonka avulla voidaan erottaa elinkeinotoiminnassa liikkeeseen lasketut tavarat toisten tavaroista. Tavaroiden tarkoitetaan tässä myös palveluita. Tavaramerkkinä voi olla erityisesti sana mukaan lukien henkilönimi, kuvio, kirjain, numero taikka tavaroiden tai sen päällyksen muoto. Lisäksi tavaramerkiksi voidaan rekisteröidä esim. äänimerkki, joka on esitetty nuotein tai ääniaaltopiirroksin (esim. MGM:n karjuva leijona).

Lisäksi jokainen saa elinkeinotoiminnassa käyttää sukunimeään, osoitettaan toiminimeään, aputoiminimeään tai toissijaista tunnustaan tavaroidensa tunnusmerkkinä, jollei sen käyttö

ole omiaan aiheuttamaan sekaannusvaaraa toisen jo suojattuun tavaramerkkiin tai sellaiseen nimeen, osoitteeseen tai toiminimeen, jota toinen jo oikeutetusti käyttää elinkeinotoiminnassaan.

Tavaramerkkiin ei saa ottaa toisen nimeä tai toiminimeä. Tavaramerkkiin ei myöskään saa ottaa toisen aputoiminimeä tai toissijaista tunnusta, paitsi milloin näiltä puuttuu erottamiskyky tai kysymys on eri toimialoista tai tavaralajeista.

6.2.3 Listaus yleisimmistä tavaramerkkiluokista esimerkein.

Tavaramerkkityyppi	Esimerkki
Kuviomerkki	
Sanamerkki	Veikkaus
Kirjainmerkki tai numeromerkki	BMW PWC
Yhdistelmämerkki	
Tavaran päällys	 (730) MEIRA OY, Helsinki, Helsingfors, FI (740) Berggren Oy Ab (554) Ulkousurekisteröinti. - Märket avser utstyrel. (591) Musta, Keltainen, Valkoinen, Vaaleanruskea - svart, gult, vitt, ljusbrunt (511) 29, 30, 32 NCL(10)
Tavaran muoto	
Värimerkki	 (730) R-KIOSKI OY, Vantaa, Vanda, FI (740) Roschier Brands Asianajotoimisto Oy (558) Värirekisteröinti. - Märket avser färg. (591) PANTONE valkoinen 000C, PANTONE sininen pms 300, PANTONE keltainen pms 108 - PANTONE vitt 000C, PANTONE blått pms 300, PANTONE gult pms 108 (511) 35 NCL(10)
Äänimerkki	 (Nokia tune)
Iskulauseet	KISMET - NIIN HYVÄÄ, ETTEI SANOTUKSI SAA
Liikkuvat merkit eli kuva-animaatiot	 "Merkki on liikkuva kuva, joka muodostuu neljästä kuvasta näytettynä peräjälkeen."
Palvelumerkit	OP VARAINHOITO

6.2.4 Tavaramerkkien rekisteröintiprosessi ja viranomaiset

Suomi

Suomessa tavaramerkin rekisteröintiä haetaan Patentti- ja rekisterihallitukselta (PRH). PRH:n kotisivuilla on lomakkeet ja ohjeistus tavaramerkin rekisteröimiseksi. Kun hakemus jätetään PRH:lle, tutkii PRH tavaramerkin myöntämisen edellytykset, Rekisteröintiedellytykset ovat, että tavaramerkki on erottamiskykyinen eikä se saa olla sekoitettavissa aikaisempiin merkkeihin tai toiminimiin tai muihin oikeuksiin.

Erottamiskyvyllä tarkoitetaan sitä, että tavaramerkin on erotettava tietyn haltijan tavarat tai palvelut muiden elinkeinonharjoittajien vastaavista. Tavaramerkki ei siten voi pelkästään kuvailla tuotteen tai palvelun ominaisuuksia. Kaikilta tavaramerkkityypeiltä vaaditaan erottamiskykyä, jotta ne voidaan rekisteröidä.

Sekoitettavuutta arvioidaan keskivertokuluttajan näkökulmasta. Jos keskivertokuluttajan voidaan olettaa sekoittavan tavaramerkit keskenään, ovat tavaramerkit sekoitettavissa. Sekoitettavuutta arvioidaan tapauskohtaisesti. Mahdollisia nk. sekoitettavuusesteitä ovat kotimaiset tavaramerkit ja hakemukset, Euroopan yhteisön tavaramerkit ja hakemukset, Suomen kohdistetut kansainväliset rekisteröinnit (WIPO) ja kotimaiset kaupparekisteriin haetut tai merkityt toiminimet. Arvioinnissa huomioidaan myös luokat, johon tavaramerkkiä haetaan. Aikaisemman tavaramerkin tai toiminimen haltija voi antaa suostumuksen tavaramerkin rekisteröintiin sekoitettavuusesteestä huolimatta. Hakija voi myös tarvittaessa kohdentaa tavaramerkin tavara- ja palveluluetteloa siten, että haettava tavaramerkki ei käsitä enää samankaltaisia tavaroita tai palveluita kuin esteenä oleva merkki.

Keskivertokuluttaja

Keskivertokuluttajaa ei todellisuudessa ole olemassa. Matkailuyritysten kohdalla voidaan keskivertokuluttajaksi mieltää keskivertomatkailija. Tavaramerkin sekoitettavuutta arvioidaan siten, että sekoittaisiko keskivertomatkailija tavaramerkit keskenään.

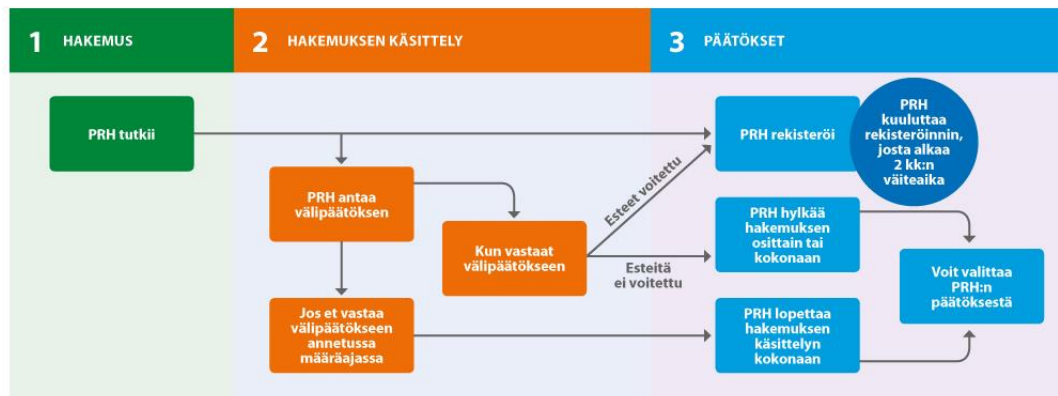
Keskeistä tavaramerkin rekisteröinnissä on sen kohdistaminen asianmukaisiin tavara- ja palveluluokkiin. Luokitus löytyy PRH:n verkkosivuilta ja sitä päivitetään säännöllisesti. Esimerkiksi seuraavat tavaramerkit ovat kohdistettuna seuraaviin luokkiin:

		
Luokkanumero	Nimikkeet	Versio
37	Rakentaminen; huolto ja korjaus; asennuspalvelut.	8-2002
39	Kuljetus; tavaroiden pakkaus ja varastointi; matkojen järjestäminen.	8-2002
41	Koulutus; koulutuksen järjestäminen.	8-2002

		
Luokkanumero	Nimikkeet	Versio
39	Matkojen järjestäminen.	10-2012

Mikäli edellytykset täyttyvät, myöntää PRH tavaramerkin, merkitsee tavaramerkin tavaramerkkirekisteriin ja kuuluttaa rekisteröinnistä (Tavaramerkkilehti). Kuuluttamisesta alkaa kulua kahden kuukauden väiteaika, jonka aikana kuka tahansa voi tehdä väitteen

rekisteröintiä vastaan. Jos väite hyväksytään, kumoaa rekisteriviranomainen rekisteröinnin. Muutosta PRH:n päätökseen voi hakea markkinaoikeudelta ja edelleen korkeimmalta oikeudelta, jos valituslupa myönnetään. Rekisteröinti on voimassa kymmenen vuotta kerrallaan ja se voidaan uudistaa kymmeneksi vuodeksi kerrallaan niin monta kertaa kuin halutaan.

Kuvio: Tavaramerkkihakemuksen käsittely.¹⁴

6.2.5 EU-tavaramerkki

Euroopan unionin tavaramerkkiä (EU-tavaramerkki) haetaan Euroopan unionin teollisoikeuksien viraston (EUIPO) kautta. Hakemuksen voi tehdä sähköisesti ja rekisteröity EU-tavaramerkki kattaa kaikki Euroopan unionin jäsenmaat.

Kuvio: EU-tavaramerkin rekisteröintiprosessi.¹⁵

EU-tavaramerkin rekisteröintiprosessiin liittyy useita vaiheita. Rekisteröintiprosessi alkaa EUIPOssa sen jälkeen kun EU-tavaramerkin hakijan hakemus vastaanotetaan. Rekisteröintiprosessista voidaan erottaa kolme jaksoa: tutkimusjakso, vastustusjakso ja rekisteröinti. Lisäksi on vielä mahdollisuus valittaa tehdystä päätöksestä.

Tutkimusjakso alkaa hakemuksen vastaanottamisella. Tutkimusjakson aikana tarkastetaan hakemuksen pakolliset tiedot ja perustiedot, tavaroiden ja palveluiden luokitus,

¹⁴

<https://www.prh.fi/fi/tavaramerkit/tavaramerkinhakijalle/hakemuksenkasittelyprhssa/tavaramerkkihakemuksenkasittelyvaiheetprhssa.html>

¹⁵ <https://euipo.europa.eu/ohimportal/fi/registration-process>

muotovaatimukset ja mahdolliset ehdottomat hylkäysperusteet (tavaramerkin oltava erottamiskykyinen muttei kuvaileva), Tämän jälkeen hakemus käännetään Euroopan unionin virallisille kielille ja EUIPO suorittaa tutkimuksen EU-tavaramerkkien tietokannassa ja etsii samanlaisia ja/tai samankaltaisia merkkejä.

Tutkimusjakson päätteeksi hakemus julkaistaan, josta alkaa vastustusjakso. Vastustusjakson aikana kolmansilla osapuolilla on mahdollisuus vastustaa EU-tavaramerkin rekisteröintiä. Käytännössä vastustamiselle on kaksi yleistä syytä: 1) Kolmannella osapuolella on aiempi oikeus/oikeuksia, jotka ovat ristiriidassa haetun tavaramerkin kanssa (väite) tai 2) Ehdoton hylkäysperuste (kolmannen osapuolen huomautus). Ehdottomalla hylkäysperusteella tarkoitetaan vaatimuksia, jotka tavaramerkin on täytettävä (erottamiskykyinen, ei kuvaile hakijan liiketoimintaa, selkeästi esitetty).

Jos kukaan ei tee väitettä tai kolmannen osapuolen huomautusta vastustusjakson aikana, EU-tavaramerkki rekisteröidään ja rekisteröinti julkaistaan. EUIPO:n päätöksestä on mahdollista valittaa.

6.2.6 Tavaramerkkien kansainvälinen rekisteröinti (WIPO)

Maailman henkisen omaisuuden järjestö (World Intellectual Property Organization, WIPO) hallinnoi Madridin pöytäkirjaksi kutsutun sopimuksen mukaista tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä.

Kuvio: Kansainvälisen tavaramerkin rekisteröintiprosessi.¹⁶

Kansainvälisen tavaramerkin rekisteröintiprosessi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa ennen kansainvälistä hakemusta on haettava tavaramerkin rekisteröintiä kotimaassa. Tämä tarkoittaa Suomessa joko PRH:n kautta haettavaa tavaramerkin rekisteröintiä tai EUIPO:n kautta haettavaa EU-tavaramerkin rekisteröintiä. Sen jälkeen kun tavaramerkki on myönnetty hakijalle tai hakemus on vähintään vireillä, voi hakija tehdä hakemuksen tavaramerkin rekisteröimiseksi kansainvälisesti. Hakemus jätetään joko kansallisen tavaramerkin osalta PRH:lle tai EU-tavaramerkin osalta EUIPOlle ja ko. viranomaisen sitten vahvistaa ja välittää hakemuksen WIPOlle.

Toisessa vaiheessa WIPO tekee hakemukselle muodollisen tarkastuksen, rekisteröi tavaramerkin kansainväliseen rekisteriin ja julkaisee kansainvälisen rekisteröinnin lehdessä (WIPO Gazette of International Marks). Lisäksi WIPO myöntää todistuksen rekisteröinnistä ja

¹⁶ http://www.wipo.int/madrid/en/how_madrid_works.html

ilmoittaa rekisteröinnistä niiden alueiden kansallisille viranomaisille, mihin suojaa on haettu. Kolmannessa vaiheessa kansalliset tai alueelliset viranomaiset tekevät päätökset tavaramerkin suojaamisesta alueellaan oman kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti joko 12 tai 18 kuukauden aikana. Kansallinen tai alueellinen viranomainen ilmoittaa päätöksestä WIPOlle, joka edelleen ilmoittaa päätöksestä hakijalle.

Kansainvälinen rekisteröinti on voimassa kymmenen vuotta ja se voidaan uusia suoraan WIPO:n kautta kymmeneksi vuodeksi kerrallaan. Kansallisen tai alueellisen viranomaisen osittain tai kokonaan kielteinen päätös tavaramerkin suojaamisesta vaikuttaa ainoastaan ko. alueen osalta. Se ei vaikuta muiden kansallisten tai alueellisten viranomaisten päätöksiin. Jos kansallinen tai alueellinen viranomainen myöntää tavaramerkille suojan ko. alueella, annetaan hakijalle ilmoitus suojan myöntämisestä. Hakija saa myös kielteisen päätöksen tiedoksi ja siitä on mahdollista valittaa alueellisen lainsäädännön mukaisesti.

Niiden valtioiden osalta, jotka eivät ole liittyneet Madridin sopimukseen, tavaramerkin suojaa haetaan kunkin maan kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Lista sopimukseen liittyneistä valtioista on löydettävissä WIPO:n verkkosivuilta.

Viranomaiset		Muutoksenhaku		
Suomi	Patentti- ja rekisterihallitus	Markkinaoikeus	Korkein oikeus	
EU	Euroopan unionin teollisoikeuksien virasto (EUIPO)	The Board of Appeal	General Court	Court of Justice of the European Union
Maailma / Madridin sopimus	World Intellectual Property Organization (WIPO)	Kunkin jäsenmaan kansallisen lainsäädännön mukaan		

6.2.7 Tavaramerkin haltijan oikeudet

Tavaramerkki antaa haltijalleen yksinoikeuden. Yksinoikeus tavaramerkkiin sisältää sen, että elinkeinotoiminnassa kukaan muu kuin merkin haltija ei saa tavaroittensa tunnuksena käyttää siihen sekoitettavissa olevaa merkkiä tavarassa tai sen päällyksessä, mainonnassa tai liikeasiakirjassa tai muulla tavalla, siihen luettuna myös suullinen käyttäminen.

Yksinoikeus on alueellisesti rajoitettu. Jos tavaramerkki on myönnetty Suomeen, on yrityksellä mahdollisuus kieltää muita käyttämästä tavaramerkkiä elinkeinotoiminnassa Suomen alueella. Tätä kutsutaan nk. kielto-oikeudeksi.

Tavaramerkki on erotettava toiminimestä. Toiminimi rekisteröidään yrityksen nimeksi. Lähtökohtana on, että jos Suomessa rekisteröity toiminimi on sekoitettavissa rekisteröitävään tavaramerkkiin, ei tavaramerkkiä saa rekisteröidä.

6.2.8 Esimerkkejä tavaramerkin hakemusmaksuista

Alue	Suojan kesto	Kustannukset	
Suomi	10 vuotta	Hakemusmaksu (sähköhak., 1 luokka)	215,00 €
		Rek. uudistaminen (sähköhak., 1 luokka)	275,00 €
EU (28 jäsenmaata)	10 vuotta	EU-tavaramerkki perusmaksu (1 luokka)	850,00 €
		Perusmaksu tavallisen EU-tavaramerkin sähköisestä uudistamisesta	850,00 €
Maailma Madridin sopimus (97 maata)	10 vuotta	Kansainvälisen rekisteröintihakemuksen vastaanottomaksu	155,00 €
		Perusmaksu, jos tavaramerkin jäljennökset eivät ole värillisiä	589,75 €
		Maa-/aluekohtaiset lisämaksut (1 luokka):	
		Euroopan unioni	810,11 €
		Kiina	224,88 €
		OAPI (Afrikka)	576,56 €
		USA	271,84 €
		Uudistamismaksu	589,20 €
		Maa-/aluekohtaiset lisämaksut uudistamisesta (1 luokka):	
		Euroopan unioni	810,11 €
		Kiina	449,34 €
		OAPI (Afrikka)	720,93 €
		USA	333,85 €
Muut Kanada	15 vuotta		

6.3 Tekijänoikeus

6.3.1 Teos ja teoskynnys

TEOS

Alkuperäisteos

- Tekijän henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos

Jälkipäätösteos:

Käännös tai muunnos

- teos on käännetty toiselle kielelle tai sitä on muutettu

Kokoomateos

- teoksia tai teosten osia yhdistelemällä aikaansaatu kirjallinen tai taiteellinen kokoomateos

Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen tekijälle, kun teos ylittää teoskynnyksen. Teoksen tekijänä on luonnollinen henkilö eli ihminen ja tekijänoikeudet eivät ilman sopimus siirry yritykselle vaikka teoksen olisi esimerkiksi yrityksen työntekijä työsuhteessa luonut. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti (yhteisteos). Tekijällä tarkoitetaan tekijänoikeuksien omistajaa (teoksen tekijää tai sitä kenelle oikeudet on siirretty.)

TEOSKYNKY

Teos on itsenäinen ja omaperäinen, tarkoittaen ettei kukaan muu, jos olisi työhön ryhtynyt, olisi tehnyt täysin samanlaista teosta.

Teos voi olla esimerkiksi kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Alla esimerkkejä teossuojaa koskevista ratkaisuista:

Teossuojan alla esimerkiksi

- Oppikirjan sanasto,
- Mainoksen luonnos
- Jalkapallo-ottelun suullinen selostus
- taiteilijan suunnittelema rannekoru
- Tekstiilitaiteilijan sommittelema ryijy
- Suunnistuskartta
- Verkkokaupan sopimusehdot
- Ski-info -moniste

Teossuojan ulkopuolella esimerkiksi

- Tyyppitalon julkisivu ja ulkomuoto
- Suunniteltu sohvakalusto
- Autonkuljettajatutkimnon suorittamista varten käytettävä kyselylomake
- Kattovalaisin
- Huvimaja
- Urheiluauton ulkomuoto
- Kyselylomake
- Saunalämpömittari

Käännöksien ja muunnelma teosten osalta tekijänoikeus rajoittuu kääntäjän tai muuntelijan omaan panokseen. Jälkiperäiset tekijänoikeudet eivät rajoita alkuperäisten tekijöiden oikeuksia. Jälkiperäisten teosten osalta edellytetään myös omaperäisyyttä.

Teostason ylittyminen vaihtelee teoslajeittain ja erityisesti omaperäisyys voidaan ymmärtää eri tavalla eri teoslajeissa. Teoksen suojaaminen edellyttää tiettyä omaperäisyyden astetta ja se vaihtelee teostyypeittäin. Teoksen taiteellisuudella ei ole merkitystä omaperäisyyden arvioinnissa. Suojan saamisen kannalta heikot ja korkeatasoiset taiteelliset teokset ovat samassa asemassa. Konkreettisessa tilanteessa omaperäisyyden arviointia helpottaa mahdollisuus vertailla teosta muihin.

Teostasoarviointi

- Edustaako teos tekijän itsenäistä ja omaperäistä ratkaisua?
- Onko teos syntynyt ohjeita ja esikuvia noudattamalla?
- Eroaako teos muotoilunsa rakenteensa ja verhoilunsa puolesta olennaisella tavalla muista markkinoilla olevista tavaroista?
- Onko teos seurausta tavarantoiminnan käyttötarkoituksesta?
- Ilmentääkö teos tekijän persoonallista panosta?
- Osoittavatko teoksessa tehdyt ratkaisut luovuutta?

Teostason arvioinnin suorittavat ja ovat suorittaneet tekijänoikeusneuvosto, käräjäoikeus, hovioikeus ja viime kädessä korkein oikeus.

6.3.2 Taloudelliset ja moraaliset oikeudet

Tekijänoikeus on ns. muodon suoja. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen sisältöä, teemaa tai motiivia. Se ei suojaa myöskään teoksessa esitettäviä teorioita tai tutkimustuloksia. Tekijänoikeus suojaa teoksia sekä sellaisinaan ja muuttamattomina että muutettuina, käännöksinä ja muunnelmina. Teos saa suojaa myös toisessa kirjallisuus- ja taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen.

Teoksesta voi olla olemassa useita kappaleita (esim. kirja tai nuotit) ja kappaleilla voi olla eri omistajat. Tekijänoikeus teokseen on erotettava teoksen kappaleen omistusoikeudesta. Teoksen kappaleen omistusoikeus voidaan luovuttaa ilman tekijänoikeuden luovutusta.

Tekijänoikeus käsittää teoksen taloudelliset oikeudet ja moraaliset oikeudet. Moraalisilla oikeuksilla tarkoitetaan ensisijaisesti tekijän henkilökohtaista suhdetta teokseen. Taloudellisilla oikeuksilla tarkoitetaan tekijän yksinoikeutta määrätä teoksensa kaikista sellaisesta käytöstä, jolla voi olla taloudellista merkitystä. Taloudelliset oikeudet ovat yrityksen kannalta keskeisessä roolissa.

Taloudelliset oikeudet	Moraaliset oikeudet
- kappaleen valmistamisoikeus - oikeus saattaa teos yleisön saataviin - välittäminen yleisölle - julkinen esittäminen - kappaleiden levittäminen yleisön keskuuteen - julkinen näyttäminen	<u>Isyysoikeus</u> Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. <u>Respektioikeus</u> Teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkään sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuina tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Taloudellisista oikeuksista kappaleiden valmistamisoikeudella tarkoitetaan teoksen saattamista aineelliseen muotoon. Aineellinen muoto voi tarkoittaa esimerkiksi paperia tai CD-levyä. Kappaleiden valmistamisena pidetään myös tallentamista tai toisintamista sekä kopioimista. Kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Teoksen kappaleen luovuttamisen yhteydessä ei lähtökohtaisesti siirretä tekijänoikeuksia.

Teos	Teoksen kappale
maisemakuva	maisemakuvasta tulostettu taulu
sävellys	nuotit, äänitteet
runo	runokirja

Teos saatetaan yleisön saataviin, kun:

- 1) se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;
- 2) se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle;
- 3) sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka
- 4) sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.

Julkisena esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille. Yrityksellä on mahdollista sopimuksilla sopia tekijänoikeuden suojaaman materiaalin kappaleiden valmistamisesta ja saattamisesta yleisön saataviin. Sopimisen tapa vaihtelee teostyypeittäin.

Esimerkiksi musiikkiin liittyviä oikeuksia Suomessa hallinnoidaan keskitetysti Teosto ry:n ja Gramex ry:n kautta. Teosto ja/tai Gramex myyvät lupia musiikin käyttöön erilaisissa tilanteissa.

Esimerkki	Tekijänoikeudet
Taustamusiikki yrityksen asiakastiloissa	Musiikin käyttöön lupa Teostolta tai Gramexilta.
Valokuva yrityksen verkkosivuilla tai sosiaalisessa mediassa	Lupa valokuvan käyttöön tekijältä

6.3.3 Kansainvälisyys

Tekijänoikeus on kansainvälinen oikeudenala. Tekijänoikeuden suojaamia teoksia levitetään alkuperämaasta toisiin maihin. Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä ei sovelleta Suomen rajojen ulkopuolelle vaan Suomen lainsäädäntö on lähtökohtaisesti voimassa vain ja ainoastaan Suomessa. Jokainen valtio suojaa tekijänoikeudet haluamallaan tavalla ja suojan sisältö voi vaihdella maittain.

Tekijänoikeuteen liittyen on allekirjoitettu kansainvälisiä sopimuksia ja ne ovat verrattain kattavasti voimassa eri puolilla maailmaa (esim. Bernin sopimus, Rooman sopimus, TRIPS, WIPO:n tekijänoikeussopimus, WIPO:n esitys- ja äänitesopimus). Lähtökohtaisesti kansainväliset sopimukset asettavat jäsenvaltiolle velvollisuuden luoda tietty perustaso tekijänoikeuksien suojaksi. Tekijänoikeuteen liittyvät kaikki keskeiset kansainväliset sopimukset perustuvat kansallisen kohtelun ja vähimmäissuojan periaatteille.

Kansallisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että kukin sopimukseen liittynyt valtio turvaa toisten sopimusvaltioiden teoksille saman suojan kuin omien kansalaistensa teoksille. Keskeistä on huomioida, että esimerkiksi Yhdysvalloista lähtöisin olevat teokset saavat Suomessa suojaa Suomen lainsäädännön mukaisesti, eivät Yhdysvaltojen lakien mukaan.

Vähimmäissuoja on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa hieman eri tavoin, mutta keskeinen ajatus on, että jokaisen sopimukseen liittyneen valtion on taattava tietty vähimmäissuoja teoksille. Euroopan unionin tasolla on voimassa useita tekijänoikeutta koskevia direktiivejä.

6.3.4 Valokuvan tekijänoikeudet

Seuraavassa jaksossa käsitellään muuta esitystä yksityiskohtaisemmin valokuvaan liittyviä tekijänoikeuksia. Jaksolla ja esitystavalla on kaksi tarkoitusta. Ensinnäkin se osoittaa yhden tekijänoikeuden suojatilanteen osalta millaisiin tarkempiin ja vaikeisiin konkreettisiin kysymyksiin tekijänoikeuden suoja-alan määrittäminen johtaa. Toiseksi jaksoon sisältyy matkailuyritysten käytännön markkinoinnin kannalta tärkeää taustatietoa valokuvien kestävän käyttämisen tekijänoikeudellisista ehdoista ja kuvassa näkyvien henkilöiden yksityisyyden suojan asettamista käytön rajoista.

6.3.4.1 Valokuvan teoskynnys

Valokuva voi olla joko tavanomainen valokuva tai valokuvateos.

Tavanomainen valokuva	Valokuva ei ylitä teoskynnystä
Valokuvateos	Valokuva ylittää teoskynnyksen (itsenäinen ja omaperäinen)

Tekijänoikeuden syntyminen edellyttää teoskynnyksen ylittymistä. Teoskynnyksen ylittääkseen teoksen pitää olla itsenäinen ja omaperäinen. Teoksen omaperäisyyttä voidaan arvioida vertaamalla teoksen vaikutelmaa muihin teoksiin, mutta kynnyksen ylittäminen ei edellytä esimerkiksi taiteellista laatua.

Teoskynnyksen arviointi perustuu tapauskohtaiseen arviointiin. Olisiko kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään tehnyt samanlaista teosta? Kuvataiteessa teoskynnys on

tavanomaisesti ollut hyvin matala, mutta valokuvateoksissa puolestaan korkea. Teoskynnyksen arvioinnilla on erityinen merkitys valokuvissa, sillä se vaikuttaa suoja-ajan pituuteen.

Suoja-aika on tekijänoikeuden voimassaoloaika. Suoja-aikana oikeuksien omistaja voi määrätä teoksestaan, eikä ulkopuolinen taho voi käyttää teosta ilman lupaa. Valokuvat ovat aina suojattuja tekijänoikeuslain perusteella, joten valokuvaa ei saa toisintaa tai esittää julkisesti ilman tekijän suostumusta. Suoja-ajan päätyttyä teoksen käyttö on vapaata.

Tavanomainen valokuva	50 vuotta <i>kuvan ottamisesta</i>
Valokuvateos	70 vuotta <i>tekijän kuolemasta</i> .

6.3.4.2 Teoksen omistaja

Teoksen omistaminen ja tekijänoikeus ovat kaksi eri asiaa. Itse tekijänoikeuden siirtymisestä on aina sovittava erikseen teoksen luovuttamisen yhteydessä.

Tekijänoikeuden haltijalla on oikeus määrätä teoksestaan. Oikeuksien omistaja voi asettaa teoksen käytölle rajoituksia ja hänellä on oikeus kieltää muita käyttämästä teostaan. Tekijänoikeudet voivat kuuluvat tekijälle myös teoskappaleen luovutuksen jälkeen, kappaleen luovutukseen ei välttämättä sisälly tekijänoikeuden luovutusta.

Esimerkiksi myymälässä sijaitsevan nähtävyyden kuvaamista voidaan rajoittaa tekijänoikeuksien oikeuksien omistajan tahdon mukaisesti. Mikäli kauppias on ostanut taiteilijalta taideteoksen myymälään, taiteilijan kanssa on voitu sopia, että teosta ei saa kuvata. Myös pääsymaksullisen tilan kuvaamista voidaan rajoittaa.

6.3.4.3 Yksinoikeus valokuvaan

Tekijänoikeuden haltijalla on yksinoikeus teokseen. Yksinoikeus sisältää oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita ja saattaa se yleisön saataville. Teoksesta saa oikeuden perusteella myös määrätä muutettuna tai muuttumattomana toisessa yhteydessä.

Yksinoikeuden haltija saa päättää teoksen levittämisestä yleisölle. Valokuvien käyttäminen ja välittäminen esimerkiksi televisiossa tai verkossa on teosten levittämistä yleisölle. Teosten levitysoikeus suojaa teosten levittämistä myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi. Oikeudenhaltijalla on kielto-oikeus luvottomasti levitettyyn aineistoon, ja hänellä on oikeus saada korvaus ammattimaisesta ja julkisesta myynnistä tekijänoikeusrikkeen perusteella.

Yksinoikeuden alaisia oikeuksia voidaan luovuttaa edelleen sopimuksen perusteella.

6.3.4.4 Valokuvan tekijänoikeuden raukeaminen

Tekijänoikeuden raukeamisella tarkoitetaan, että tekijänoikeus kuluu loppuun.

Oikeus raukeaa, kun fyysinen teoskappale on tekijän suostumuksella myyty tai muuten pysyvästi luovutettu uudelle omistajalle. Raukeaminen kohdistuu teoskappaleisiin, mutta ei itse teokseen. Raukeamisen jälkeen kuka tahansa voi levittää kyseisiä teoskappaleita edelleen

ilman tekijänoikeuden estettä. Raukeaminen ei anna oikeutta valmistaa uusia kappaleita tai esittää teoskappaletta julkisesti.

Esimerkiksi valokuvasta teetetyn taulun saa myydä naapurille. Raukeaminen ei koske kuitenkaan tietoverkkoon kopioituja teoksia, joten valokuvan tulostaminen internetistä julkaisukäyttöön edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta.

6.3.4.5 Moraaliset oikeudet valokuvassa

Isyysoikeus

Tekijällä on lain nojalla oikeus tulla esitetyksi teoksensa tekijänä hyvän tavan mukaisesti. Valokuvan yhteydessä on lähtökohtaisesti ilmoitettava tekijän nimi. Mainosjulkaisussa on tavanomaista, että valokuvamateriaalin tuottaneen tekijän nimi jätetään mainitsematta, koska mainoksen varsinainen tarkoitus on tavarain tai palvelun myynti. Vastaavasti taiteellisesti esitetyn maisema- tai muotokuvan julkaisemisen yhteydessä on hyvän tavan mukaista esittää tekijän nimi. Nimen mainitsemisesta on syytä sopia osapuolten välillä.

Respektioikeus

Valokuvaa ei saa muuttaa tai saattaa yleisön saataville tekijän taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla. Valokuvan muuttamista on esimerkiksi rajaaminen, värien muuttaminen tai sisällön lisääminen valokuvaan. Vastaavasti teosta ei saa esittää hyvän tavan vastaisesti sellaisessa yhteydessä, joka loukkaa tekijän omalaatuaista tai taiteellista arvoa. Valokuvaa ei siten tulisi käyttää vastoin kuvaajan haluamaa tarkoitusta, ellei toisin ole sovittu.

Valokuvaa ja valokuvaajan haluamaa tarkoitusta on kunnioitettava.

6.3.4.6 Valokuvateoksen ja valokuvan ero

Valokuvateos on taiteellinen teos, jossa teokseen on käytetty merkittävää omaperäistä panostusta.

Valokuvaa ja valokuvateoksen eroa on arvioitu muutamassa Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa. Valokuvissa teoskynnyksen ylittymistä arvioidaan kokonaisuutena kuvan ilmenemismuodon ja visuaalisen ilmaisun perusteella. Ollakseen teos, valokuvan tulisi ilmentää kuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta. Teosvalokuvissa kynnyksen on katsottu asettuvan korkealle.

Teoskynnyksen ylittymiseen vaikuttavat kuvan lopputulos ja valokuvaajan tekemät valinnat. Valokuvaaja voi vaikuttaa lopputulokseen oivaltamalla kuvaushetkeen liittyviä erityispiirteitä. Kuvaaja voi sommitella kohteen, valita tarkan ajoituksen, valotuksen ja asetukset halutun lopputuloksen aikaansaamiseksi. Kuvauskohteen lisävalaisu ja kuvien jälkikäsittely ovat myös merkittävä osa lopputulosta.

Valokuvaajan ammattitaidolla ei kuitenkaan ole merkitystä teoskynnyksen kannalta. Periaatteessa kuka tahansa voi luoda teosvalokuvan. Teoksen kannalta ei myöskään ole merkityksellistä, missä kuva on julkaistu tai onko kuvaa ylipäättään julkisesti esitetty.

Teoksesta on kyse silloin, kun valokuva ilmentää *valokuvan ottajan omaperäisiä valintoja*. Valokuvateoksen on oltava tekijän henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Tilannetta arvioidaan sen pohjalta, olisiko kukaan muu vastaavassa tilanteessa päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Tapaus Urho Kekkonen

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut teoskynnystä lausunnossa 2013:3. Neuvosto arvioi Kalle Kultalan valokuvaa, jossa Urho Kekkonen, Rafael Seppälä, Max Jakobson ja Ahti Karjalainen lukevat Neuvostoliiton noottia Havajilla. Tekijänoikeusneuvosto katsoi kuvan ilmentävän dramaattista tunnelmaa, jonka kuvan ottaja oli rakentanut luovilla valinnoilla valojen käytössä, syväterävyydessä, ajoituksessa ja sommittelussa.

Kuvaajan panos oli ollut kuvaustilanteessa niin luovaa ja omaperäistä, että valokuvan katsottiin ylittävän teoskynnysen. Teosvalokuvan suoja-ajaksi katsottiin 70 vuotta kuvaajan kuolinvuodesta.

Tapaus Paavo Nurmi

Lausunnossa 2003:6 Tekijänoikeusneuvosto päätyi erilaiseen lopputulokseen. Neuvoston punnittavana oli valokuva, jossa Paavo Nurmi sytyttää olympiatulta Helsingin olympialaisten avajaisissa.

Valokuvan ei katsottu erityisesti ilmentävän kuvan ottaneen henkilön omaperäistä ja persoonallista panosta, joten sitä ei pidetty valokuvataiteen teoksena. Kyseistä valokuvaa pidettiin uutiskuvana, joka raportoi tavanomaista päivätapahtumaa. Kuvaaja ei ollut vaikuttanut kuvan sisältöön niin omaperäisellä tavalla, että se ylittäisi teoskynnysen.

Vuonna 1952 otetun kuvan suoja-aika laskettiin vanhan valokuvalain mukaisesti, joka oli 25 vuotta kuvan julkistamisvuodesta.

6.3.4.7 Teoskappale ja valokuva

Taide-esineen, veistoksen tai muun teoksen valokuvaaminen on sallittua. Tällaista teosta esittävän valokuvan hyödyntäminen ansiotarkoituksessa edellyttää kuitenkin alkuperäisen tekijänoikeuden haltijan lupaa. Taideteosta tai patsasta esittävää kuvaa ei nimittäin saa julkaista, jos teos on kuvan kohde ja sitä hyödynnetään kaupallisessa tarkoituksessa. Valokuva on teoksen kappale, mikäli valokuva esittää teosta tai sen omaperäistä osaa kuvan pääkohteena. Rakennuksen saa vapaasti valokuvata.

Valokuvaa voi hyödyntää kaupallisessa tarkoituksessa silloin, kun valokuvassa näkyvää elementtiä ei pidetä teoksena.

Tapaus patsas

Lausunnossa 1998:18 oli kysymys julkisella paikalla sijaitsevan patsaan valokuvaamisesta ja patsaskuvan julkaisemisesta kirjassa.

Julkiselle paikalle kuten puistoon asetetun patsaan saa valokuvata ilman lupaa. Valokuvan hyödyntäminen ansiotarkoituksessa edellyttää kuitenkin lupaa, kun patsas on valokuvan pääaihe ja valokuva on esimerkiksi osa kaupallisena tuotteena levitettävää kirjaa. Patsaan tekijä on mainittava hyvän tavan mukaisesti valokuvajulkaisun yhteydessä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että patsas saa suojaa tekijänoikeuslain perusteella. Patsaan oikeudenhaltijalla on yksinoikeus valmistaa patsaasta kappaleita ja saattaa patsas sekä siitä valmistetut kappaleet yleisön saataviin. Patsaskuvan lisääminen kirjaan ja kirjan levittäminen yleisölle edellytti siten patsaan tekijän tai muun oikeudenhaltijan lupaa.

Tapaus lumiukko

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1999:12 oli kysymys taideteoksesta Kittilän ja Muonion alueella, joka sisälsi yli 120 lumiukkoa. Kuvaaja oli ottanut kuvan kahdesta lumiukosta. Valokuvassa tosinnetut lumiukot muistuttivat lumiukon yleistä hahmoa suhteellisen vähäisin tyylittelyin vailla omaperäistä lumiukon vaikutelmaa. Lumiukkoa esittävää valokuvaa ei pidetty taideteoksen kappaleena. Kuvaajalla oli oikeus valmistaa lumiukkokuviasta esimerkiksi postikortteja ja hyödyntää kuvia kaupallisesti.

6.3.4.8 Valokuvan muunteleminen

Tekijän tai valokuvaajan oikeus käsittää myös oikeuden määrätä valokuvan muuttamisesta tai muuntelemisesta. Valokuvan muuttaminen ei poista alkuperäisen tekijän tai valokuvaajan oikeuksia. Yksinoikeus nimittäin käsittää oikeuden määrätä valokuvasta sekä muuttumattomana että muutettuna.

Valokuvan muuntelemisella tarkoitetaan alkuperäisen valokuvan rajauksen, värien ja elementtien muuntamista.

Valokuvan muuttaminen tai muunteleminen edellyttää tekijän lupaa, mikäli valokuvan tai teoksen suoja-aika on edelleen voimassa. Oikeudesta muunnella valokuvaa on perusteltua sopia käyttöoikeuden luovutuksen yhteydessä.

6.3.4.9 Valokuvaamalla tehty muotokuva ja tilattu muotokuva

Tekijänoikeus tilattuun valokuvaan syntyy valokuvaajalle. Tilaaja saa käyttöoikeuden valokuvaan osapuolten sopiman tarkoituksen mukaisesti. Valokuvan tekijänoikeudet säilyvät siis kuvaajalla, mutta tilaajalla on käyttöoikeus kuvaan. Valokuvan tilanneella taholla on oikeus käyttää valokuvaa aikakauslehdessä tai elämäkertakirjoituksessa, mikäli valokuvaaja ei ole tätä erikseen kieltänyt.

Henkilön kuoltua muotokuvaa ei saa käyttää ilman suostumusta. Suostumus voidaan kysyä perikunnalta.

6.3.4.10 Valokuvan tekijänoikeuden rajoitukset

Pääsääntönä on, että teoksen käyttöön tarvitaan tekijän lupa. Rajatuissa tilanteissa teosta voidaan käyttää ilman tekijänoikeuden lupaa. Rajoitussäännökset ovat tekijänoikeuslain 2. luvussa.

Kuvasitaatti	Valokuvia voidaan siteerata lähinnä silloin, kun ne liittyvät käsiteltävään aiheeseen. Sitaatissa on muistettava teoksen isysoikeus, eli kuvaajan nimi on mainittava. Sallittavat lainaukset kuuluvat arvosteltavaan tai tieteelliseen esitykseen. Esimerkiksi näyttelyarvostelussa artikkelin tekstin tulee olla pääasia, ja julkaisussa tulee esittää arvosteleva näkökulma julkaisevan tahon osalta.
Päiväntapahtuma	Mediassa julkaistuista valokuvista saa ottaa tekstiin liittyviä valokuvia selostettaessa päiväntapahtumaa. Selostamisen tulee liittyä tapahtumaan, eikä itse valokuva saa olla julkaisun päätarkoitus.
Opetuksessa käytettävä kokoomateos	Opetustarkoituksessa käytettävään teokseen voidaan tekstiin liittyen ottaa julkistettu valokuva ilman valokuvaajan lupaa. Valokuvaajalla on oikeus saada korvaus kuvan käyttämisestä. Teoksen käyttäminen julkisesti esitettävässä opetusmateriaalissa edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta. Tätä oikeutta ei sovelleta opetustoimintaan, jota harjoitetaan ansiotarkoituksessa.
Teoksen toisarvoinen käyttö	Tekijän luovuttamaa valokuvaa voidaan käyttää uudestaan toisessa valokuvassa, elokuvassa tai televisioesityksessä, jos valokuvan merkitys on esityksessä toisarvoinen. Tätä tarkoittaa esimerkiksi teoksen näkyminen tauluna seinällä televisiolähetyksessä.
Taideteoksen toisintaminen	Julkiselle paikalle asetetun taideteoksen saa kuvata. Mikäli toisinnettava teos on valokuvan pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa. Rakennuksen saa vapaasti valokuvata.
Näyttelyä koskeva tiedotus	Valokuvan joka kuuluu alkavaan näyttelyyn tai tarjotaan myytäväksi, saa kuvata ja tallentaa tätä palvelevassa tarkoituksessa. Näyttely- tai myynti-ilmoituksessa kuva tulee esittää osaksi näyttelyä tai tarjota myytäväksi. Kuvaa ei kuitenkaan voi käyttää esimerkiksi yrityksen mainonnassa näyttelyn tai myynnin jälkeen ilman tekijän lupaa. Esimerkiksi kauppakeskus ei voi käyttää sen tiloissa järjestettävässä näyttelyssä esitettävää valokuvaa kauppakeskuksen markkinointitarkoituksessa näyttelyn jälkeen.

6.3.4.11 Tekijänoikeusrikkomus ja -rikos

Valokuvan luvaton käyttö tai tekijänoikeuden loukkaus voi täyttää tekijänoikeusrikkomuksen tai tekijänoikeusrikoksen tunnusmerkistön. Valokuvaa suojataan sekä tekijänoikeuslain että rikoslain perusteella.

Tekijänoikeusrikkomuksessa tekijä valmistaa teoksesta kappaleen, saattaa teoksen yleisön saataville lain vastaisesti tai rikkoo lain säännöksiä moraalisista oikeuksista. Tekijänoikeusrikkomus on tekijänoikeusrikosta lievempi teko. Rikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Tekijänoikeusrikkomuksena ei pidetä muutaman kappaleen valmistamista yksityistä käyttöä varten.

Tekijänoikeusrikoksesta on kyse silloin, kun teosta on hyödynnetty ansiotarkoituksessa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle. Tekijänoikeusrikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Tekijänoikeusrikoksessa olennaista on loukkaajan ansiotarkoitus, ei niinkään se, syntyykö tekijänoikeuden loukkauksesta tuloa.

Tekijänoikeusrikkeiden tutkiminen edellyttää asianomistajan vaatimusta. Asianomistajalla on oikeus saada korvaus rikkeen perusteella.

6.3.4.12 Valokuvan tekijänoikeuden luovuttaminen

Tekijänoikeus voidaan luovuttaa sopimuksella. Sopimusvapaus on lähtökohtaisesti laaja. Riitatilanteiden välttämiseksi tekijänoikeuksien luovuttamisesta on perusteltua sopia kirjallisesti.

Luovutettua teosta ei saa muuttaa, ellei toisin ole sovittu. Käyttöoikeuden luovutuksesta on sovittava erikseen.

Oikeudenhaltijan kuoltua oikeudet siirtyvät perintönä hänen perillisilleen. Oikeudet ovat myös siirrettävissä testamentin avulla.

Oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa joko kokonaan tai osittain. Tavallisesti valokuvien käyttöluupa sisältyy valokuvaajan ja tilaajan väliseen sopimukseen.

Käyttöoikeuden luovuttamisessa tulisi huomioda:

- asiayhteys
- oikeuden siirtymishetki
- oikeuden ajallinen pituus
- alueellisen käytön laajuus
- kuvien määrä
- korvauksen suuruus
- käyttöoikeuden luonne

6.3.4.13 Tekijänoikeudet työsuhteessa

Tekijänoikeus voi syntyä yksittäiselle työntekijälle. Työsuhteeseen liittyvistä tekijänoikeusasioista on Suomessa nimenomaista sääntelyä vain tietokoneohjelmien osalta. Valokuvissa epäselvien tilanteiden välttämiseksi näistä oikeuksista on erittäin suositeltavaa sopia työsopimuksessa. Esimerkiksi tekijänoikeus valokuvaan syntyy sen tekijälle, myös silloin kun kuva on otettu työsuhteessa työajalla.

Työnantajalla on mahdollisuus sopia yksilöllisesti tai yhteisesti tekijänoikeuksien siirtymisestä. Näitä sopimuksia koskevat määräykset tekijänoikeuden luovutuksesta. Luovutus voi tapahtua myös seuraamusluontoisesti, jolloin työsuhteessa vakiintunut tapa ja käytäntö voi tarkoittaa oikeuksien siirtymistä työnantajalle. Käytäntö oikeuden siirtymisestä on ollut alakohtaisesti hyvin vaihtelevaa.

Työantaja voi työn luonteesta johtuen saada työntekijän tekijänoikeuden alaiseen teokseen normaalin toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden. Tekijänoikeus ei siirry työnantajalle laajemmassa määrin kuin mitä on välttämätöntä ottaen huomioon työnantajan yrityksen tavanomainen toiminta. Työntekijä voi kuitenkin tekijänoikeuden haltijana käyttää teosta vapaasti hyväkseen. Työntekijää voivat kuitenkin rajoittaa kuitenkin työsuhteesta johtuvat velvoitteet, kuten salassapito tai kilpailukiello.

Esimerkiksi mediassa julkaistun uutisen tekijänoikeus on lehdellä. Jos työntekijä ottaa työsuhteesta riippumattomia valokuvia, niiden ottaminen on hyvä jättää selkeästi työajan ulkopuolelle, jotta käyttöoikeuden ei voida katsoa kuuluvan työnantajalle.

Tapaus matkaesite

Työntekijän ja työnantajan välistä asemaa on käsitelty tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1987:13. Työntekijän ottamaa kuvaa käytettiin työnantajan matkaesitteen kannessa, jota painettiin 250 000 kappaletta. Tämän lisäksi kuva oli luovutettu käytettäväksi kreikkalaisyhtyeen musiikkikasetin kannessa, johon kuvaa oli muunneltu. Työnantaja ei ollut kysynyt lupaa työntekijältä kuvan käyttämiseen ja muuntelemiseen kreikkalaisyhtyeen toimesta.

Työntekijän ja työnantajan välillä katsottiin olevan hiljainen sopimus kuvien luovuttamisesta osana työsuhdetta. Kuvan käyttäminen työnantajan matkaesitteen kannessa oli sallittua, mutta kuvan käyttäminen kolmannen osapuolen kasetin kannessa olisi edellyttänyt valokuvaajan lupaa.

6.3.4.14 Henkilötietolaki ja yksityiselämän suoja

Henkilötietolaki ja yksityiselämän suoja eivät liity tekijänoikeuksiin, mutta ne on huomioitava, kun valokuva julkaistaan. Tunnistettavalla henkilöllä on oikeus kieltää valokuvan julkaisu yksityiselämän suojan perusteella, vaikka valokuvaajalle kuuluu tekijänoikeus valokuvaan.

Henkilöllä on oikeus yksityiselämän suojaan. Valokuvan, josta henkilö on tunnistettavissa, katsotaan olevan henkilötieto. Henkilötietolakia sovelletaan valokuvien käsittelyyn, joissa esiintyy tunnistettavissa olevia henkilöitä.

Lakia ei sovelleta tilanteisiin, joissa henkilö ottaa tavanomaisesti valokuvia yksityiseen käyttöön. Sanomalehdissä tai mediassa jo julkaistujen kuvien kokoaminen sekä käsittely taiteellisen ilmaisun tarkoituksessa ovat myös henkilötietolain soveltamisalan ulkopuolella. Henkilötietolaki tulee sovellettavaksi silloin, kun valokuvat saatetaan julkisesti saataville esimerkiksi tietoverkkoon. Yksi lain tarkoituksista onkin ehkäistä ongelmia mitä näihin tilanteisiin liittyy.

Kuvien asettaminen julkisesti saataville edellyttää aina julkaistavan suostumusta. Ladattaessa valokuvia esimerkiksi verkkosivuille tulee varmistaa henkilön suostumus valokuvan ja siihen liittyvien tietojen julkaisemiseen kuvan yhteydessä. Valokuvien julkaiseminen ilman suostumusta on mahdollista silloin, kun palvelussuhteen asiallinen yhteys tai toimituksellinen tarkoitus niin edellyttää. Huolellisuusvelvoitteen mukaisesti valokuvien lisäämisessä tulee kunnioittaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojan turvaavia oikeuksia. Valokuvien käyttämisessä on noudatettava hyvää käsittelytapaa.

Merkittävät julkisuuden henkilöt ja elinkeinoelämän tahot ansaitsevat vähemmän suojaa kuin yksityiset henkilöt. Julkisuuden henkilöitä esittäviä valokuvia saa julkaista vapaammin kuin tavallisten henkilöiden.

Valokuvan julkaisukelpoisuutta arvioidaan kuvan tunnistettavuuden, rajauksen ja tilanteen perusteella. Rikospäätöksissä arvioinnissa valokuvaa tarkastellaan loukkaavuuden näkökulmasta. Kokonaisarvioinnissa otetaan huomioon myös tilanteen luonne, asiayhteys sekä yleisölle jäävä mielikuva. Nämä tekijät ovat tapauskohtaisesti vaikeasti arvioitavissa.

Tunnistettavuuteen vaikuttavat valokuvan valaistus, tekniset ominaisuudet, henkilön vaatetus sekä henkilön etäisyys kamerasta. Tunnistaminen on sitä vaikeampaa, mitä enemmän valokuvassa on ihmisiä. Toisaalta ryhmäkuva voi vaikuttaa loukkaavalta, jos yksi ihminen näyttää kuvassa tunnistettavasti erityisen halveksuttavalta.

Kunniaa loukkaavan tai halveksuvan valokuvan ottamista voidaan pitää jopa lain vastaisena. Teko voi olla myös rangaistava salakatselun tai kunnianloukkauksen perusteella. Esimerkkeinä voidaan mainita virtsaavan tai sammuneen henkilön kuvaaminen.

6.3.4.15 Julkisrauha ja valokuvaaminen

Valokuvaaminen on tietyissä tiloissa rajoitettua yksityisyyden ja julkisrauhan perusteella. Rikoslaki rajoittaa valokuvien ottamista kotirauhan suojaamissa tiloissa.

Valokuvaamista on rajoitettu sekä tilakohtaisesti että yksityisyyden suojan perusteella. Valokuvaaminen puolijulkisissa tiloissa tai kotirauhan piirissä ei saa loukata valokuvattavan henkilön yksityisyyden suojaa.

Otetuista valokuvista määrääminen kuuluu valokuvaajan omaisuuden suojan piiriin. Poliisi tai kolmas taho ei voi siten määrätä valokuvaajaa poistamaan jo otettuja valokuvia.

Julkinen paikka ja tila	Julkisella paikalla valokuvaaminen on sallittu. Julkisessa tilassa myös yksittäisten ihmisten valokuvaaminen on sallittua. Julkinen paikka on sellainen tila, mihin yleisöllä on vapaa pääsy. Julkisia paikkoja ovat esimerkiksi kadut, puistot ja kirjastot. Kauppakeskuksissa, sairaaloissa ja virastoissa on sekä julkisia alueita että yleisöltä suljettuja alueita. Julkisten palvelujen laitokset ja lentoasemat ovat julkisia tiloja niiltä osin, kun yleisö saa liikkua siellä vapaasti. Poliisi, vartija tai myymäläpäällikkö eivät voi kieltää valokuvaamista julkisella paikalla. Toisaalta esimerkiksi ravintolan järjestyksenvalvoja voi poistaa valokuvaajan ravintolasta jollain muulla perusteella.
Puolijulkinen tila	Puolijulkisessa tilassa valokuvaaminen on sallittu, jos kuvan kohteet eivät koe sen loukkaavan heidän yksityisyyttään. Puolijulkisia tiloja ovat esimerkiksi toimistot ja kerrostalon tai asuntoryhmän piha-alueet. Yrityksillä voi olla puolijulkisia tiloja. Yritys on voinut rajoittaa esimerkiksi yleisön pääsyä tilaan, jota yritys hallitsee.
Kotirauhan piiri	Henkilön valokuvaaminen on kielletty kotirauhan suojaamassa paikassa tai käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa. Kotirauhan piirissä ovat myös yleisöltä suljetut rakennukset, huoneistot tai aidatut piha-alueet.

6.3.4.16 Työntekijän ottaman valokuvan käyttö ja tekijänoikeudet

Työpaikalla voi vallita yleinen käytäntö tai hiljainen sopimus valokuvien käyttämisestä, kun valokuvaaminen on tavanomainen osa toimenkuvaa. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä on katsottu, että työnantajan normaalin toiminnan edellyttävä valokuvien

käyttö on sallittua. Tilanne voi olla ongelmallinen, mikäli työntekijän ottamaa valokuvaa käytetään sellaisessa tarkoituksessa, mihin valokuvia ei tavanomaisesti levitetä.

Työnantajalla saattaa olla esimerkiksi tavanomainen käytäntö työntekijöiden ottamien valokuvien käyttämisestä sosiaalisessa mediassa ja matkaesitteissä. Työnantaja ylittää valokuvan tavanomaisen käyttöoikeuden rajan, mikäli tällaista kuvaa käytetään esimerkiksi työntekijän yllätykseksi työnantajan yhteistyökumppanin tuotemarkkinoinnissa.

Työntekijällä säilyy tekijänoikeudet valokuvaan työnantajan käyttöoikeudesta huolimatta, ellei toisin ole sovittu. Periaatteessa työntekijällä olisi oikeudenhaltijana kielto-oikeus sellaiseen tarkoitukseen, mihin vallitseva käytäntö tai hiljainen sopimus ei ole tarkoitettu. Näyttökysymykset ovat tällaisissa tilanteissa ongelmallisia.

Ongelmien välttämiseksi on syytä sopia valokuvan oikeuksista työsopimuksen yhteydessä, vaikka kuvaaminen olisi sattumanvarainen osa toimenkuvaa. Vaihtoisesti valokuvien käyttämisestä voidaan tehdä erillinen sopimus työnantajan ja työntekijän välillä. Sopimuksella voidaan joko myöntää käyttöoikeus tai luovuttaa tekijänoikeus valokuvaan.

6.3.4.17 Työntekijää esittävä kuva

Työntekijöitä esittäviä kuvia käytetään pääasiallisesti kahdessa tarkoituksessa. Yrityksellä voi olla tarve tiedottaa esimerkiksi henkilökunnasta verkkosivuillaan. Perustiedot työntekijöistä valokuvineen ovat osa yrityksen asiakasviestintää, joka palvelee sen toiminnan tarkoitusta.

Vaihtoehtoisesti yritys saattaa käyttää kuvia henkilökunnasta osana yrityksen tavaroiden ja palveluiden markkinointia. Kuvia saatetaan käyttää esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, matkaesitteissä ja tienvarsimainonnassa. Henkilökunnan käyttäminen kuvien kohteena voi olla yritykselle edullista ja tarkoituksenmukaista ottaen huomioon sen toiminta ja asiakaskunta.

6.3.4.18 Tiedotustarkoitus

Työntekijöitä esittävät valokuvat esimerkiksi yrityksen verkkosivuilla voivat olla tavanomainen osa yrityksen tiedotustoimintaa. Työntekijällä ei siten ole oikeutta korvaukseen tällaisessa tarkoituksessa hänestä esitettyihin valokuviin. Työntekijällä on kuitenkin kieltää tällaisen kuvan julkaiseminen yksityiselämän suojan perusteella, ellei kuvan julkaiseminen ole kriittinen osa työsuhteen tarkoitusta.

6.3.4.19 Kaupallinen tarkoitus

Oikeus korvauksiin nousee aina kysymykseen, kun kuvia käytetään kaupallisessa tarkoituksessa. Kaupallinen tarkoitus edellyttää kuvattavan suostumusta.

Yrityksen henkilökunnan valokuvaaminen kaupallisessa tarkoituksessa voi muodostua ongelmalliseksi, mikäli siitä ei ole sovittu työsopimuksen yhteydessä tai se ei ole tavanomainen osa työsuhteen tarkoitusta. Valokuvan, josta työntekijä on tunnistettavissa, edellyttää joka tapauksessa työntekijän suostumusta yksityiselämän suojan perusteella.

Tavanomaisesti työsopimuksessa ei ole valokuvia tai tilanteeseen soveltuvia ehtoja, minkä vuoksi kaupallisessa tarkoituksessa otetuista valokuvista tulisi sopia tilannekohtaisesti erikseen. Sopimuksessa tulisi rajata valokuvien käyttötarkoitus ja pituus.

6.3.4.20 Asiakasta esittävä kuva

Asiakasta esittävät valokuvat voivat olla tärkeitä elementtejä matkailuyrityksen markkinoinnissa. Tunnistettavan valokuvan julkaiseminen edellyttää suostumusta. Mikäli asiakas ei ole kuvasta tunnistettavissa, asiakkaalla ei periaatteessa ole keinoa estää kuvan julkaisemista. Yksityiselämän suoja ei nimittäin tule uhatuksi silloin, kun henkilöä ei kuvasta voida tunnistaa.

Asiakkaalla voi olla oikeus korvaukseen, kun kuvaa käytetään kaupallisessa tarkoituksessa. Oikeuskäytännön perusteella kuvan käyttäminen kaupalliseen tarkoitukseen edellyttää suostumusta. Toisaalta asiakas voi olla valokuvasta tunnistamaton, mutta valokuvaa halutaan hyödyntää kaupallisesti. Tällainen tilanne on oikeudellisesti epäselvä. Joka tapauksessa kynnys henkilöä esittävän valokuvan julkaisemiseen nousee aina, kun valokuvaa hyödynnetään myynti- ja markkinointitarkoituksessa.

Valokuvan luvattomasta käytöstä on annettu muutamia korkeimman oikeuden ratkaisuja. Oikeuskäytännössä on vaikuttavina tekijöinä otettu huomioon mainonnan laajuus ja kesto sekä valokuvan loukkaavuus yksityiselämän suojan kannalta. Korvauksien suuruus on vaihdellut 600 – 1000 euron välillä.

Asiakkaalta on siten kysyttävä suostumus sekä julkaisemiseen, että kuvan käyttämiseen kaupallisesti.

6.3.4.21 Asiakkaan ottama kuva

Valokuvan tekijänoikeuden syntymiseen vaikuttavat olennaisesti valokuvan tekijän visio, keinot ja henkilökohtainen panos. Tekijänoikeudet asiakkaan ottamiin valokuviin eivät siten muodostu osaksikaan matkanjärjestäjälle, vaikka voitaisiin esittää, että puitteiden mahdollistajana järjestäjällä on olennainen vaikutus valokuvan syntymiseen.

Asiakkaan ottamaa valokuvaa voidaan hyödyntää ostamalla käyttöoikeus tai tekijänoikeus valokuvaan.

6.3.4.22 Valokuvan oikeudet sosiaalisessa mediassa

Yrityksen julkaisutoiminta esimerkiksi Facebook- ja Instagram-sivulla on julkaisutoimintaa kaupallisessa tarkoituksessa.

Facebook ja Instagram eivät omista käyttäjän lisäämää valokuvasisältöä, mutta palvelun käyttäjä luovuttaa näille alustoille julkaisuluvan.

Mikäli käyttäjä on jakanut valokuvan sosiaalisessa mediassa, hän on luovuttanut maailmanlaajuiset julkaisuoikeudet median ylläpitäjälle. Silloin kuvan jakaminen on mahdollista palvelun käyttöehtojen nojalla. Hyvän tavan mukaista on mainita kuvaajan nimi. Tavanomaisesti palveluissa kuvaajan nimi tai käyttäjätunnus mainitaan automaattisesti.

Vastuukysymysten välttämiseksi yrityksen on turvallisinta noudattaa vastaavia toimintatapoja kuin valokuva julkaistaisiin ensimmäistä kertaa.

6.4 Toiminimioikeus

	Selite	Esimerkki
Toiminimi	Elinkeinonharjoittajan toiminnassaan käyttämä nimi	Finnair Oyj
Aputoiminimi	Elinkeinonharjoittajan jostakin toimintansa osasta käyttämä nimi	Interhotel Atrain Aero Finnavigation Karair Finnair Prop Aerosystems
Rinnakkaistoiminimi	Toiminimen toisenkielinen käännös	Finnair Abp Finnair Plc
Toissijainen tunnus	Toiminimen tai aputoiminimen iskuosa, lyhennys tai jopa väännös. Voi olla myös visuaalinen tunnus.	Blue Wings (rekisteröity tavaramerkki)

Yksinoikeus toiminimeen tai aputoiminimeen saadaan joko vakiinnuttamalla tai rekisteröimällä se. Toissijaiseen tunnuksen yksinoikeus voidaan saada ainoastaan vakiinnuttamalla tai jos mahdollista rekisteröimällä toissijainen tunnus tavaramerkiksi.

Yksinoikeus rekisteröityyn toiminimeen sisältää sen, että toinen elinkeinonharjoittaja ei saa Suomessa käyttää sellaiseen toiminimeen sekoitettavissa olevaa toiminimeä. Vakiintumiseen perustuva yksinoikeus toiminimeen sisältää sen, että toinen elinkeinonharjoittaja ei saa sillä alueella, jolla toiminimi on vakiintunut, käyttää siihen sekoitettavissa olevaa toiminimeä.

Yksinoikeus toiminimeen on sillä, joka pystyy vetoamaan aikaisempaan oikeusperusteeseen, eli sillä joka on ensimmäisenä joko vakiinnuttanut tai rekisteröinyt toiminimen.

Toiminimen ja aputoiminimien tehtävänä on yksilöidä haltijansa yritys. Toiminimi tai aputoiminimi ei saa olla sekoitettavissa toisen suojattuun toiminimeen tai aputoiminimeen, toissijaiseen tunnuksen taikka tavaramerkkiin. Toiminimen tai aputoiminimen tulee erottua selvästi ennestään rekisteriin merkityistä nimistä, jonka vuoksi rekisterin ei voida hyväksyä toista samanlaista tai hyvin lähellä olevaa toiminimeä. Nimien tulee olla siinä määrin erotettavia että ne eivät ole identtisiä kirjoitettuina eivätkä lausuttuina.

Yksityisellä elinkeinonharjoittajalla on lisäksi mahdollisuus käyttää sukunimeään toiminimenä. Kysymys on kuitenkin vain käyttöoikeudesta, ei yksinoikeudesta. Sukunimen käyttämisen edellytyksenä on, ettei nimen käyttäminen ole omiaan aiheuttamaan sekaannusta toisen suojatun toiminimen tai tavaramerkin kanssa.

Osakeyhtiön mahdolliset rinnakkaistoiminimet on otettava yhtiöjärjestykseen. Avoimen tai kommandiittiyhtiön rinnakkaistoiminimet on otettava yhtiösopimukseen ja osuuskunnan rinnakkaistoiminimet sääntöihin. Yksityisen elinkeinonharjoittajan kohdalla riittää, että rinnakkaistoiminimi ilmoitetaan lomakkeella.

Toiminimen, aputoiminimen tai rinnakkaistoiminimen rekisteröinti suoritetaan ilmoittamalla se kaupparekisteriin. Ilmoitus toimitetaan rekisteriviranomaisena toimivalle PRH:lle.

Ilmoituksen jälkeen PRH tutkii rekisteröintiedellytykset. PRH voi ennen toiminimen rekisteröimistä elinkeinonharjoittajan hakemuksesta antaa ennakkotiedon siitä, onko toiminimi rekisteröitävissä.

Toiminimen rekisteröintiedellytykset

1. Rekisteröintiä pyytää elinkeinonharjoittaja
2. Toiminimen muoto ja rakenne täyttää laissa asetetut vaatimukset
3. Rekisteröitävyyden yleiset edellytykset on täytetty:
 - a. Toiminimi on yksilöivä
 - b. Toiminimi ei ole hyvän tavan tai yleisen järjestyksen vastainen
 - c. Toiminimi ei ole omiaan johtamaan yleisöä harhaan
4. Ei ole olemassa toiminimen rekisteröintiestettä
5. Toiminimi erottuu selvästi rekisterissä ennestään olevista toiminimistä

Rekisteröity toiminimi, aputoiminimi tai rinnakkaistoininimi on voimassa rekisteröinnin kumoamiseen, elinkeinotoiminnan lopettamisesta ilmoittamiseen tai toiminimen muuttamiseen asti. Vakiintuneen toiminimen tai aputoiminimen suoja lakkaa vakiintumisen päättymiseen.

Toiminimen tai aputoiminen saa luovuttaa toiselle vain elinkeinotoiminnan luovutuksen yhteydessä. Toiminimi siirtyy elinkeinotoiminnan luovutuksen yhteydessä, paitsi milloin toiminimi sisältää yksityisen elinkeinonharjoittajan tai yhtiömiehen sukunimen tai asiasta on toisin sovittu.

Joka tahallaan loukkaa toisen oikeutta toiminimeen, on tuomittava toiminimen loukkauksesta sakkoon. Syyttäjä voi ajaa syytettä vain, jos asianomistaja on ilmoittanut sen syytteeseen pantavaksi. Elinkeinonharjoittaja, jonka elinkeinotoiminnassa on tahallisesti tai huolimattomuudesta loukattu toisen oikeutta toiminimeen, on velvollinen suorittamaan loukatulle kohtuullisen hyvityksen toiminimen käyttämisestä sekä korvaamaan loukkauksesta aiheutuneen vahingon. Jos huolimattomuus on vain lievää, voidaan korvausta vahingosta sovitella. Jos huolimattomuuttakaan ei ole, loukkaaja on velvollinen suorittamaan kohtuullisen hyvityksen toiminimen käyttämisestä.

Suomeen vakiinnutettu tai rekisteröity toiminimi saa lähtökohtaisesti suojaa Suomessa. Mikäli toiminimelle haluaa suojaa kansainvälisesti on toiminimi rekisteröitävä esimerkiksi Euroopan unionin tavaramerkiksi (suoja EU-alueella) tai kansainväliseksi tavaramerkiksi (suoja valituissa maissa).

6.5 Verkkotunnukset

 Viestintävirasto ja .fi - Säädetään tietoyhteiskuntakaarissa - .fi verkkotunnuksia hallinnoi Viestintävirasto - Verkkotunnuksesta saa olla vähintään 2 ja enintään 63 merkkiä. Verkkotunnus ei saa merkitsemishetkellä: 1. vastata toisen suojattua nimeä tai merkkiä, ellei verkkotunnuksen käyttäjä pysty esittämään hyväksyttävää perustetta verkkotunnuksen merkitsemiselle; tai 2. muistuttaa toisen suojattua nimeä tai merkkiä, jos verkkotunnus merkitään ilmeisessä hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa. Muutoksenhaku - Viestintäviraston päätökseen haetaan muutosta hallinto-oikeudelta ja hallinto-oikeuden päätöksen voi hakea muutosta Korkeimmalta hallinto-oikeudelta vain, jos KHO myöntää valitusluvan. - Jos verkkotunnus loukkaa toisen oikeutta toiminimeen tai tavaramerkkiin ja asiassa haetaan hyvitystä, käsitellään asia lähtökohtaisesti yleisessä tuomioistuimessa.	 EURid ja .eu - Voittoja tavoittelematon yhteisö EURid (European Registry of Internet Domain Names) hallinnoi - Rekisteröinti valtuutettujen palveluntarjoajien kautta - kuka tahansa EU:n alueella asuva henkilö tai yhteisö, jolla on päätoimipaikka EU:n alueella voi rekisteröidä - Tekniset vaatimukset vastaavat suomalaisten verkkotunnusten vaatimuksia Muutoksenhaku - Normaali oikeuskäsittely mahdollinen - Lisäksi EURidin vaihtoehtoinen riidanratkaisumenettely mahdollinen (ADR, Alternative Dispute Resolution Policy) - Menettely verkkotunnuksen haltijan kielellä tai englanniksi EURidin ollessa osapuoli - Menettelystä vastaa sovittelu tuomioistuimissa Tšekissä.
 ICANN ja .com, .net, .info jne. - ICANN on kansainvälinen voittoja tavoittelematon yhteisö - ICANN vastaa internetin toiminnasta ja gTLD-tunnusten (Generic Top-Level Domain) hallinnoinnista. - ICANN:n valtuuttamat yhteisöt hoitavat rekisteröinnin käytännön toimet. - Tekniset vaatimukset vastaavat suomalaisten verkkotunnusten vaatimuksia Muutoksenhaku Säätää The Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy (UDRP) - Kolme taho valtuutettu hoitamaan riidanratkaisua: 1. Asian Domain Name Dispute Resolution Centre (ADNDRC) 2. The National Arbitration Forum (NAF) 3. World Intellectual Property Organization (WIPO)	Muiden maiden kansalliset järjestelmät (.se, .no, .de jne.) - Maiden kansalliset verkkotunnusjärjestelmät poikkeavat toisistaan - Järjestelmää voi hallinnoida yksityinen tai julkinen yhteisö, mutta harvemmin viranomaisen - Järjestelmän sääntely perustuu useimmiten viranomaisen määräyksiin tai yksityisen yhteisön omiin sääntöihin. - Maatunnusten myöntämisedellytykset vaihtelevat Muutoksenhaku Vaihtelee kansallisesti.

Verkkotunnus (domain) on erotettava palvelintilan tarjoajasta (hosting-palvelu). Verkkotunnus ohjataan palveluntarjoajan palvelimille, josta avautuvat verkkosivut. Verkkotunnuksen omistajatietoja voi tarkastella verkosta löytyvien palvelujen kautta. Nk. WHOIS-palvelut näyttävät verkkotunnuksen haltijan tiedot.

Verkkotunnuksen haltija on mahdollista muuttaa ja verkkotunnuksia on mahdollista myös ostaa. Verkkotunnuksen siirto tapahtuu yleisimmin hosting-palvelun kautta. .fi-domainien osalta verkkotunnus on mahdollista siirtää Viestintäviraston antaman valtuutusavaimen avulla.

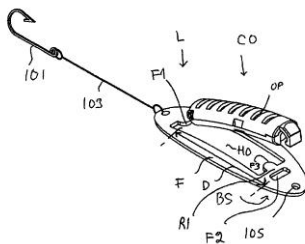
Verkkotunnuksen kustannus on vuositasolla n. 10-30 euroa riippuen tunnuksen tyypistä (esim. maatunnus vai .com) ja tunnus on uusittavat tietyin väliajoin. Yrityksen hankkiessa

verkkotunnusta on yrityksen syytä varata mahdollisuuksien mukaan itselleen maatunnuksen tai .com osoitteen lisäksi myös muut eri päätteiset verkkotunnukset (.net, .org. jne.) Verkkotunnus voidaan hankkia myös palveluntarjoajalle säilytykseen.

6.6 Hyödyllisyysmallioikeus ja mallioikeus

6.6.1 Hyödyllisyysmallioikeus

Hyödyllisyysmallioikeus on nk. pikkupatentti. Se on yksinoikeus käyttää keksintöä. Pikkupatentti nimitys tulee siitä, että rekisteröintiprosessissa ei tutkita keksinnön uutuutta yhtä tarkasti kuin patentin käsittelyssä. Hyödyllisyysmallilta edellytetään patenttiin verrattuna sitä, että keksintö ”eroaa olemassa olevista” ja on teollisesti hyödynnettävissä. Patentin osalta vaaditaan, että keksintö ”eroaa olennaisesti olemassa olevista” ja on teollisesti hyödynnettävissä. Hyödyllisyysmalli rekisteröidään Patentti- ja rekisterihallitukselle tehtävällä hakemuksella.

Esimerkki rekisteröidystä hyödyllisyysmallista, viehe kalastukseen¹⁷

6.6.2 Mallioikeus

6.6.2.1 Suomen mallioikeuslain mukainen malli

Mallioikeuden saaminen Suomessa

1. Mallioikeuslain mukainen mallin rekisteröinti
2. Kansainvälinen rekisteröinti
3. Mallin rekisteröiminen yhteisömalliksi
4. Yhteisön tarjoama rekisteröimättömän mallin suoja hyödyntäminen

Mallioikeus myönnetään, jos malli on uusi ja yksilöllinen. Mallioikeus suojaa esineen ulkomuotoa. Mallia pidetään uutena, jollei samanlainen malli ole tullut julkiseksi ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai etuoikeutta vaadittaessa ennen etuoikeuspäivää. Malleja on pidettävä samanlaisina, jos niiden piirteet eroavat toisistaan vain epäolennaisilta yksityiskohdilta.

Mallia pidetään yksilöllisenä, jos asiaan perehtyneen käyttäjän siitä saama kokonaisvaikutelma eroaa ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai etuoikeutta vaadittaessa ennen etuoikeuspäivää tunnetuksi tulleiden mallien kokonaisvaikutelmasta. Yksilöllisyyttä arvioitaessa on otettava huomioon mallin luojaan vapaus mallin kehittämisessä. Yksilöllisyyden arviointiperusteet vaihtelevat tavaralajeittain ja teollisuuden aloittain. Arvioinnissa lähdetään kuvitteellisen asiaan perehtyneen käyttäjän näkökulmasta.

¹⁷ <https://patent.prh.fi/patinfo/tiedot.asp?NroParam=U20164117&ID=X1008326&Lng=FIN>

Malli	Tuote
<u>Tuotteen</u> tai sen osan ulkomuoto, joka ilmenee tuotteen tai sen koristelun piirteistä kuten linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta, pintarakenteesta tai materiaalista.	Teollisesti tai käsityönä valmistettuja tavaroita, mukaan lukien osat, jotka on tarkoitettu koottavaksi moniosaiseksi tuotteeksi, sekä pakkaukset, pakkauksen ulkoasu, graafiset symbolit ja kirjasintyypit.
	<u>Moniosaisella tuotteella</u> tarkoitetaan tuotetta, joka koostuu useista osista, jotka voidaan korvata siten, että tuote voidaan purkaa ja koota uudelleen.

Rekisteröinnin edellytyksenä on lisäksi, ettei ole olemassa ns. rekisteröinnin estettä. Rekisteröinnin esteitä on sekä absoluuttisia ja relatiivisia. Absoluuttisilla esteillä tarkoitetaan, että malli ei ole yleisen järjestyksen ja hyvien tapojen vastainen tai ei ole samanlainen kuin aikaisempi malli, joka on tullut julkiseksi rekisteröintihakemuksen tekemispäivän jälkeen tai etuoikeutta vaadittaessa etuoikeuspäivän jälkeen ja joka on suojattu edellä mainittua aikaisemmasta päivästä lukien Suomea koskevana rekisteröitynä mallina tai tätä tarkoittavana hakemuksena. Relatiivisien rekisteröinnin esteiden osalta malli voidaan rekisteröidä, jos malliin on saatu asianomaiset luvat.

Relatiiviset rekisteröinnin esteet

Este on olemassa, jos malliin on ilman asianomaista lupaa otettu

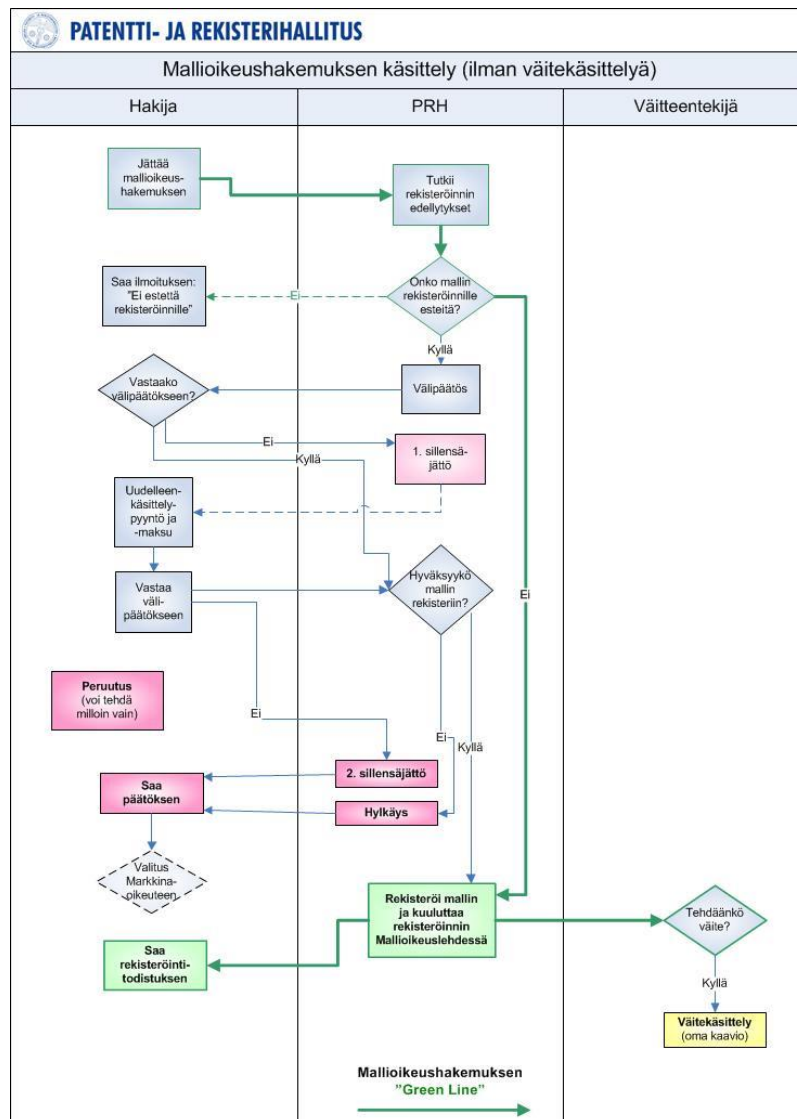
- 1) virallinen vaakuna, lippu tai muu tunnuskuva, nimitys tai nimen lyhennys, taikka kuvio, nimitys tai nimen lyhennys, jos se on sekoitettavissa tällaiseen tunnuskuvaan, merkkiin, nimitykseen tai nimen lyhennykseen;
- 2) virallinen tarkastus- tai takumerkki;
- 3) sellaista, joka voi aiheuttaa käsityksen, että kysymys on toisen toiminimestä tai toiselle Suomessa elinkeinotoiminnassa vakiinnutetusta tunnusmerkistä, tavaramerkistä taikka toisen sukunimestä, taiteilijanimestä tai vastaavanlaisesta nimestä taikka toisen muotokuvasta, jolle nimi tai muotokuva ilmeisesti tarkoita jotakin kauan sitten kuollutta henkilöä;
- 4) sellaista, joka voi aiheuttaa käsityksen, että kysymys on toisen suojatun kirjallisen tai taiteellisen teoksen nimestä, mikäli nimi on omaperäinen, tai sellaista, joka loukkaa toisen tekijänoikeutta sanotunlaiseen teokseen tai oikeutta valokuvaan;
- 5) sellaista, joka eroaa vain epäolennaisesti Suomessa toiselle rekisteröidystä mallista tai hyödyllisyysmallista.

Suojattavan mallin ulkomuodon on oltava toisinnettavissa. Ainutkertainen ulkomuoto (esim. pihasuunnitelma tai kampa) ei voi saada suojaa.

Mallioikeuden rekisteröintiä haetaan Patentti- ja rekisterihallitukselle (PRH) jätettävällä hakemuksella.¹⁸ Hakemus voidaan tehdä myös sähköisesti PRH tutkii ensivaiheessa rekisteröinnin esteet ja antaa tästä päätökseen. Jos rekisteröinnille ei ole esteitä, rekisteröi PRH mallin ja kuuluttaa rekisteröinnistä Mallioikeuslehdessä. Kuulutuksen jälkeen muilla on mahdollisuus tehdä rekisteröinnistä väite tai väitteistä. Jos rekisteröinnistä ei tehdä väitteistä, rekisteröi PRH mallin ja hakija saa rekisteröintitodistuksen.

¹⁸ <https://www.prh.fi/fi/mallioikeudet/mallinrekisteroiminen/hakemuksenlaatiminen.html>

Jos hakemuksen jättämisen jälkeen PRH havaitsee rekisteröinnille esteitä, annetaan asiassa välipäätös, johon hakijalla on mahdollisuus vastata. Vastaus tutkitaan ja asiassa annetaan ratkaisua. Malli voidaan tällöin joko rekisteröidä ja kuuluttaa tai hylätä. Mikäli hakemus hylätään, on hakijalla mahdollisuus valittaa Markkinaoikeuteen. Liitteessä 4 on esimerkkejä mallioikeuden rekisteröintiin liittyvistä maksuista.

Kaavio. Mallioikeushakemuksen käsittely¹⁹

6.6.2.2 Kansainvälinen rekisteröinti

Mallin kansainvälistä rekisteröintiä haetaan WIPO:n kautta. Hakemus jätetään joko PRH:lle välitettäväksi WIPO:lle tai suoraan WIPO:lle. WIPO ei suoraan rekisteröi mallia vaan välittää mallin niihin maihin rekisteröiväksi, jotka on yksilöity hakemuksessa. Vaikka puhutaan kansainvälisestä rekisteröinnistä, tarkoitetaan sillä todellisuudessa sitä, että malli välitetään

¹⁹

https://www.prh.fi/fi/mallioikeudet/mallinrekisteroiminen/kaavio/mallioikeushakemuksen_kasittely_3.html

WIPO:n kautta rekisteröitäväksi määritellyille alueille ja rekisteröinnissä noudatetaan kunkin maan tai alueen kansallisia säännöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että malli voi olla rekisteröitävissä ainoastaan osassa määritellyistä alueista.

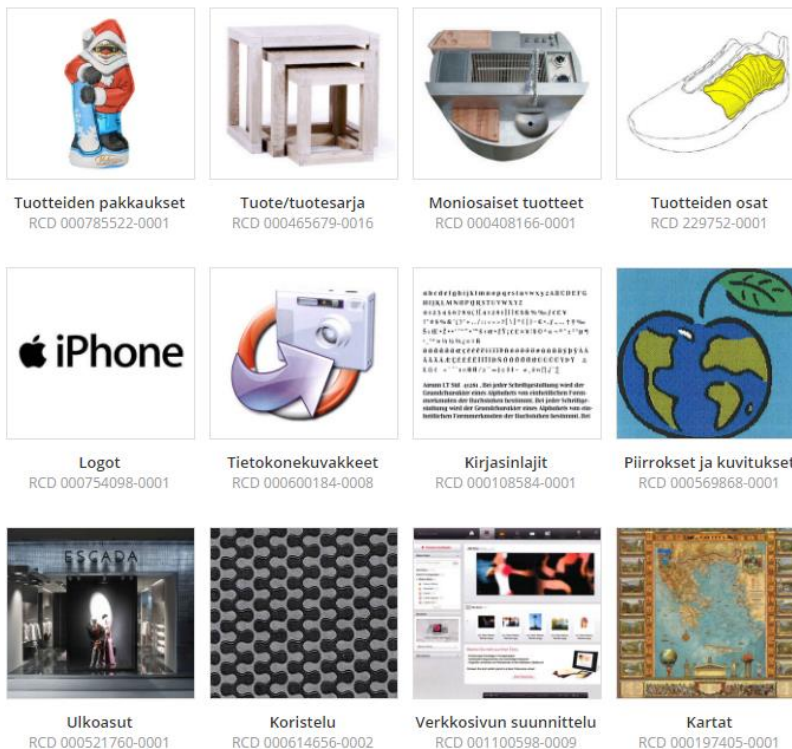
Kansainvälinen rekisteröinti WIPO:n kautta on käytössä ainoastaan niiden maiden osalta, jotka ovat hyväksyneet nk. Haagin sopimuksen Geneven asiakirjan. Muiden maiden osalta rekisteröinti tehdään kunkin maan paikallisten vaatimusten mukaisesti. Kansainvälinen rekisteröinti on voimassa viisi vuotta ja uudistettavissa aina viideksi vuodeksi kerrallaan.

6.6.2.3 Mallin rekisteröiminen yhteisömalliksi

Yhteisömalli (Registered community design, RCD) perustuu Euroopan unionin yhteisömalliasetukseen. Yhteisömallia haetaan hakemuksella joko suoraan EUIPO:lta tai Patentti- ja rekisterihallitukselta, joka välittää hakemuksen EUIPO:lle. Myönnetty yhteisömalli on voimassa koko yhteisön alueella. Suoja syntyy ja lakkaa samalla kertaa koko yhteisön alueella. Rekisteröidyn yhteisömallin suoja-aika on viisi vuotta hakemuspäivästä ja se voidaan uusia viideksi vuodeksi kerrallaan enintään 25 vuodeksi.

Malli saa suojaa myös rekisteröimättömänä kolmen vuoden ajan siitä, kun se on tehty tunnetuksi EU:n alueella. Rekisteröimättömän mallin suoja ei voi jatkaa, mutta mallin

Käytännössä yhteisömallia voi hakea lähes mille tahansa teollisesti tai käsityönä valmistetulle esineelle.

Esimerkkejä malleista.²⁰

²⁰ <https://euipo.europa.eu/ohimportal/fi/design-definition>

6.6.3 Esimerkkejä mallioikeuden hakemusmaksuista

Alue	Suojan kesto	Kustannukset	
Suomi	5 vuotta, uudistamalla enintään 25 vuodeksi	Hakemusmaksu (sähköinen hakemus, 1 luokka)	215,00 €
		Rekisteröinnin uudistaminen (sähkö.hak., 1 luokka)	380,00 €
EU / Yhteisömalli	5 vuotta, uudistamalla enintään 25 vuodeksi	Rekisteröintimaksu	230,00 €
		Julkaisumaksu	120,00 €
		Yksittäisen mallin uusimismaksu:	
		- 5 vuoden jälkeen	90,00 €
		- 10 vuoden jälkeen	120,00 €
Kansainvälinen rekisteröinti / WIPO	Vaihtelee maittain / vähintään 10 vuotta	Rekisteröintimaksu	359,27 €
		Maa-/aluekohtaiset lisämaksut (1 malli):	
		Euroopan unioni	60,63 €
		Kiina (ei sopimuksessa)	
		OAPI (Afrikka)	75,11 €
		USA ²¹	663,23 €
		Uudistamismaksu	180,99 €
		Maa-/aluekohtaiset lisämaksut uudistamisesta (1 malli):	
		Euroopan unioni	
		Kiina (ei sopimuksessa)	30,76 €
		OAPI (Afrikka)	171,94 €
		USA (voimassa 15 vuotta)	488,60 €
Rekisteröimätön yhteisömalli		ei kustannuksia	

6.7 Maantieteellisten merkintöjen suoja

Suomessa ei ole erityistä kansallista lainsäädäntöä maantieteellisten eikä muidenkaan alkuperämerkintöjen suojasta. Suomessa on kuitenkin voimassa Euroopan unionin luoma erityinen nimisuojaajärjestelmä, jolla suojataan maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden alkuperää osoittavia nimiä. Järjestelmä perustuu EU-lainsäädäntöön. Suojausjärjestelmiä on kolme erilaista:

²¹ USA:n osalta mallioikeus on voimassaolo ja maksurakenne on hieman erityyppinen.

 Alkuperäisnimitys (SAN) Tarkoitetaan nimeä, jolla yksilöidään tuote, i. joka on peräisin tietyltä alueelta, tietyistä paikasta tai poikkeustapauksissa jostakin maasta ii. jonka laatu tai ominaisuudet johtuvat olennaisesti tai yksinomaan tietyistä maantieteellisestä ympäristöstä luontoineen ja inhimillisine tekijöineen iii. jonka kaikki tuotantovaiheet tapahtuvat rajatulla maantieteellisellä alueella ESIMERKIKSI: Kainuun Rönttönen, Puruveden muikku Ardennien kinkku, marsipaani	 Aito perinteinen tuote (APT) Nimi voidaan rekisteröidä aitona perinteisenä tuotteena silloin, kun se kuvaa tiettyä tuotetta tai elintarviketta, joka i. vastaa tuotanto- ja jalostusmenetelmän tai koostumuksen osalta perinteistä käytäntöä kyseisen tuotteen tai elintarvikkeen kohdalla ii. valmistetaan perinteisesti käytetyistä raaka-aineista tai ainesosista Tullakseen rekisteröidyksi aitona perinteisenä tuotteena nimen on i. oltava ollut perinteisesti käytössä kyseiseen tuotteeseen viitattaessa tai ii. osoitettava tuotteen perinteinen luonne tai erityisluonne Perinteisellä tarkoitetaan tuotetta, jota on käytetty kotimarkkinoilla vähintään 30 vuoden ajan. ESIMERKIKSI: kalakukko, karjalanpiirakka, sahti
 Maantieteellinen merkintä (SMM) Tarkoitetaan nimeä, jolla yksilöidään tuote, i. joka on peräisin tietyltä alueelta, tietyistä paikasta tai maasta ii. jonka tietty laatu, maine tai muu ominaispiirre juontuu pääosin sen maantieteellisestä alkuperästä iii. jonka tuotantovaiheista ainakin yksi tapahtuu rajatulla maantieteellisellä alueella ESIMERKIKSI: Lapin puikula, Lapin Poron liha, Lapin Poron kuivaliha Parmigiano Reggiano -parmesaanijuusot	

Euroopan unionin alueen tuotteiden osalta suojaa haetaan kansallisesti. Tuottajat yhdessä tai näitä edustava järjestö tai organisaatio hakevat suojaa kansallisen viranomaisen kautta. Nimen rekisteröinti on kaksivaiheinen prosessi. Suomessa ensimmäisessä vaiheessa hakemus jätetään Maaseutuvirastolle (Mavi), joka tutkii onko hakemus perusteltu ja täyttääkö se sille asetetut vaatimukset. Mavi panee vireille vastaväitemenettelyn ja julkaisee hakemuksen. Myönteisen kansallisen päätöksen jälkeen toimitetaan hakemus ja myönteinen päätös komissioon lopullista päätöstä varten. Toisessa vaiheessa komissio tutkii täyttääkö hakemus vaatimukset ja jos hakemus täyttää vaatimukset julkaistaan se. Kolmansilla on mahdollisuus tehdä hakemuksesta vastaväiteilmoituksia. Komissio käsittelee saadut vastaväitteet ja antaa ratkaisun. Hyväksytyt hakemukset julkaistaan EU:n tietokannassa nimisuojaetuista tuotteista.

6.8 Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa

Laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa säätelee reunaehtoja sille, miten yritys voi harjoittaa elinkeinotoimintaa suhteessa muihin yrityksiin. Käytännössä on erotettava elinkeinotoiminta suhteessa muihin yrityksiin ja suhteessa kuluttajiin. Tässä käsitellään elinkeinotoiminnan harjoittamista suhteessa muihin yrityksiin.

Lähtökohta on, että elinkeinotoiminnassa ei saa käyttää hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä. Lisäksi markkinoinnista on käytävä selkeästi ilmi sen kaupallinen tarkoitus sekä se, kenen lukuun markkinointi toteutetaan.

Hyvä liiketapa

Lain esitöissä hyvällä liiketavalla tarkoitetaan tunnollisten ja rehellisten elinkeinonharjoittajien sellaisia menettelyitä taloudellisessa toiminnassa, joita myös kilpailijat ja asiakkaat pitävät hyväksyttävänä. Hyvän liiketavan vastaisuus muodostuu siten kilpailijoiden ja asiakkaiden käsitysten kokonaisuudesta toimialakohtaisesti.

Pyynnöstä myös Keskuskauppakamarin alaisuudessa toimiva Liiketapalautakunta antaa lausuntoja siitä, onko elinkeinotoiminnassa tehty toimenpide hyvän liiketavan vastainen tai muutoin sopimaton

Elinkeinotoiminnassa ei myöskään saa käyttää totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa ilmaisua, joka koskee omaa tai toisen elinkeinotoimintaa ja on omiaan vaikuttamaan hyödykkeen kysyntää tai tarjontaan taikka vahingoittamaan toisen elinkeinotoimintaan. Lisäksi elinkeinotoiminnassa on saa käyttää asiaan kuulumattomia seikkoja sisältävää eikä esitystavaltaan tai muodoltaan sopimatonta ilmaisua, joka on omiaan vahingoittamaan toisen elinkeinotoimintaan.

Elinkeinotoiminnassa vertaileva markkinointi on tietyin edellytyksin sallittua. Vertailevalla markkinoinnilla tarkoitetaan, että markkinoinnista on suorasti tai epäsuorasti tunnistettavissa kilpailija tai kilpailijan markkinoima hyödyke. Erikoistarjousten vertailevassa markkinoinnissa on lisäksi selkeästi mainittava tarjouksen kesto ja, jos tarjous on voimassa niin kauan kuin hyödykkeitä riittää, maininta siitä.

Vertailevan markkinoinnin edellytykset

- 1) Se ei ole totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa;
- 2) se koskee hyödykkeitä, joita käytetään samaan tarkoitukseen tai samoihin tarpeisiin;
- 3) siinä verrataan puolueettomasti hyödykkeiden yhtä tai useampaa olennaista, merkityksellistä, toteen näytettävissä olevaa ja edustavaa ominaisuutta tai hyödykkeiden hintoja;
- 4) se ei aiheuta sekaannuksen vaaraa mainostajan ja kilpailijan tai heidän tavaramerkkiensä, toiminimiensä tai muiden erottavien tunnustensa taikka hyödykkeittensä kesken;
- 5) siinä ei väheksytä eikä halvenneta kilpailijan tavaramerkkiä, toiminimeä tai muuta erottavaa tunnusta taikka hyödykettä, toimintaa tai oloja;
- 6) siinä ei käytetä sopimattomasti hyväksi kilpailijan tavaramerkin, toiminimen tai muun erottavan tunnuksen mainetta taikka kilpailijan markkinoiman hyödykkeen alkuperänimitystä;
- 7) siinä ei esitetä hyödykettä sellaisen hyödykkeen jäljitelmänä tai toisintona, jolla on suojattu tavaramerkki.

Jos yritys markkinoinnissaan tarjoaa alennuksia, kyliäisiä tai muita erityisiä etuja tai jos markkinointiin liittyy arvontoja, yleisökilpailuja tai pelejä, etujen saamista tai arvontoihin, kilpailuihin ja peleihin osallistumista koskevien ehtojen on oltava selkeitä ja ymmärrettäviä sekä helposti saatavilla.

Liikesalaisuuksien suoja

1. Yritysvakoilun kieltä
2. Elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevan salassapitovelvollisuus
3. Kielto käyttää ja ilmaista toimeksiantojen yhteydessä saatua tietoa liikesalaisuuksista sekä työn tai tehtävän suorittamista varten uskotuista teknisistä esikuvista ja ohjeista
4. Kielto käyttää tai ilmaista toisen hankkimaa tai ilmaisemaa tietoa liikesalaisuudesta, teknisestä esikuvasta tai teknisestä ohjeesta tietäen, että tämä on hankkinut tai ilmaisut tiedon oikeudettomasti

Elinkeinonharjoittajan liikesalaisuuksien osalta on säädetty, että kukaan ei saa oikeudettomasti hankkia tai yrittää hankkia tietoa liikesalaisuudesta eikä käyttää tai ilmaista näin hankkimaansa tietoa (yritysvakoilu).

Joka elinkeinonharjoittajan palveluksessa ollessaan on saanut tiedon liikesalaisuudesta, ei saa sitä palvelusaikanaan oikeudettomasti käyttää eikä ilmaista hankkiakseen itselleen tai toiselle etua tai toista vahingoittaakseen. Keskeistä on, että palvelussuhteen päätyttyä salassapitovelvollisuutta ei enää ole, paitsi jos tieto liikesalaisuuksista on hankittu oikeudettomasti. Lisäksi työsopimuslaissa on kielletty työntekijää työsuhteen kestäessä käyttämästä hyödykseen tai ilmaisemaan muille työnantajan ammatti- tai liikesalaisuuksia. Suojaa on mahdollista jatkaa sopimuksilla palvelussuhteen tai työsuhteen päättymisen jälkeiseen aikaan.

Erityisesti lakimiehiä ja konsultteja koskee kieltä käyttää ja ilmaista toimeksiantojen yhteydessä saatua tietoa liikesalaisuuksista sekä työn tai tehtävän suorittamista varten uskotuista teknisistä esikuvista ja ohjeista. Salassapitovelvollisuus ei ole näissä tilanteissa rajattu toimeksiannon päättymiseen.

Lisäksi säädellään kieltä sille, että on kiellettyä käyttää tai ilmaista toisen hankkimaa tai ilmaisemaa tietoa liikesalaisuudesta, teknisestä esikuvasta tai teknisestä ohjeesta tietäen, että tämä on hankkinut tai ilmaissut tiedon oikeudettomasti.

Liikesalaisuus

- Ei määritelty lainsäädännössä.
- Oikeuskirjallisuudessa: Liikesalaisuuksia ovat sellaiset seikat, joiden salassapitimisellä on merkitystä asianomaisen yrityksen elinkeinotoiminnalle.
- Teknisiä (esim. koneiden ja raaka-aineiden koostumus) tai taloudellisia (esim. yrityksen sopimukset, markkinointi, kustannuslaskelmat)

Liikesalaisuuksia on myös mahdollista lisensoida, jolloin yritys saa käyttöönsä lisenssimaksua vastaan toisen yrityksen liikesalaisuuksia.

Jos yritys elinkeinotoiminta on hyvän liiketavan vastaista tai muutoin toisen elinkeinonharjoittajan kannalta sopimatonta menettelyä taikka markkinointi on sääntelyn vastaista (esim. vertaileva markkinointi), voi markkinaoikeus vaatimuksesta kieltää jatkamasta tai uudistamasta menettelyä. Kieltoa voidaan tehostaa myös uhkasakolla. Kiellon yhteydessä voidaan elinkeinonharjoittaja velvoittaa myös ryhtymään oikaisutoimeen tai hakijan vaatimuksesta kieltä koskeva päätös asiassa on vastaajan kustannuksella julkaistava yhdessä tai useammassa sanoma- tai aikakauslehdessä. Lisäksi vastaaja voidaan velvoittaa korvaamaan kustannukset, jotka kantajalle aiheutuvat siitä, että hän soveltuvien toimien julkistaa tietoja lainvoimaisesta tuomiosta, jossa vastaajan on todettu menetelleen tämän lain vastaisesti. Jos vastaaja toiminta on tahallista tai törkeän huolimaton voidaan vastaaja tuomita myös kilpailumenettelyrikkomuksesta.

Aiheutuneet vahingot ja niiden korvaus käsitellään vahingonkorvauslain mukaisesti ja vahingon korvaaminen tulee kysymykseen vain, milloin se on aiheutettu rangaistavaksi säädettyllä teolla tai milloin siihen on erittäin painavia syitä. Vakiintuneesti katsotaan, että hyvää liiketapaa loukkaamalla aiheutetut varallisuusvahingot tulevat korvattaviksi.